

Druga številka // poljudni članek: Škrjanci Slovenije // ornitološki potopis: Avstralija, Severni teritorij: Narodni park Kakadu // varstvo ptic in narave: Bentoški nevretenčarji celinskih voda // mi za ptice in naravo: DOPPS je s projektom LIFE pričel z aktivnim varstvom ogroženega kosca // portret: Siva vrana

Svet ptic: 02,'07

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS // letnik 13, številka 02, julij 2007 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 13, številka 02, julij 2007/ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS/ISSN: 1408-9629

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si, www.ptice.org

glavna urednica: Urša Koce

e-pošta: ursa.koce@dopps-drustvo.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Tanja Šumrada, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Primer d.o.o.

fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d. in Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: ursa.koce@dopps-drustvo.si

Za objavo oglasov pokličite na društven telefon ali pošljite e-pošto na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Damijan Denac

podpredsednik: dr. Al Vrezec

upravni odbor: Dejan Bordjan, Dare Fekonja, Jernej Figelj, Andrej Figelj, Leon Kebe, Žiga Iztok Remec, Aljaž Rijavec, Jakob Smole, Rudolf Tekavčič, Aleš Tomažič

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar (predsednik)

direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Siva vrana (*Corvus cornix*) pri ljudeh običajno ni med najbolj priljubljenimi pticami. Razkavo glasno krakanje in njene prehranjevalne navade vzbujajo vse kaj drugega kot občudovanje. Le malokdo pa ve, da ptica dosega nivo šimpanzove inteligence, kljub temu da ima povsem drugačno strukturo možganov kot sesalci.

foto: Darinka Mladenovič

4

6

10

14

20

26

30

37

45

4

Ptice naših krajev

//Ureja Al Vrezec

6

Škrjanci Slovenije

//Matjaž Kerček, Andrej Figelj in Jernej Figelj

10

Avstralija, Severni teritorij: Narodni park Kakadu

//Oja Prelovšek

14

Bentoški nevretenčarji celinskih voda

//Gorazd Urbanič

17

DOPPS je s projektom LIFE pričel z aktivnim varstvom kosca

//Andrej Medved, Luka Božič, Eva Vukelič, Marjana Ahačič

20

Projekt LIFE v Škocjanskem zatoku se uspešno izteka

//Nataša Šalaja

22

Podeljeni nagradi Aviana in Zlati legat

//Urša Koce

23

»Vse ptice so lepe!«

Pogovor s Tatjano Koren, dobitnico Aviane 2006

//Marjana Ahačič

26

Popis rumene pastirice

//Hana Pesek Rot

26

Prvi skupinski popis čuka na Krasu

//Tomaž Berce

28

Živalim prijazna trata in vrtna mlaka

//Ivan Esenko

30

Čarobni kamen

//Barbara Vidmar in Tomaž Mihelič

31

Ko kamen spremeni podobo

//Barbara Vidmar

32

Štetja vodnih ptic po svetu kažejo na upad polovice njihovih populacij

//Martin Schneider Jacoby

34

Črnogorski ornitologi bodo varovali pelikane in pritlikave kormorane

//Borut Rubinič

36

Siva vrana

//Urša Koce

38

Tradicionalni praznični izlet po Cerkniskem jezeru

//Renata Tegelj

39

Kavke v muzeju

//Sava Osole

40

Mladi o zimskem taboru v NRŠZ

42

Potaborno srečanje v NRŠZ

//Nežka Lazar, Lavra Lipej in Taja Majer Fišter

42

Srečanje šol, ki s svojimi programi sodelujejo z DOPPS

//Ana Baraba in Zala Dimc

43

Pripovedi učencev OŠ Božidar Jakac, Ljubljana

44

Kamniška Bela in svet nad njo

//Miha Žnidaršič

48

Novice

Osemdeseta leta preteklega stoletja. Koprška občina se odloči zasuti Škocjanski zatok in morju odvzeti prostor nameniti urbanizaciji. Noben glas proti jih ne ustavi in v nekaj letih območje močno degradirajo. Najprej mu odvzamejo vire sladke vode, v laguno speljejo kanalizacijo in zatok razglasijo za odlagališče gradbenega materiala. Tja v resnici odlagajo odpadke vseh vrst – od organskih snovi do avtomobilov. Ko se zaradi organske preobremenjenosti in gnitja v poznem poletju iz lagune začne širiti neprijeten vonj, problem rešijo tako, da jo začnejo zasipavati z muljem, izkopanim med graditvijo sosednjega pristanišča.

Zaslepljeni z lastnimi interesi povsem (namerno?) spregledajo številne prebivalce tega enkratnega območja med morjem in kopnim – živalske in rastlinske vrste, ki zaradi vsesplošnega uničevanja mokrišč postajajo vse bolj redke in ogrožene. Očitno jim ni mar niti za ljudi iz okolice, ki so se v svoji mladosti naučili sobivati z mokriščem in ga modro uporabljati. Ljudi, ki jim je bil Škocjanski zatok eden izmed virov preživetja in so ga imeli radi. Ki pa se niso znali odločno postaviti po robu tistim, ki so mu namenili drugačno usodo.

Hkrati se pojavi peščica ozaveščenih posameznikov, članov ornitoloških društev, ki menijo, da je uničevanje območja s tako pestro naravno dediščino nedopustno. Ta peščica predlaga drugačno prihodnost: takojšnje prenehanje uničevanja, zavarovanje območja in njegovo ureditev v obliki rezervata, odprtega za javnost. Pozitivni ideji pritegne veliko število ljudi in peticijo proti uničevanju Zatoka podpiše kar 7000 ljudi. Leta 1998 je Škocjanski zatok dokončno zavarovan in leto kasneje slovenska vlada upravljanje zaupa Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Po dolgih letih predanega dela je prvi sklop urejanja območja leta 2007 končan. Že prvo pomlad je sladkovodni del rezervata prepoln življenja, predvsem gnezdečih ptic. Pozitivna misel in ustvarjalna energija sta prinesli svoje, in o Škocjanskem zatoku govorijo le še kot o zgodbi o uspehu. Obiskovalci odhajajo navdušeni in vsak globoko v sebi ve, da smo z ohranitvijo te male oaze na pragu Kopra vsi nekaj pridobili.

Nataša Šalaja

» Sanacija območja je bila draga in plačati smo jo morali slovenski davkoplačevalci. Zato bi od tistih, ki s tem denarjem upravljajo, upravičeno pričakovali, da bo ta primer zadoščal, da se bomo naučili bolj premišljenega ravnanja s prostorom, naravo in krajino. Pa vendarle ni tako! Nedaleč stran se namreč v začetku tretjega tisočletja začne podobna zgodba. Elektro Primorska se odloči postaviti vetrne elektrarne na grebenih kraških goličav v občini Ilirska Bistrica. Občina prilagodi prostorske dokumente, okoljsko ministrstvo pa s celo serijo nepravilnosti investitorju omogoči izdajo gradbenega dovoljenja za postavitev vetrnic na Volovji rebri. In spet se oglasijo tisti, ki razmišljajo drugače. Tokrat ne gre za peščico posameznikov, ampak že za peščico organizacij, ki skupaj ustanovijo Koalicijo za Volovjo reber in ponudijo drugačne možnosti. Zgodbe se ponavljajo in za zdaj lahko le upamo, da bomo tudi o Volovji rebri čez nekaj let govorili kot o zgodbi o uspehu.

Pred leti sem potovala po Novi Zelandiji. Čeprav sem ljubiteljica narave, so me na tem potovanju najbolj prevzeli ljudje. Preprosti ljudje z zdravo samozavestjo, ki so se tam daleč na drugem koncu sveta zavedeli, da dogajanje v njihovi širši okolici ni preveč vzpodbudno za nadaljevanje življenja na tem planetu in da morajo v dobro nas vseh nekaj spremeniti. In prav ti mali in čisto navadni ljudje so bili tisti, ki so storili velike stvari, na primer preprečevali jedrske poskuse na Pacifiku, vzpostavili dialog o zmanjšanju ribolova v južnih morjih in izkoriščanja Antarktike.

Vsak »napad« na naše skupne dobrine vendarle prinese tudi kaj dobrega. Tuji primeri in tudi razvoj dogodkov v deželi na sončni strani Alp kažejo, da se tako prebudi in razvija civilna družba. Le navadni ljudje smo tisti, ki lahko spreminjamo svet. Seveda le tako, da spremenimo sebe. Prvi korak je nedvomno ta, da se zavemo, da je sprememba na boljše možna in da sami lahko k temu bistveno prispevamo. Potem se moramo za spremembo odločiti in ko se tako odloči kritična masa, je rezultat tu – svet se resnično spremeni. Ne spreminjajo ga politiki in veliki voditelji, ampak vsak človek globoko v sebi. In to je edina sprememba, ki na tem svetu kaj pomeni. Zato razmišljajte pozitivno in morda bomo še naprej lahko zrlili v lepo in zeleno prihodnost.

PTICE NAŠIH KRAJEV

//ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: al.vrezec@nib.si

Sredozemski viharnik (*Puffinus yelkouan*)

Naše morje je pomembno prehranjevališče te vrste, saj se tu pojavlja do 1,5 % evropske populacije v jatah do 1000 osebkov [Vrezec A. (2006): str. 81-85 v: Aransay N. (ed.) Proceedings of the first symposium on the mediterranean action plan for the conservation of marine and coastal birds. Vilanova i la Geltrú, (Spain), 17-19 November 2005, RAC/SPA pub., UNEP - MAP - RAC/SPA, Tunis]. foto: Luc Hoogenstein

Rožnati pelikan (*Pelecanus onocrotalus*)

Drugič je bil opazovan v Sloveniji v gramoznici Vrčina pri Krškem konec septembra 2006 [Klenovšek D. (2006): *Dolenjski list* 57 (40): 27] foto: Branko Franc Brečko

Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*)
Območje Tržaškega zaliva je izredno pomembno prehranjevališče vranjekov v poletno-jesenskem času, ko se tu zbere 1500 do 2000 ptic [Benussi E. (2005): str. 117-118 v: Guzzon C., Tout P. & Utmar P. (eds.): *I censimenti degli uccelli acquatici ... del Friuli Venezia Giulia, Anni 1997 - 2004*. - A.S.T.O.R.E. - FVG, »Centro Stampa« di A. Candito & F. Spanghero Snc, Monfalcone]. foto: Petra Vrh Vrezec

Velika bela čaplja (*Egretta alba*)

Prvič v Sloveniji je bila pri Ptuj v decembru 2004 opazovana vzhodna podvrsta *E. a. modesta* [Vogrin M. (2005): *Biota* 6 (1/2): 79-80]. foto: Tone Trebar

Siva gos (*Anser anser*)

Nova gnezdilka Slovenije - par je v letu 2007 uspešno gnezdil v Renških glinokopih, kjer je vzgojil sedem mladičev [portal DOPPS: http://www.ptice.org/?action=press&level_one=aktualno&level_two=press&level_three=izjave]. foto: Miha Krofel

Mandarinka (*Aix galericulata*)

Že več let se samec pojavlja ob izviru Vipave [Naglost O. (2006): *Lovec* 89 (2): 94]. foto: Tone Trebar

Planinski orel (*Aquila chrysaetos*)
Med plenom v bližini gnezda na Primorskem so bili v letu 2005 najdeni ostanki mlade srnjadi, gamsov, lisice, mačke, veverice, zajcev in različnih ptic, mladič pa je gnezdo zapustil med 31.7. in 4.8.2005 [Ambrožič I. (2005): *Lovec* 88 (10): 471-473]. foto: Tomaž Mihelič

Kanja (*Buteo buteo*)

K nam pozimi zaidejo tudi kanje iz oddaljenih krajev, saj so bile pri nas najdene obročkane ptice s Češke, Slovaške, Avstrije in Finske [Božič I.A. (2006): *Lovec* 89 (7/8): 344-345]. foto: Eva Vukelič

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

V zadnjih 30 letih je slovenska populacija upadla za 50 % po številu aktivnih rastišč, in sicer izrazito bolj v dinarskem kot alpskem delu Slovenije, kjer se vrsta umika na višje nadmorske višine [Čas M. (2006): Doktorska dis., Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana]. foto: Janez Papež

Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*)

Sodeč po podatkih lovske statistike se je številčnost gozdnega jereba v Sloveniji od konca 60. let naprej drastično zniževala vse do danes [Galjot B. (2006): *Lovec* 89 (10): 468-471]. foto: Tomaž Mihelič

Prepelica (*Coturnix coturnix*)

Različni osvetljeni objekti so lahko tudi pogubna past za nočne selivce, kakršna je denimo prepelica. Več osebkov je poginilo ob osvetljeni tovarni pri Novem mestu v oktobru 2005 [Hudoklin A. (2006): *Acrocephalus* 27 (128/129): 102].
foto: Janez Papež

Mala čigra (*Sternula albifrons*)

Edina slovenska gnezdilka, uvrščena na seznam Sredozemskega akcijskega načrta, ki danes gnezdi zgolj še v Sečoveljskih solinah. [Vrezec A. (2006): str. 81-85 v: Atansay N. (ed.): Proceedings of the first symposium on the mediterranean ... of marine and coastal birds. Vilanova i la Geltrú, (Spain), 17-19 November 2005, RAC/SPA pub., UNEP - MAP - RAC/SPA, Tunis]. foto: Piet Munsterman/Saxifraga

Veliki skovik (*Otus scops*)

Oglašanje samcev je individualno značilno in zato spektrografska analiza njihovih klicev omogoča ločevanje posameznih osebkov, kar je zlasti pomembno pri natančnem določanju števila samcev v klicalnih skupinah [Denac K. & Trilar T. (2006): *Razprave IV. razreda SAZU XLVII* (3): 87-97].
foto: Iztok Škornik

Lesna sova (*Strix aluco*)

Sove se odzivajo tudi na oglašanja drugih vrst sov. Tako se na primer lesna sova odzove tudi na oglašanje kozače, še bolj pa kozača na oglašanje lesne sove, kar kaže na posebej močan negativen odnos med vrstama [Vrh P. (2005): Dipl. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Ivan Esenko

Kozača (*Strix uralensis*)

Medvrstna teritorialnost kozače proti manjši lesni sovi je dokaj visoka in verjetno pomembno prispeva k prostorskemu ločevanju vrst v gorskih gozdovih, čeprav se je sicer v raziskavi na Krimu izkazalo, da je v splošnem vokalna aktivnost kozače dokaj nizka [Vrh P. & Vrezec A. (2006): *Razprave IV. razreda SAZU XLVII* (3): 99-105].
foto: Miha Krofel

Čuk (*Athene noctua*)

Na popisu na Krasu, Vrheh in delu slovenske Istre pod Kraškimi robom je bilo v letu 2007 prešteti 41 čukov [Rac H. (2007): *Primorske novice* 24.03.2007: 14].
foto: Tomaž Mihelič

Mala uharica (*Asio otus*)

Male uharice se neredno pozimi klatijo ali celo selijo, in tako sta bili dve sovi, obročkani v okolici Ljubljane, kasneje najdeni prva ob sredozemski obali Francije, druga pa pri italijanskem kraju Valmarino [Božič I.A. (2005): *Lovec* 88 (2): 68-69].
foto: Dušan Klenovšek

Belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*)

Glede na druge žolne in detle ima belohrbti detel najozožjo nišo, ki se najbolj prekriva s triprstnim detlom, najmanj pa s črno žolno, in sicer v gozdnih sestojih z veliko odmrle lesne mase nad 900 m nadmorske višine [Perušek M. (2006): Mag. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Tomaž Mihelič

Pegam (*Bombycilla garrulus*)

V januarju 2005 se je pri Mozirju v Zgornji Savinjski dolini med večjo ohladitvijo pojavila jata kakšnih 50 pegamov, ki so se tam zadržali vse do prve otoplitve v februarju [Cerar M. (2005): *Lovec* 88 (4): 201].
foto: Tone Trebar

Mali muhar (*Ficedula parva*)

V dinarskih kočevskih gozdovih je vrsta ena največjih specialistov glede izbora habitata, saj ima izredno ozko nišo. Najdena je bila le nad 800 m n.v., zlasti v vlažnih vrtačah s sklenjenim gozdom v fazi debeljaka, kjer prevladujejo listavci [Perušek M. (2006): Mag. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Piet Munsterman/Saxifraga

Pinoža (*Fringilla montifringilla*)

V Sloveniji so bile do danes ugotovljene invazije kar 19 vrst ptic, med njimi v zadnjem času črne žolne, pegama, močvirske sinice, brgleza, rožnatnega škorca, šoje, pinože, čizka, krivokljuna, dleska in kalina [Vrezec A., Tome D. & Denac D. (2006): *Ujma* 20: 125-136].
foto: Darinka Mladenovič

Skalni strnad (*Emberiza cia*)

V mrzlem januarju 2006 se je osebek dokaj redno prehranjeval po tleh v vaškem okolju v Zgornji Savinjski dolini [Cerar M. (2006): *Lovec* 89 (5): 261].
foto: Tomaž Mihelič

1

1: Čopasti škrjanec
(*Galerida cristata*)
foto: Tone Trebar

Mirno pomladansko jutro nekje na kraški goličavi ali kmetijski stepi severovzhodne Slovenije nam bo slej ko prej v uho prineslo petje poljskega škrjanca. Kljub temu da je zrak napolnjen s petjem mnogih škrjancev, pa se moramo nekoliko bolj potruditi, da bomo kakega pevca tudi uzrli. Poljski škrjanci namreč pojejo v letu, pogosto tudi sto ali več metrov visoko. Lahko bi rekli, da je poljski škrjanec arhetipski predstavnik svoje družine. Po videzu je precej nevpadljiv, večinoma zamolkle rjave barve, s čimer je odlično prilagojen svojemu življenjskemu okolju. Česar ne premore s stasom, pa več kot nadomesti s svojih glasom. Je namreč imeniten pevec, njegova energična kitica pa lahko neprekinjeno traja več minut. Družino škrjancev sestavlja 21 rodov s 96 vrstami. Njihova razširjenost je omejena predvsem na Stari svet, po ena vrsta pa je dosegla tudi Avstralijo ter skrajni severni del Južne Amerike. V zahodni Palearktiki živi 25 vrst, od katerih jih gnezdi 22. Vse vrste škrjancev gnezdiijo v odprtih habitatih, kot so travišča, stepe, puščave, polpuščave, resave, odprti gozdovi in arktična tundra.

ŠKRJANCI SLOVENIJE

//Matjaž Kerček, Andrej Figelj in Jernej Figelj

Škrjanci (Alaudidae) so večinoma majhne, čokate ptice s kratkim vratom. Perje je običajno varovalne barve in je lahko precej variabilno, saj je pogosto prilagojeno celo barvi lokalne prsti. Pri nekaterih vrstah je brez vsakega vzorca, pri drugih je progasto ali grahasto. Nekatere vrste imajo izrazite vzorce v perutih ali na zunanjih repnih peresih. Spola sta si večinoma zelo podobna in ju na pogled ne moremo razlikovati. Krempelj na zadnjem prstu je podobno kot pri drugih talnih gnezdilkah pri večini vrst raven in dolg (»ostroga«), medtem ko je kratek pri vrstah, ki živijo na zbitih in z vegetacijo borno poraslih tleh. Relativno najkrajše prste in kremplje imajo vrste, ki so dobri tekači, kot denimo srpasti škrjanec (*Alaemon alaudipes*). Oblika kljuna škrjanecv je zelo raznolika, razlikuje se lahko celo med osebki iste vrste ali med spoloma. Njegova oblika je prilagojena načinu hranjenja (npr. dolg in ukrivljen za kopanje, kratek in močan za drobljenje semen). Prehranjujejo se s semeni, nevretenčarji in deli rastlin. Vrste s tankim kljunom so pretežno žužkojede. Let je večinoma energičen in valujoč, na kratkih razdaljah tudi frfotajoč. Večina škrjanecv je odličnih pevcev. Pogosto pojejo v letu, pri čemer uprizarjajo prave letalske akrobacije. Afriški škrjanci iz rodu *Mirafra* med letom celo ritmično tleskajo s perutmi. Gnezdiijo na tleh. Za graditev gnezda in valjenje skrbi zgolj samica. Mladiči večinoma zapustijo gnezdo še preden so sposobni leteti.

V Sloveniji je bilo doslej opazovanih šest vrst škrjanecv, izmed katerih redno in potrjeno gnezdiijo tri vrste (poljski, čopasti in hribski škrjanec).

Poljski škrjanec (*Alauda arvensis*)

Obarvanost hrbtne strani telesa variira od sive do rjasto rjave. Tod potekajo temno rjave ali črne proge, ki so najbolj izrazite na temenu in zgornjem delu hrbta. Barva nadočasne proge variira od bele do rjavo rumene. Ušesni krovci so temno rjavi. Progaste prsi se jasno ločijo od belega trebuha. Zadnji rob peruti in zunanja repna peresa ima bela. Na glavi je kratka čopka, ki je vidna samo takrat, kadar jo poljski škrjanec nasrši. Za mlade osebkje je značilen »luskasti« vzorec na temenu in svetleje obarvani robovi krovnih peres.

Poljski škrjanec je najpogostejši na odprtih površinah z nizko ali skromno vegetacijo in visokim deležem golih tal. Predvidoma se je vrsta razširila z območij naravne stepe na odprta območja, ki so nastala s krčenjem gozdov in razširjanjem njiv ter pašnikov, zlasti v 19. stoletju. Poljski škrjanec je dandanes značilna ptica gnojenih in negnojenih travnikov ter njiv, bolj redek je na gorskih travnikih in pašnikih. V kulturni krajini daje prednost bolj ali manj ekstenzivno obdelanim travniščem in heterogenim kmetijskim površinam. Naseljuje tudi monotone njivske površine z velikimi parcelami, ledine, ruderalne površine in obsežne goloseke. Izogiba se bližine gozda. Posamezne stavbe, drevesa, mejice, pasovi grmovja in daljnovodi poselitve ne preprečujejo, vplivajo pa negativno na

gnezditveno gostoto. Mozaično razdrobljenih polodprtih pokrajin z visokim deležem gozda, ozkih dolin in odprtih površin, ki merijo manj kot 10 ha, zato večinoma ne poseljuje.

Poljski škrjanec gnezdi na tleh, običajno med redko in nizko vegetacijo, kot so trave ali rastoče poljščine. Gnezdi od aprila do konca julija. Samica ima v eni sezoni večinoma dve legli. V leglu je največkrat dva do pet jajc. Mladiči zapustijo gnezdo po osmih do desetih dneh, vendar starša še naprej skrbita zanje. Osamosvojijo se okoli petindvajsetega dneva starosti.

Razširjenost v Sloveniji

V Sloveniji sodi med pogosto razširjene vrste. Ni ga le v izrazito gozdnatih ali skalnatih predelih. V odprtih habitatih je poljski škrjanec pogosto dominantna vrsta. V Sloveniji je bilo najvišje najdeno gnezdo na nadmorski višini 1700 m pod Stolom. V zimskem času lahko opazujemo poljske škrjanecv predvsem v nižinah ter v sredozemskem svetu Slovenije.

Čopasti škrjanec (*Galerida cristata*)

Je približno tako dolg kot poljski škrjanec, a znatno bolj čokat, z dolgim, močnim kljunom in dokaj kratkim, širokim repom. Zanj je značilen koničast čop na glavi, ki je vedno dobro viden. Barve in vzorci perja spominjajo na poljskega škrjanca, a se od njega jasno loči po izrazitejšem obraznem vzorcu, redkejši in manj izraziti progavosti na prsih ter rjastih zunanjih repnih peresih. V letu deluje kompaktno. Peruti so bolj enotno obarvane in nimajo belega roba na zadnjem delu, ki je značilen za poljskega škrjanca. Samec in samica sta enako obarvana. Mladostni osebki imajo čop na glavi razločno krajši in manj koničast. Hrbet imajo bolj rjavo obarvan kot odrasli, trebuh in prsi pa svetleše. Prsi so pikaste, vendar pike niso razvrščene v progah. Po glavi in hrbtu imajo drobne bele pike.

Življenjski prostor čopastega škrjanca so odprta, suha, ravna ali rahlo valovita območja, z nizko ali redko vegetacijo. Prvotno je bil prebivalec step in polpuščav, nekatere afriške podvrste pa so prilagojene povsem puščavskim razmeram. Najraje izbira suho, svetlo in kompaktno prst. Izogiba se strmim, razčlenjenim pobočjem, še posebno skalovitim. V preteklih stoletjih je razširil svoj gnezditveni areal na območja, ki zaradi človekovih dejavnosti spominjajo na njegove prvotne, sušne habitate. Tako gnezdi na različnih območjih s skromno vegetacijo, kot so degradirana industrijska in urbana območja, skladišča, železniške postaje, nasutja, gramoznice, žitna polja, pašniki in vinogradi.

V primerjavi s poljskim škrjancem pojejo samci čopastega škrjanca veliko pogosteje na tleh. Gnezdo zgradijo na odprti površini oziroma v zavetju grma ali šopa vegetacije. Obdobje gnezdenja je od marca do julija. Čopasti

2

2: Poljski škrjanec (*Alauda arvensis*)
foto: Chris Gomersall/rspb-images.com

škrjanec ima v eni sezoni običajno dve legli. Legla štejejo največkrat tri do pet jajc. Mladiči zapustijo gnezdo okoli devetega dneva starosti, starši pa zanje skrbijo še približno do dvajsetega dne.

Razširjenost v Sloveniji

V Sloveniji spada med dokaj pogoste vrste. Najpogostejši je v severovzhodni Sloveniji, ljubljanski kotlini in v Primorju. Območje njegove razširjenosti se je v Sloveniji po drugi svetovni vojni precej povečalo. Razširjenost v zimskem času je podobna gnezditveni razširjenosti. Čopaste škrjance najlaže opazujemo v zimskem času, zlasti če pokrajino pokriva sneg. Takrat se sicer razpršene skupine čopastih škrjancev pogosto pomaknejo v naselja in ob robove cest, kjer je največ kopnih površin.

Hribski škrjanec (*Lullula arborea*)

Hribski škrjanec je manjši in bolj tršato grajen kot poljski škrjanec. Zaradi čokatosti in krajšega repa spominja med teritorialnim letom na netopirja. Barve in vzorci perja so tipično škrjančji. Na hrbtni strani je rjavo in drap progast, spodaj svetel, z ozkimi rjavimi in peščenimi progami na prsih. Izraziti beli nadočesni progji se stikata na tilniku in dajeta vtis črke V. Na temenu ima za spoznanje daljša peresa, ki so videti kot majhna čopka. Na zloženi peruti ima značilno belo in črno polje. Noge s prsti so svetlo rjavkaste, krepelj zadnjega prsta je razmeroma dolg, rjavkast kljun pa kratak.

V severnem delu Evrope velja hribski škrjanec za gozdno ptico, v južnem delu pa za ptico travnikov, oz. odprte kulturne krajine. Pri nas je hribski škrjanec prebivalec pol odprtih pokrajin. Prebiva v sredogorju na suhih travnikih in kraških poljih, poraslih s skromnim grmičevjem in drevjem. Zanj so primerni ekstenzivni travniki z bolj redko in nizko travo, ki je bogata z zelišči. Poraščajo jih večje ali manjše skupine dreves ali pa se dotikajo gozdne-

ga roba, saj gnezdo skoraj vedno zgradijo v travi v razdalji največ 10 m od dreves. V zahodnem delu države gnezdi tudi na robovih dolin (Vipavska dolina), kjer so zatravljeni terasasti vinogradi in sadovnjaki primeren habitat zanj. V vzhodnem delu države, na Goričkem, kjer je sicer redkejši, pa prebiva v odprti mozaični kulturni krajini na suhih, pretežno južno orientiranih pobočjih gričev.

Hribski škrjanec gnezdi na tleh v travi. Samica zleže od sredine marca do julija navadno 3 ali 4 sivo bela jajca s številnimi rjavimi pikami in lisami. Običajno ima na leto dve legli. Valjenje traja 12 – 16 dni, vali samo samica. Mladiči zapustijo gnezdo po 9 – 15 dneh.

Razširjenost v Sloveniji

Razširjenost hribskega škrjanca je bolj regionalna, saj večina hribskih škrjancev gnezdi v zahodni Sloveniji, kjer je ponekod dokaj pogost. Njegov areal sega od slovenske Istre prek Čičarije, celotnega Krasa in pivških travnikov, prek Vipavske doline, Goriških Brd, Banjšic, Kambreškega in Cerkljanskih hribov po dolini Soče do Alp. V zahodnem delu Slovenije gnezdi praktično povsod, kjer so večje travniške površine, če le niso preveč intenzivno obdelovane. Tako lahko poslušamo njihovo značilno melodično petje tudi na večjih gozdnih jasah Trnovskega gozda. Večja populacija hribskih škrjancev je še na Goričkem, drugod po Sloveniji pa je zelo redek. Zanimive so lokalne naselitve ali otočki. Posamezne pojoče hribske škrjance smo našli na Kozjanskem, v Zasavju ter na izrazito termofilnih južnih delih med Grosupljem in Zasavjem. Najbolj ga ogrožata zaraščanje in, po drugi strani, intenziviranje travniških površin.

Kratkoprsti škrjanček (*Calandrella brachydactyla*)

Je nekoliko manjši ter svetlejši kot hribski škrjanec. Prepoznamo ga po stožčastem in svetlem kljunu, svetli spodnji strani brez vzdolžnih prog po prsih ter črni vzdolžni progji

3

4

prek zložene peruti. Večina osebkov ima majhen črn madež ob straneh vratu, vendar ga lahko prezremo, saj se leta med obračanjem glave skrrije. Oglašča se s kratkimi klicami, med katerimi nekateri po tonu spominjajo na mestno lastovko (*Delichon urbica*), lahko pa tudi na rjavo cipo (*Anthus campestris*). Napev kratkoprstega škrjančka je sestavljen iz preprostih 1 – 2 s dolgih klicev, ki se ponavljajo na 1 – 3 s, ali pa je dolg do pol minute z vmešanim oponašanjem drugih vrst ptic. Kakor druge vrste škrjancev tudi kratkoprsti škrjanček poje v zraku. Prehranjuje se z žuželkami in semeni, ki jih pobira s tal ali nižjih delov rastlin. Neredko si išče hrano tako, da s kljunom koplje po tleh. Zunaj gnezditvenega obdobja se prehranjuje predvsem s semeni.

Kratkoprsti škrjanček je gnezdilka južne in jugovzhodne Evrope, kjer gnezdi slaba četrtnina svetovne populacije. Nam najbližja gnezdišča so v hrvaški Istri. Tako kot večina stepskih ptic, ima tudi kratkoprsti škrjanček najraje suha, odprta območja, kjer so posamezne zaplate nizkega grmičevja in golih tal, tako na apnenčasti kot peščeni podlagi.

Razširjenost v Sloveniji

V Sloveniji je kratkoprsti škrjanček redek preletnik, večina opažanj je s konca aprila. Verjetno je kratkoprsti škrjanček nekoč v Sloveniji tudi gnezdil, saj vemo, da je bil Kras nekoč gol in neprimerno manj gozdat kot je danes. Zanimiv je podatek, da v Cesarskem muzeju na Dunaju hranijo dva primerka iz Primorja. Oba sta bila ustreljena leta 1815, samec je bil ustreljen maja pri Materiji, samica pa junija pri Socerbu.

Laški škrjanec (*Melanocorypha calandra*)

Laški škrjanec je stepska ptica. Poseljuje južno, jugovzhodno in vzhodno Evropo, njegovo območje razširjenosti pa se razteza še v severno Afriko, osrednjo Azijo in na jugu do Irana. Največje evropske populacije živijo v Španiji, Turčiji in Rusiji.

Razširjenost v Sloveniji

Po letu 1950 je bil laški škrjanec potrjeno opazovan le enkrat. Glede na bližino gnezditelne populacije v hrvaškem Kvarnerju so možna opazovanja predvsem v submediteranskem delu Slovenije.

Uhati škrjanec (*Eremophila alpestris*)

V Evropi gnezdi v arktični in subarktični tundri, pustih stepah in alpskem pasu gora. Poleg Evrope poseljuje tudi Azijo, Severno Ameriko in severno Afriko, majhen izoliran areal pa ima tudi v južnoameriških Andih. Poznanih je okoli 40 podvrst, nam najbližja podvrsta *balcanica* gnezdi v visokogorju južnih Karpatov, v Grčiji in na Balkanu.

Razširjenost v Sloveniji

Po letu 1950 je bil uhati škrjanec potrjeno opazovan le enkrat. Glede na oddaljenost Slovenije od rednih selitvenih poti in običajnega zimskega areala te vrste je šlo za naključnega gosta. ●

3: Hribski škrjanec (*Lullula arborea*)

foto: Luc Hoogenstein

4: Kratkoprsti škrjanček (*Calandrella brachydactyla*)

foto: Mark Zekhuis/Saxifraga

Dodatno branje:

- DEL HOYO, J., [et al.] (2004): Handbook of the Birds of the World. 9: Cotingas to Pipits and Wagtails. – Lynx Edicions, Barcelona.
- CRAMP, S., [et al.] (1985): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa: The Birds of the Western Palearctic. 5: Passerines. – Oxford University Press, Oxford – New York.
- SVENSSON, L., [et al.] (1999): Bird Guide. – HarperCollins Publishers, London.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004): Birds in Europe: Population Estimates, Trends and Conservation Status. – BirdLife International, Cambridge.

Avstralija, Severni teritorij: Narodni park Kakadu

//Oja Prelovšek

Površina: Severni teritorij (Northern Territory) 1.350.000 km², Avstralija 7.800.000 km².

Št. prebivalcev: Severni teritorij 200.000, Avstralija 20 milijonov.

Št. vrst ptic: 750 vrst v Avstraliji, od tega 250 vrst v NP Kakadu.

Zanimive vrste ptic in ogrožene ptice:

štorklja vrste *Ephippiorhynchus asiaticus*, znana kot jabiru, jacana (*Metopidius gallinacea*), ogroženi kragulj vrste *Erythrotriorchis radiatus*.

Zanimive rastline: bambus vrste *Bambusa arnhemica* – edina avtohtona vrsta bambusa v Avstraliji; tropski grm *Pandanus spiralis*, ki ga Aborigini uporabljajo za zdravila, vlaknine in hrano.

Zanimive živali: sladkovodni krokodil (*Crocodylus johnstonii*) in kuščarji iz rodu *Varanus* (goane), oboji značilni le za Avstralijo.

Biomi: tropski pas na severu Severnega teritorija in puščavski v centru Avstralije.

Zavarovana območja: Narodni park Kakadu – območje svetovne dediščine (kulturne in naravne); in Rezervat Združenega kraljestva, ki je od leta 1999 zavarovan z aktom »Varstvo okolja in biodiverzitet«.

Varstveni problemi: požari, širjenje južnoameriške praproti rodu *Salvinia* in naseljene južnoameriške strupene vrste krasače *Bufo marinus*, ki ogroža goane.

Varstvena prizadevanja: izleti z rangerji, ozaveščanje tako o kulturni kot naravni dediščini, sodelovanje z Aborigini in upravljanje ozemelj z njihovim tradicionalnim znanjem.

Pokrajinske utrinke Avstralije verjetno poznata marsikdo med nami. Puščava. Suša. Neznanska širina. Bralec se bo vprašal, kaj vendar me je na popotovanju pritegnilo k pisanju o pticah te navidez neusmiljene dežele. Na severu Severnega teritorija Avstralije, kakih dvesto kilometrov vzhodno od Darwina, se na 20.000 kvadratnih kilometrih razprostira Narodni park Kakadu. Čudovitemu svetu ptic Parka doda še večjo veljavo dejstvo, da v Parku, ki pokriva le 1/400 površine Avstralije, živi 1/3 ptic te prostrane celine!

7

Narodni park Kakadu

Ime Kakadu, pa naj ornitologom zveni še tako vabljivo, ne izhaja iz »cockatoo« (sl. kakadu), pač pa je izpeljano iz imena jezika Gagudju, ki so ga govorili Aborigini severnega dela parka do začetka 20. stoletja. Potomci teh ljudi še vedno živijo v Kakaduju, toda jezika pogovorno več ne uporabljajo.

Kakadu ima kulturno sporočilo. Oblikovali so ga duhovni predniki Aboriginov v času Ustvarjanja. Ti predniki, »prvi ljudje«, so popotovali prek dežele in ustvarjali pokrajino, rastline in živali, med njimi tudi ljudi. S seboj so prinesli zakone in Aborigine obogatili z obredi, jeziki, čaščenjem narave in znanjem o njej.

Dve tretjini Narodnega parka Kakadu, ki vključuje tradicionalna ozemlja številnih aboriginskih skupnosti, zaradi kulturne dediščine upravljajo t.i. tradicionalni aboriginski lastniki, eno pa avstralski Vladni svet za okolje in dediščino. Sodi med redka Območja svetovne dediščine.

Letni časi in vloga požiganja

Aborigini ločijo šest letnih časov. Za nas, bežne obiskovalce in turiste, preprosto velja, da od maja do oktobra vlada obdobje suše, od novembra do aprila pa deževno obdobje – dežuje vse dni! Nevarnosti uničujočih izbruhov požarov, predvsem ob koncu suhe sezone, se Aborigini izogonejo s tradicionalnim požiganjem v začetku suše, ko je vreme še razmeroma hladno. Z nizkim, nadziranim ognjem v krpicah razredčijo predvsem površine vnetljive puščičaste trave iz rodu *Sorghum*.

Habitati Kakaduja

Na poti skozi Kakadu popotnik zre v savanske gozdove, saj ti pokrivajo večino Parka. Sestavljajo jih v glavnem evkalipti (ki jih je v Avstraliji med 700 in 800 vrst!) in visoke trave. Čeprav se savane zdijo nekako brez življenja, je raznovrstnost rastlin in živali v njih večja kot v kateremkoli drugem habitatnem tipu Parka.

Monsunski gozdovi se pojavljajo v majhnih krpicah. Ptice in netopirji (t.i. leteče lisice), ki jedo plodove, so ključni za ohranjanje povezanosti teh krpic s širjenjem semen in peloda.

Milijoni let erozije so na jugu parka oblikovali gričevje in »polomljene« grebene. Rezultat te nenavadne geologije je velika raznolikost rastlinskega in živalskega sveta. Kamnita pokrajina iz peščenjaka na vzhodu – planota Ozemlja Arnhem, ki je v lasti Aboriginov – se razprostira 500 km vzdolž vzhodne meje Parka. Skalnata podlaga je preprečena z mrežo tolmunov, vrh planote pa je surov, suh svet, kjer voda hitro odteče. Na mnogih predelih je tudi prst redka. Vzdolž grebena so potočki izdolbli globoke tolmuhe, v katerih so se zarasli visoki monsunski gozdovi. Zaradi vode, ki prenika po skalah, je to najpomembnejše zatočišče za živali med sušnimi meseci.

Dolgi obalni deli in dva otoka parka so poraščeni z gozdovi mangrov, ki so ne le pomembno življenjsko okolje mnogih vrst rib, pač pa tudi ptic na preletu.

Poplavne pokrajine in »bilabongi« (aborig.: billabong; za avstralsko puščavo značilna mlaka, ki vodo tudi v dolgih obdobjih suše obdrži dlje kot reke in potoki) so izpostavljeni dramatičnim sezonskim spremembam. Med deževjem mokre sezone (november – april) voda poplavi stoti-

Zemljevid:

Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

- 1: Puščava Severnega teritorija
- 2: Narodni park Kakadu na skrajnem tropskem severu
- 3: Arnhem Land – od leta 1931 v lasti Aboriginov
- 4: Tradicionalno aboriginsko čiščenje gozdov – nadzorovano požigalništvo
- 5: Avstralski kuščar »goana«
- 6: Bubba, eno izmed mokrišč Kakaduja

foto: Oja Prelovšek in Sarah Gill

- 7: Mokrišče Yellow Water v narodnem parku Kakadu
- foto: Oja Prelovšek

8

9

10

11

12

13

14

8: Krokodil v mokrišču Yellow Water
foto: Oja Prelovšek

9: Jakana (*Metopidius gallinacea*) ima tako dolge prste, da nima težav s hojo po lokvanjih, zato se v angleščini imenuje »lotusbird«. foto: Sarah Gill

10: Srednja bela čaplja *Ardea intermedia* se brezskrbno sprehaja po bilabongih Kakaduja. foto: Oja Prelovšek

11: Čaplja vrste *Ardea picata* je v Avstraliji razmeroma redka. Za življenje namreč potrebuje velike vodne površine. foto: Oja Prelovšek

12: Kačjevratnik (*Anhinga melanogaster*) foto: Oja Prelovšek

13: Štoklja *Ephippiorhynchus asiaticus* je značilna za S del Avstralije in je drugod kvečjemu redek preletnik. foto: Oja Prelovšek

ne kvadratnih kilometrov, ko pa se vodne površine med suho sezono krčijo, najdejo krokodili in vodne ptice zatočišča v preostalih vodnih površinah, kakršna je Yellow Water Billabong.

Ptice v parku Kakadu

V teh številnih habitatnih tipih Parka Kakadu živi več kot 280 vrst ptic. Nekatere zasedajo mnoge habitate in so tudi sicer splošno razširjene po celini, npr. grlica vrste *Geopelia striata* ali papiga vrste *Trichoglossus haematodus*. Za npr. goloba vrste *Ocyphaps lophotes*, ki je sicer splošno razširjen po Avstraliji, je Kakadu severna meja njegovega areala, zato ga je tu redko videti. Markantna vrsta, ki jo je moč zaslediti v Kakaduju, je ogroženi kragulj vrste *Erythrotriorchis radiatus*, ki je največji avstralski kragulj. Za lov in gnezdenje potrebuje samotnen gozd ali goščavo s krpami vodnih površin – bilabongov.

Najbolj privlačna za ptice so mokrišča. V nadaljevanju sledi predstavitev mokrišča Yellow Water, del južnega sistema reke Aligator, ki je največji rečni sistem parka.

Mokrišča Kakaduja

Mokrišča pokrivajo prehodno cono med stalno mokrimi in na splošno suhimi površinami. Imajo značilnosti obeh, vendar obenem niso opredeljena ne kot vodno ne kot terestrično okolje. Barja, močvirja, poplavne površine, bregovi jezer, estuarij in lagune – to je le nekaj tipov mokrišč Kakaduja.

Eno najlepših nahajališč, ki privabi mnoge ornitologe, je Yellow Water Billabong ali – v aboriginskem jeziku – Ngurrungurrudjba. Kot druga mokrišča tudi to izkusi

letne sezonske spremembe suše in poplav. V času mokre sezone se voda dvigne tudi za 5 metrov in posledica poplav je porazgubitev živalskega sveta. Takrat celo krokodila vidiš zelo poredkoma. Med suho sezono vodna gladina pada in do naslednje mokre sezone je v suhih strugah videti le še krpice vodnih površin. Toda prav v času suhe sezone je življenje tod najbogatejše.

Ptice mokrišča Yellow Water

Na izletu z ladjico v zgodnjih jutranjih urah lahko od blizu opazujete živahno prebujanje ptic. Najbolj pritegne svečana črnovrata štoklja ali jabiru (*Ephippiorhynchus asiaticus*), ki se elegantno sprehaja po tropskih mokriščih. Samci imajo temne oči, žar samičjih rumenih pa zbuja pozornost iz temne barve vratu in glave. Jabiru je edina predstavnik štokkelj v Avstraliji.

Poleg tod značilnih vrst kormoranov *Phalacrocorax melanoleucos* in *P. sulcirostris* si tu peruti suši tudi zanimiva vrsta *Anhinga melanogaster*, t. i. darter. Angleško ime te ptice izhaja iz besede »dart« – puščica – in to ne brez razloga. Vrat te ptice je tako gibljiv, da med lovljenjem rib deluje kot sulica, ko se zviti del pod vodo nenadoma izravna.

Čeprav naj bi bila velika bela čaplja (*Ardea alba*) pogosta v tem habitatu, nismo videli nobene; vodnik nam je pojasnil, da so jih tod aboriginska plemena veliko lovila zavoljo belih peres, ki so jih prodajali belemu človeku (»white fellah«). Srečali pa smo nekaj srednjih belih čapelj (*A. intermedia*) in čaplje vrste *A. picata*. Razmeroma plašna je čaplja vrste *Nycticorax caledonicus*, toda mi čudno, da se je

15

16

17

18

19

20

tistega vse svetlejšega jutra skrivala med vejevjem, saj je to predvsem nočna ptica.

Najpogostejša vrsta, zelo značilna za Severni teritorij Avstralije, je sračja gos (*Anseranas semipalmata*). Jate stotin teh gosi sem srečala na vsakem večjem bilabongu Kakaduja. Med njimi živijo race – vrste *Nettapus pulchellus*, ki se jih zaradi malomarnosti angleškega raziskovalca drži ponesrečeno »gosje« ime, green pygmy goose. V manjših jatah plavajo kot kakšni splavčki race vrst *Dendrocygna eytoni* z dolgimi, zavitimi peresi na perutih in manjše »ta-vajoc« race vrste *D. arcuata*.

Jakana (*Metopidius gallinacea*), to je pojava! Edina predstavica družine Jacanidae ima tako dolge prste, da ji hoja po lokvanjih ne povzroča posebnih težav! V njenem letu nad Yellow Water pa se opazovalcu zdi, kot da njeni prsti plapolajo za telesom te za skrajni sever značilne ptice. Lokvanji so zanj ključnega pomena, saj na njih celo gnezdi. V angleščini se je zato drži ime lotusbird.

Od ujed je ob vsej obali Avstralije in večjih površinah, kakršna je tudi Yellow Water, pogost – pa zato pogled nanj nič manj impresiven – orel vrste *Haliaeetus leucogaster*. Videli smo tudi njegovo gnezdo, ki pa si ga je po spremenjeni zgornji konstrukciji sodeč prilastil od manjšega škarnika vrste *Haliastur sphenurus*.

Naj za zaključek, ki ne pomeni konca teh nenavadnih vtisov iz zelene oaze pustega Severnega teritorija, od drobnih in drznih letalcev vodomcev vrst *Todiramphus macleayii*, videnih ob majhnem, od turistov neobleganem bilabongu Bubba, in čebelarja vrste *Merops ornatus* presko-

čim na velike in številne pelikane, ki so se spreletavali v poznem popoldnevu nad Mamukalo – mokriščem še više in vzhodno od reke Aligator. Čeprav je ta vrsta (*Pelecanus conspicillatus*) splošno razširjena in pogosta tudi v Viktoriji, kjer sem živela, je bil pogled na stotine ptic, kaj ptic – jat, ki so se spreletavale nad menoj, veličasten.

»Boh boh!«

Po vsem Parku so na različnih lokalitetah vsak dan organizirani vođeni sprehodi z rangerji. Tako Uprava parka skrbi za ozaveščanje ljudi o dragocenosti tako naravne kot tudi kulturne dediščine. »Boh boh« v aboriginskem jeziku pomeni nasvidenje, ki pa ne pomeni konca, pač pa le nov začetek! ●

»If you respect the land,
then you will feel the land.

Your experience will be one that you
cannot get anywhere else in the world.«

»Če spoštuješ deželo,
jo boš čutil.

Takšne izkušnje ne boš dobil nikjer drugje na svetu.«

Brian Baruwei – Wurrkbarbar klan.
Aboriginski tradicionalni lastnik.

14 in 15: Orel vrste *Haliaeetus leucogaster* (14) je ob obalah Avstralije pogost. Opaženo gnezdo si je po konstrukciji sodeč prilastil od manjšega škarnika vrste *Haliastur sphenurus* (15).
foto: Oja Prelovšek

16: Žličarka *Platlea regia* med gosmi vrste *Anser semipalmata*.
foto: Oja Prelovšek

17: Jate gosi vrste *Anser semipalmata*, letajo nad mokrišči Kakaduja. Njihovo oglašanje je podobno sračjemu.
foto: Oja Prelovšek

18: Raca vrste *Nettapus pulchellus* je v letu zaradi svojega čokatega kljuna podobna majhni gosi.
foto: Sarah Gill

19: Na mokrišču Bubba sta se vodomca vrste *Todiramphus macleayii* ob kratkem postanku zlila z barvo neba.
foto: Oja Prelovšek

20: Pogled na jate pelikanov (*Pelecanus conspicillatus*) nad mokriščem Mamukala.
foto: Sarah Gill

Več informacij o parku:

<http://www.environment.gov.au/parks/kakadu/index.html>

1

Bentoški nevretenčarji celinskih voda

//Gorazd Urbanič

1: Ličinke dvo-krilcev iz družine cvetnih muh (Anthomyiidae) z le delno hitinizirano glavino kapsulo (na sliki na desni) se zdijo dokaj nenavadne.
foto: Gorazd Urbanič

Pogledati v svet onstran vsakdana je za vsakogar izziv. Za živali, ki se sprehajajo med delci peska in organskega drobirja, so pritrjene na kamne in rastline ali celo živijo v rastlinah v vodi, se nam zdi, da niso del vsakdana. Pravimo jim bentoški nevretenčarji. Pridevnik bentoški pomeni le to, da so ti nevretenčarji vezani na podlago v vodnem okolju. Pogled v vodo z mostu nam razkrije le podlago. Če pa se podamo do potoka, reke, jezera ali mlake in bolj natančno pogledamo v vodo ali iz nje dvignemo kamen, lahko opazimo tudi živali. Nekatere so pritrjene, spet druge zbežijo v stran ali so skrite v špranjah na kamnu. Ne glede na to, je vsem omenjenim nevretenčarjem skupno, da so večji od 0,5 mm in vidni s prostim očesom. Večina bentoških nevretenčarjev je velikih le nekaj milimetrov ali dober centimeter. Redkeje najdemo živali velike več deset centimetrov.

»Veliki« bentoški nevretenčarji – mnogim dobro poznani

V preteklosti smo to skupino živali imenovali tudi veliki vodni nevretenčarji. S tem smo jih želeli ločiti od bentoških nevretenčarjev manjših od 0,5 mm, ki jih uvrščamo v skupino obrasti oz. perifitona. Potrditev, da si vsaj nekateri od bentoških nevretenčarjev res zaslužijo ime veliki, so potočni raki (Astacidae), školjke (Bivalvia) in nekatere pijavke (Hirudinea), ki lahko zrastejo kar več deset centimetrov. Školjke brezzobke (*Anodonta*) dosežejo tudi do 20 cm. Za večino ljudi so to najbolj znani

bentoški nevretenčarji, a ne le zaradi velikosti. Denimo potočni raki so bili v preteklosti pomemben vir hrane. Medicinsko pijavko (*Hirudo medicinalis*) so že dolgo nazaj začeli uporabljati v medicinske namene in jo uporabljajo še danes. Školjke pritegnejo pozornost ljudi s svojo lepoto.

Pestra skupina različnih

Velika raznolikost bentoških nevretenčarjev je ena izmed osnovnih značilnosti skupine. Trikladni vrtinčarji (Tricladida) in vodni polži (Gastropoda) so poleg že omenjenih školjk med najpreprostejšimi bentoškimi nevretenčarji. Polž potočni prilepec (*Ancylus fluviatilis*) ima kapičasto oblikovano lupino in ga hitro zagledamo na kamnih v delih struge s tekočo vodo. Školjke najdemo zarite v mehko podlago v umirjenih delih struge ali stoječih vodah, kjer številne filtrirajo vodo. V zadrževalnikih v panonskem delu Slovenije so školjke jezerske brezzobke in škržki (*Unio* sp.) velikokrat zelo številčni. Med mnogočlenarji poleg potočnih rakov tudi nekatere druge rake (Crustacea) uvrščamo med bentoške nevretenčarje. Vodni osliček (*Asellus aquaticus*) je pogost v organskem drobirju, postrance (*Gammarus* sp.) pa so pogosto s svojo oranžno obarvanostjo opažene med odpadlim listjem. Maloščetinci (Oligochaeta) rijejo v mehki podlagi in so dokaj neopazni. Šele rdeče obarvani deli tubifeksov (*Tubifex* sp.), ki štrlijo iz mulja, pritegnejo nekoliko več pozornosti. Hemoglobin v telesni tekočini tu-

bifeksom omogoča preživetje v okoljih z nizko vsebnostjo kisika, tudi v močno onesnaženih vodah. Mahovnjaki (Bryozoa) in spužve (Porifera), ki jih najdemo v vodi pritrjene na podlago, so prav tako bentoški nevretenčarji. Poleg naštetih v celinskih vodah redkeje prebivajo tudi nekateri drugi organizmi npr. nitkarji (Nemertina) in žive niti (Nematomorpha).

Žuželke – najpestrejša skupina bentoških nevretenčarjev celinskih voda

Žuželke (Insecta) so tako kot na kopnem tudi v celinskih vodah dosegle največjo pestrost. Bolj znane so odrasle žuželke, ki jih lahko vidimo letati po zraku. V celinskih vodah redko živijo odrasle žuželke, čeprav predvsem med hrošči in stenamicami najdemo tudi take predstavnike. Veliko številčnejše so v celinskih vodah ličinke žuželk. Ličinke vrbnic (Plecoptera) oz. kamnic imajo na koncu zadka dva značilna izrastka. Že od nekdaj povezujejo njihovo masovno prisotnost s čisto vodo. Tudi ličinke enodnevnice (Ephemeroptera) imajo na koncu zadka značilne izrastke. Običajno so trije, nedvoumno pa jih od vrbnic lahko ločimo po tem, da enodnevnice na zadku izraščajo škrge. Ime enodnevnice namiguje na njihovo kratko življenje. V zvezi s tem imenom je nastala tudi znana šala: »Kaj je to smola?« »Če ima enodnevnica slab dan!« Kratkost življenja velja le za odrasle enodnevnice, ličinke pa lahko živijo v vodi tudi več let. Posebneži med t.i. vodnimi žuželkami so mladoletnice (Trichoptera). Ne le zaradi imena, ob katerem večina ljudi ne pomisli na vodne žuželke, ampak tudi zaradi njihovih hišic, ki pri mnogih vrstah spominjajo na tulce. Ob pogledu v vodo se nam včasih zdi, da vidimo nemogoče, saj se po podlagi premikajo odpadli listi, vejice ali celo

kamenčki. Bolj natančen pogled nam razkrije, da vse to nosijo drobne ličinke mladoletnic. Vse mladoletnice pa ne prenašajo svojih bivališč. Nekatere spredejo fine svilene mreže in s filtriranjem vode vanje lovijo organski drobir in organizme, ki jih nosi vodni tok in se ujamejo v mrežo. Tudi ličinke hroščev (Coleoptera) so lahko zelo pestrih oblik. Za razliko od večine vodnih žuželk, ki pridobivajo kisik iz vode, nekatere od njih pridobivajo kisik iz zraka zajetega na vodni gladini. Tudi nekatere ličinke dvokrilcev (Diptera) dihalo na podoben način. V nasprotju s hrošči pa so ličinke trzač (Chironomidae) in drugih dvokrilcev na prvi pogled veliko bolj dolgočasne. Črva ste živali brez členjenih nog in v mnogih primerih brez hitinizirane glavine kapsule nam ne predstavljajo nekaj dihal jemajočega, ali pa tudi?! Nasprotno pa ličinke kačjih pastirjev (Odonata) s svojo iztegljivo lovilno krinko in velikostjo pritegnejo pozornost mnogih ljudi.

Po izgledu in delovanju različni organizmi – upravičeno obravnavani enotno?

Odgovor se skriva v vlogi, ki jo imajo bentoški nevretenčarji v celinskih vodah. Ne le v vlogi, ampak tudi v nekaterih njihovih skupnih značilnostih. S prehranjevanjem z organskim drobirjem, filtriranjem vode, plenjenjem drugih živali, strganjem alg s podlage in drobljenjem listov pripomorejo h kroženju snovi in izrabi energije v celinskih vodah. S tem pa zmanjšujejo organsko obremenjenost vode. Obremenjenost mnogih celinskih voda je tudi plod človekovega delovanja – onesnaževanja. Mnoge odpadne vode, tudi če so delno očiščene, slej ali prej končajo v celinskih vodah. Organske snovi, ki jih v teh odpadnih vodah najdemo, pa so hrana tudi bentoškimi nevretenčarjem. Zaradi tega so bentoški

2: Vodni osliček (*Asellus aquaticus*) in velika polžja pijavka (*Glossiphonia complanata*) pogosto bivata skupaj v organsko zmerno do močno obremenjenih vodah.
foto: Gorazd Urbanič

3: Potočni raki (Astacidae) že od nekdaj pritegnejo pozornost ljudi. Danes so vse domorodne vrste potočnih rakov v Sloveniji zavarovane.
foto: Ivan Esenko

4: Ohranjeni prvotni habitatni nižinskih rek so v Sloveniji redki. Med drugim jih lahko vidimo na nekaterih odsekih reke Ščavnice.
foto: Gorazd Urbanič

5: V močno onesnaženih vodah bakterije prekrivajo dno, od bentoških nevretenčarjev pa le najbolj prilagojene, npr. nekatere maloščetince (Oligochaeta) in trzače (Chironomidae).
foto: Gorazd Urbanič

6

7

8

6: Jezerska brez-zobka (*Anodonta cygnea*), ki jo najdemo zarito v mehko dno stoječih voda, dobi hrano s filtracijo vode. foto: Gorazd Urbanič

7: Ličinke kačjih pastirjev (Odonata) so plenilci, ki s preoblikovano iztegljivo spodnjo ustno, t.i. lovilno krinko, zgrabijo svoj plen. foto: Ivan Esenko

8: Ličinke mladoletnic vrste *Glyphotaelius pellucidus* živijo v počasi tekočih ali stoječih vodah z veliko odpadnega listja, iz katerega izdelujejo svoje hišice. foto: Gorazd Urbanič

nevretenčarji pomemben člen samočistilne sposobnosti celinskih voda. S prehranjevanjem preoblikujejo organske snovi v vodi, jih delajo dostopne drugim vodnim organizmom, hkrati pa z dihanjem zmanjšujejo količino energije v vodnem okolju. Zelo preprosto povedano, bentoški nevretenčarji čistijo vodo. Njihova aktivnost v povezavi z delovanjem drugih vodnih živali omogoča, da ne prihaja do kopičenja organskih snovi. Ribe plenijo bentoške nevretenčarje, prav tako pa so za nekatere ptice bentoški nevretenčarji pomemben vir hrane. Vsekakor pa nobena celinska voda nima neomejene sposobnosti sprejemanja onesnaženja.

Bentoški nevretenčarji kot bioindikatorji

Z večanjem onesnaževanja celinskih voda se spreminja združba bentoških nevretenčarjev. Številne bentoške nevretenčarje najdemo le v neonesnaženih ali močno onesnaženih celinskih vodah. Na podlagi njihove prisotnosti lahko ugotovimo, kolikšna je onesnaženost reke. Tem organizmom pravimo bioindikatorji. Tako namesto v čistih vodah pogostih vrbnic, enodnevnice in mladoletnic v onesnaženih najdemo predvsem maloščetince in ličinke tržač. Prav bentoški nevretenčarji so ena od najpogosteje uporabljenih skupin vodnih organizmov za vrednotenje onesnaženosti voda. Pa ne le onesnaženosti ampak tudi drugih stresov, kot so spremenjenost habitata in zmanjšanje količine vode. S spreminjanjem razmer v celinskih vodah se spreminjata sestava in pestrost združbe. S posegi v vode, ki nam na eni strani lajšajo življenje, npr. zaježitve za pridobivanje električne energije, za izvajanje športnih aktivnosti ali raba vode za namakanje, na drugi strani povzročamo spremembe, ki lahko imajo neželene posledice. Celinske vode

so zaradi svojega zelo majhnega deleža na zemeljski obli in velikega pomena zelo občutljive. Na njih se tako globalno kot tudi lokalno odražajo spremembe najprej. Tudi bentoški nevretenčarji kot le ena od skupin vodnih organizmov so pokazatelji sprememb. Kljub majhnosti bentoških nevretenčarjev in relativni neopaznosti, ne smemo spregledati sprememb, ki se na njih odražajo.

Nov pristop vrednotenja in novi cilji varstva celinskih voda

S sprejetjem Vodne direktive (Direktiva 2000/60/ES) smo se zavezali, da bomo pripravili sisteme vrednotenja na podlagi vodnih organizmov (tudi bentoških nevretenčarjev), ki nam bodo omogočali vrednotenje sprememb v vodnih okoljih v primerjavi z naravnim stanjem. Še več, v Evropi smo se zavezali, da bomo do leta 2015 izpolnili zastavljene cilje. Eden od njih je tudi doseganje dobrega ekološkega stanja za vse površinske vode. Zelo optimističen cilj, ki pa ga lahko dosežemo. Vendar le, če se bomo vsi ljudje zavedali, da organizmi v naravi niso le zaradi lepšega, ampak zato, ker imajo pomembno in nezamenljivo vlogo. Z ohranitvijo celinskih voda jim bomo pomagali to vlogo ohraniti. ●

1

DOPPS je s projektom LIFE pričel z aktivnim varstvom kosca

//Andrej Medved, Luka Božič, Eva Vukelič, Marjana Ahačič

Otvoritev naravnega rezervata Iški morost na Ljubljanskem barju je bil še zadnji izmed najpomembnejših dogodkov v okviru tri leta trajajočega projekta »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji«, prek katerega je DOPPS s številnimi aktivnostmi na Ljubljanskem barju, Cerknškem jezeru in v porečju Nanoščice z raziskovalnim, izobraževalnim in naravovarstvenim delom dosegel, da je koscu prijazno upravljanje z ekstenzivnimi travniki dobilo svoje mesto tako v zavesti tistih, ki s travniki upravljajo, kot tudi onih, ki odločajo o tem. Projekt je v večji meri financirala Evropska komisija s finančnim instrumentom LIFE III Narava. Partnerji in sofinancerji projekta so bili še: Ministrstvo RS za okolje in prostor, Mestna občina Ljubljana, Občina Cerknica – Notranjski regijski park ter občina Postojna. K uresničevanju ciljev projekta se je s svojo pripravljenostjo za sodelovanje vključila tudi Občina Ig.

Vse od začetka januarja 2004 pa do zaključka marca letos je DOPPS sledil osnovnemu namenu projekta: pripraviti in vzpostaviti naravovarstvena orodja za dolgoročno uspešno varstvo kosca v Sloveniji ter pospešiti proces uresničevanja določil Direktive o pticah v slovenski zakonodaji. Na podlagi ekoloških študij kosca, ki smo jih opravili v okviru projekta, smo kot prvi strateški korak v zagotavljanju dolgoročnega varstva te vrste pripravi-

li državni akcijski načrt varstva kosca v obdobju 2005 – 2015.

Večina projektnih aktivnosti je bila usmerjena v usklajevanje naravovarstvenega in kmetijskega vidika upravljanja s kmetijskimi zemljišči, v tem primeru z vlažnimi ekstenzivnimi travniki. Ti so za upravljavce zemljišč z ekonomskega vidika najmanj zanimivi, a zdaj vendarle postajajo pomemben element v konceptu razvoja podeželja. Tudi vloga kmeta je v tej novi perspektivi drugačna: postaja upravljavec podeželja in ne zgolj proizvodni subjekt za trg. Še toliko večjega pomena so ekstenzivna kmetijska zemljišča na naravovarstveno pomembnih območjih Natura 2000, saj tu zagotavljajo ugodne življenjske razmere za evropsko ogrožene vrste ptic ter druge živalske in rastlinske vrste.

Projektne aktivnosti smo opravljali na treh območjih: na Ljubljanskem barju, Cerknškem jezeru in porečju Nanoščice. Usmerjene so bile v omejevanje groženj, ki smo jih ugotavljali v začetnih fazah projekta: opuščanje obdelave kmetijskih zemljišč, intenzifikacija kmetijstva, neučinkovito varstvo vrst in ključnih območij na državni ravni, nenaklonjenost kmetijske politike ekstenzivnim kmetijam in nizka splošna ozaveščenost javnosti in deležnikov na projektnih območjih.

V treh letih, kolikor je trajal projekt, smo na projektnih območjih tako upravljali s skupaj več kot 180 ha prvovrstnih vlažnih travnikov. Na osrednjem območju Ljubljanskega barja smo vzpostavili DOPPS-ov drugi naravni rezervat – Naravni rezervat Iški morost, kjer se bodo obiskovalci lahko seznanili tako s koscem in drugimi pticami vlažnih travnikov kot tudi s koscu primernimi načini upravljanja travnikov. Na travnikih v rezervatu smo preizkušali različne kmetijske tehnike ter na podla-

1: Nova opazovalnica v DOPPS-ovem naravnem rezervatu Iški morost na Ljubljanskem barju. foto: Barbara Vidmar

2

2: Poplavljenno območje vlažnih travnikov na Cerkniškem jezeru
foto: Slavko Polak

3: Delavnica s strokovnjaki za pripravo upravljaljskega načrta za naravni rezervat Iški morost
foto: Andrej Medved

4: Kmetje so na predavanjih spoznali pticam prijazne načine košnje.
foto: Andrej Medved

3

4

gi izkušenj za kosca in druge kvalifikacijske vrste izdelali upravljaljske smernice za vlažne ekstenzivne travnike za vsa pomembnejša območja kosca v Sloveniji.

Da najboljše rezultate lahko dosežemo le v povezavi stroke z ljudmi, ki živijo na koševih območjih, se je posebej jasno pokazalo pri vzpostavljanju naravnega rezervata Iški morost. Občina Ig je z izjemno naklonjenostjo, poslušom in sodelovanjem podprla zamisel o nastanku rezervata ter aktivno pristopila k varstvu kosca na svojem območju. Tako je postala primer dobre prakse in vzor drugim lokalnim skupnostim, še posebej tistim, ki sodelujejo v postopku ustanavljanja krajinskega parka Ljubljansko barje. Le želimo si lahko, da bi se sodelovanje nadaljevalo tudi v prihodnje.

Kosec je ogrožena vrsta ptice

Prve raziskave kosca v Sloveniji smo opravili v 90-ih letih, ko je bila povsod po Evropi velika pozornost ornitologov namenjena tej specializirani travniški vrsti ptice. Načrtni nočni popisi so pokazali, da pri nas živi ena izmed pomembnejših lokalnih populacij kosca v tem delu Evrope. Kosec je edina vrsta globalne varstvene pozornosti (SPEC 1), ki ima v Sloveniji večjo populacijo, zato smo mu posebno pozornost namenili tudi pri opredeljevanju mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA). V času projekta je bilo osem najpomembnejših območij za kosca v Sloveniji na podlagi strokovnega predloga DOPPS razglašanih kot posebna območja varstva (SPA) in vključenih v omrežje Natura 2000. V okviru projekta smo dokončno vzpostavili sistem vsakoletnega spremljanja številčnosti populacije kosca na najpomembnejših območjih, leta 2004 pa smo napravili tudi tretji nacionalni popis kosca. Štetja koscev so pokazala, da imamo še vedno dokaj veliko in pomembno populacijo, le da se je ta v primerjavi z 90-imi leti občutno zmanjšala. Tako je bilo leta 1999 v Sloveniji 600 koscev, leta 2004 pa le še 400. Najbolj opazen je bil upad številčnosti na Ljubljanskem barju, najpomembnejšem območju pri nas, kjer smo natančno identificirali najpomembnejše vzroke zanj. Med njimi so najpomembnejši uničevanje vlažnih ekstenzivnih travnikov, zgodnja košnja in urbanizacija Ljubljanskega barja.

Vsa spoznanja o biologiji, habitatu in statusu kosca v

Sloveniji smo zbrali v Vrstnem akcijskem načrtu 2005 – 2015 – kosec *Crex crex*, kjer smo si zastavili dokaj ambiciozne cilje pri varstvu populacije kosca pri nas. Med cilji je tudi zaustavitev upadanja številčnosti kosca, v nekaj letih pa povečanje populacije na nivo iz 90-ih let. Varstveni cilji in akcije za ohranitev kosca, opredeljeni v akcijskem načrtu, so bili upoštevani pri pripravi nacionalnega Operativnega programa – programa upravljanja območij Natura 2000 v Sloveniji za obdobje 2007-2013.

Pticam prijazni kosci še niso povsem izginili

Spoznanje, da je za preživetje kosca nujno potreben kosec, je bilo temeljno sporočilo celotnega projekta, zato smo pomemben del aktivnosti namenili prav vključevanju kmetov v projektne vsebine. Vsa tri leta smo svetovali, izobraževali in informirali ter se obenem učili od kmetov, lastnikov zemljišč, kmetijskih svetovalcev in predstavnikov lokalnih skupnosti. Predavanja so dopolnjevali terenski ogledi, sestanki so preraščali v konference, okrogle mize in strokovna srečanja na ključnih območjih za kosca. Eden izmed rezultatov naših prizadevanj je znatno povišanje obsega kmetijskih zemljišč in števila prijaviteljev v kmetijsko – okoljski ukrep HAB – Ohranjanje posebnih traviščnih habitatov v obdobju 2004 – 2006 na ključnih območjih za kosca. Kmetje, ki so vključeni v ta ukrep, travnikov ne kosijo pred 15. julijem, kar je z vidika varstva kosca zelo pomembno. Prav tako smo si na projektnih območjih aktivno prizadevali za preusmeritev konvencionalnega in intenzivnega kmetovanja v ekološko. Še boljše rezultate pa pričakujemo po letošnjem letu, ko se bodo kmetje lahko prijavili za nov kmetijsko-okoljski ukrep VTR, ki je kmetom s poslušom za naravo na voljo za ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000. Ukrep spodbuja kmete k še poznejši košnji (po 1. avgustu), predvsem pa uvaja pticam prijazen način košnje iz sredine travnika navzven. Med priporočilom je pomembna še uporaba strižne kosilnice pri zmanjšani hitrosti ter višino košnje na 10 cm nad tlemi kot tudi puščanje posameznih grmišč in dreves sredi travnikov, vendar ne več kot 3 % celotne površine. V času projekta so potekale tudi aktivnosti za spodbujanje in promocijo politik v korist kosca ter zaščito njego-

5

6

9

7

8

vih ključnih območij na nacionalni in lokalni ravni. Na področju kmetijske politike in politike razvoja podeželja je projektna skupina sodelovala v nadzornem svetu Programa razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004 – 2006 na Ministrstvu RS za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano. Priključili smo se projektni skupini za pripravo strateških dokumentov Programa razvoja podeželja 2007 – 2013, v okviru katere si prizadevamo za umestitev področja ohranjanje biotske pestrosti med prioritete nacionalne strategije razvoja podeželja za imenovano programsko obdobje.

V skladu z okoljskimi določili Evropske komisije in na podlagi Direktive o pticah smo po naročilu Ministrstva RS za okolje in prostor pripravili metodologijo izdelave indeksa ptic kmetijske krajine (FBI), med katerimi igrajo pomembno vlogo tudi ptice vlažnih ekstenzivnih travnikov. Indeks je Ministrstvo RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano vzpostavilo v sezoni popisov leta 2007. S tem postajajo ptice kmetijske kulturne krajine pomemben kazalec dejanskih učinkov ukrepov razvoja podeželja na stanje celotne biotske pestrosti, kosec pa simbol možnega usklajevanja med naravovarstvenimi in kmetijskimi cilji.

DOPPS se je z akcijskim načrtom za kosca in izdelanimi upravljaljskimi smernicami v okviru projekta LIFE aktivno vključilo v proces ustanavljanja krajinskega parka Ljubljansko barje, prav tako pa so bili strokovni materiali podlaga za izdelavo Razvojnega programa podeželja za območje zahodnega Ljubljanskega barja (Vrhnika, Brezovica).

Če kosca poznamo, ga bomo lažje varovali

Zakaj smo v projekt za varstvo kosca vključili tudi izobraževalne aktivnosti? Dolgoročno je izobraževanje pomembna podlaga varstvu narave. Še posebej pomembno je osveščanje domačinov, saj so oni tisti, ki najbolj vplivajo na življenjski prostor kosca. Če razumejo, zakaj je treba ohranjati vlažne travnike, potem bodo zanje tudi bolj z veseljem skrbeli in se držali dogovorov. V teh treh letih smo se na različne načine trudili doseči različne skupine ljudi.

Kmetje z rabo travnikov najbolj neposredno odločajo o koščevi usodi. Zanimivo je, da starejši kmetje kosca prav

dobro poznajo, medtem ko je med drugimi ljudmi malo znana ptica. Manj pa je znano, da lahko z določenimi načini rabe travnikov kosca nehoti ogrozimo. Zato smo kmetom predstavili možne rešitve, s katerimi koscu damo več možnosti za preživetje. Organizirali smo več predavanj, nešteto je bilo posameznih obiskov, informacije pa smo poskušali širiti tudi posredno, prek kmetijskih svetovalcev ter člankov v lokalnih in kmetijskih časopisih. Pri predstavljanju nam je bil v pomoč plakat s priporočili za pticam prijazno gospodarjenje s travniki. Kosca smo poskušali približati tudi najmlajšim, kajti prihodnost teh ptic bo nekoč v njihovih rokah. Za šole in vrtnice v okolici najpomembnejših koščevih območij smo pripravili skoraj 50 naravoslovnih dni. Najmlajši so z navdušenjem sprejeli pobarvanko »Kosec in prijatelji« in skozi zgodbo izvedeli, zakaj je kosec ogrožen. S starejšimi učenci smo obiskali koščevo življenjski prostor in spoznali nekaj njegovih sostanovalcev, s katerimi si deli vlažne travnike. Še posebej so se izkazali na Nanoščici, kjer so se učenci pod vodstvom učiteljice Suzane Krečič sami poglobili v življenje kosca in ga predstavili staršem in drugim krajanom Hruševja.

Trudili smo se, da bi kosec in njegov življenjski prostor prišel tudi v zavest splošne javnosti. Morda ste tudi sami kdaj zasledili katerega izmed člankov v časopisih, obiskali spletno stran www.life-kosec.org, se ustavili na stojnici na Ljubljanski tržnici ali se udeležili katerega izmed predavanj po vsej Sloveniji. Pri predstavljanju kosca širši javnosti so pomembno prispevali člani društva v okviru Ljubljanske in Notranjske sekcije. Kot primer naj navedemo tradicionalno akcijo »Crex Night«, ki je hkrati popis in priložnost, da kosca doživimo v živo.

Vse skupaj pa je pravzaprav šele začetek. Z izobraževanjem o koscu bomo nadaljevali. V projektu nastala Koščeva učna pot po naravnem rezervatu Iški morost je kot nalašč za naravoslovne dneve. V prihodnjih mesecih načrtujemo tečaj za vodnike po rezervatu, poleti pa še kakšen nočni izlet, na katerem lahko spoznamo to skrivnostno vrsto.

V okviru projekta smo izdali naslednje publikacije:

- pobarvanko za otroke »Kosec in prijatelji«
- informativno zloženko »Travniki, kosec in kosci«
- veliko brošuro o koscu. ●

5: Pri upravljanju koščevega habitata je potrebno puščati tudi posamezne grme v obsegu do 3 - 5% pokritosti na hektar travnika.
foto: Andrej Medved

6: Pobarvanka o koscu je bila topla sprejeta med lokalnimi prebivalci vseh starosti na koščevih območjih.
foto: Andrej Medved

7: Prihodnost kosca bo nekoč v njihovih rokah.
foto: Leon Kebe

8: Junija letos je Iški morost postal pticam in ljudem prijazen naravni rezervat. V rezervatu smo postavili Koščevo učno pot.
foto: arhiv DOPPS

9: Kosca je težko videti. Na njegovo prisotnost opozarjajo table na Nanoščici, Cerkniškem jezeru in Ljubljanskem barju.
foto: Eva Vukelič

Projekt LIFE v Škocjanskem zatoku se uspešno izteka

//Nataša Šalaja

1: Ob krožni učni poti na bonifiki so urejena 4 opazovališča, od koder obiskovalci lahko opazujejo življenje v sladkovodnem močvirju.

foto: Igor Brajnik

2: Harmonija slanuš na obrobni predelih lagune Škocjanskega zatoka. Obstoječe habitate smo med opravljanjem del še posebej varovali.

foto: Igor Brajnik

3: Poloje hitro naselijo pionirske vrste slanuš, kot je osočnik. V Škocjanskem zatoku uspevata vsaj dve vrsti osočnika - *Salicornia patula* in *Salicornia veneta*.

foto: Igor Brajnik

4: Po ureditvi sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki je v zatoku moč opazovati kar osem vrst čapelj, med njimi tudi kvakača (*Nycticorax nycticorax*).

foto: Igor Brajnik

Pisalo se je leto 2000, ko je Slovenija prvič dobila možnost kandidiranja za evropska sredstva iz programa LIFE III Narava. Priložnosti za financiranje iz edinega programa, v celoti namenjenega ohranjanju narave, na društvu nismo spregledali. Še več, takoj smo jo zgrabili in se skupaj z Ministrstvom za okolje in prostor lotili priprave projekta. Za cilj smo si zadali obnovo, povečanje in upravljanje življenjskih okolij oziroma habitatov ogroženih živalskih in rastlinskih vrst v naravnem rezervatu Škocjanski zatok po industrijski degradaciji v 80. letih preteklega stoletja. Naš namen je bil ustvariti primerne možnosti za varstvo ptic, tako mednarodno kot tudi nacionalno ogroženih gnezdil, selivk in drugih vrst. Poleg tega velja med cilji poudariti še okoljsko ozaveščenje lokalnega prebivalstva in krepitev pozitivne podobe rezervata v javnosti. Glede na tedanje razmere v zatoku so bili cilji projekta več kot upravičeni.

Projektno prijavo smo torej oddali skupaj z okoljskim ministrstvom, ki je na podlagi svoje neposredne odgovornosti za ureditev rezervata prevzelo del aktivnosti in s tem vlogo projektne partnerje. Kot sofinancer je projekt podprla družba Luka Koper d.d. in s tem izkazala naklonjenost rezervatu in dobrim sosedskim odnosom. Projekt je bil na naše veliko veselje s strani Evropske komisije potrjen za sofinanciranje in v drugi polovici leta 2001 smo se lotili dela.

Rezultati kot posledica predanega dela in sodelovanja

Večina projektov, sofinanciranih iz programa LIFE, obravnava potencialne grožnje in preprečuje negativne vplive na naravo. V našem pa smo se morali spopasti s stanjem, v kakršnem smo Škocjanski zatok prevzeli v upravljanje leta 1999, in slediti ambicioznim ciljem,

zapisanim v Programu varstva in razvoja rezervata za obdobje 1999 – 2003; torej ponovno vzpostaviti in nato ohranjati ugodno stanje v rezervatu, kot je bilo pred začetkom degradacijskih posegov leta 1983. Velikopotezen cilj, a ne nedosegljiv!

V šestih letih uresničevanja zastavljenih projektne ciljev je bilo ogromno narejenega. Skupno delo zaposlenih in članov našega društva in predstavnikov različnih sektorjev okoljskega ministrstva na tem projektu je eden najboljših primerov sodelovanja med vladnim in nevladnim sektorjem, brez katerega uspeha ne bi bilo. S skupnimi močmi smo v rekordnem času speljali dolgotrajni postopek priprave in potrditve ureditvenega načrta na Vladi RS, ki je bil predpogoj za načrtovanje in izvedbo ureditve rezervata. Poleti 2003 je bilo po naročilu Agencije RS za okolje opravljeno čiščenje izlivnega voda v laguno oviran zaradi sedimenta, ki se je nabral v desetletjih brez vzdrževanja. Sledila je izdelava projektne dokumentacije v letih 2003 in 2004, dolgotrajni postopki pridobivanja zemljišč in gradbenega dovoljenja za krajinsko in vodnogospodarsko ureditev rezervata, tako da je bila pogodba s izvajalcem del, družbo SCT d.d., podpisana šele novembra 2005.

Opravljen delo na Bertoški bonifiki smo vam predstavili že v prejšnji številki revije. Od tedaj so izvajalci napredovali pri izvedbi del v brakičnem delu rezervata. V prvem zamahu so očistili del lagune od zemeljskega rta do izlivnega dela Badaševice in pri tem iz lagune odstranili približno 60.000 kubičnih metrov blata. Po zaključku del na južnem delu lagune se je stroj vrnil do izhodiščne točke in sedaj delo nadaljuje v smeri centralne poglobitve proti morskemu kanalu.

Hkrati poteka tudi oblikovanje robnih habitatov vzdolž zahodne obale lagune, polojev, višjih muljasto-peščenih tal in otočkov. Na tem področju je bilo že v času izdelave projekta največ neznank, saj v Sloveniji nimamo izkušenj s tovrstnimi deli. Zato smo se pri iskanju rešitev obrnili na italijanske partnerje neformalne mreže upravljavcev severnojadranskih mokrišč Adriawet. Odločili smo se za poskusno izvedbo, ki je pokazala, da

5

6

7

8

je najbolj ustrezno zamejevanje načrtovanih polojev in drugih lagunskih elementov z izkopanim blatom, ki je zaradi visokega deleža mulja izredno kompaktno, na izpostavljenih delih pa se robovi oblikovanih habitatov utrdijo s koli. V tako pripravljene predele izvajalci prečrpavajo lagunsko blato do ustrezne višine in tako oblikujejo primerne biotope za naravne habitate. Trenutno se tudi projektne aktivnosti na tem delu rezervata prevešajo v zaključno fazo. Ker pa pogodbene obveznosti presegajo dela, predvidena v projektu, načrtujemo, da bodo stroji v rezervatu brneli do jeseni.

Naj na kratko predstavimo še druge projektne aktivnosti, ki smo jih na DOPPS izvedli samostojno. Projektne aktivnosti smo podprli s promocijskimi in ozaveščevalnimi aktivnostmi. V času projekta smo organizirali skoraj 40 predavanj in predstavitev zatoka in sorodnih tem, 17 vodenih izletov v rezervat za člane DOPPS in lokalno prebivalstvo in do leta 2006 prek 40 vodenih izletov za lokalne šole. O napredku projekta smo redno obveščali medije, izdali sedem številkih biltena in v njem predvsem v začetnih letih lokalnemu prebivalstvu bolj na široko predstavili dogajanje v rezervatu. Glavne informacije o rezervatu so bile stalno dostopne na spletni strani www.skocjanski-zatok.org. Posneli smo izobraževalni dokumentarni film o rezervatu in njegovi obnovi, ki ga v juniju končujemo skupaj s publikacijo na isto temo. Izdelali smo tudi Načrt upravljanja naravnega rezervata Škocjanski zatok za obdobje 2007–11, v katerem smo natančno opredelili ukrepe za učinkovito upravljanje in vodenje rezervata v prihodnje. Le-ta je trenutno v postopku potrjevanja na Vladi RS.

Izjemno pozitivne rezultate smo dosegli pri povezovanju upravljavcev mokrišč na mednarodni ravni. Leta 2002 smo namreč ustanovili neformalno mrežo upravljavcev severnojadranskih mokrišč, ki združuje upravljavce iz Italije in Slovenije. Namen mreže je predvsem izmenjava izkušenj in skupna promocija območij. Tako smo projekt oplemenitili z znanjem, ki je v sosednji Italiji že preskušeno in dostopno.

Uspešnost projektne aktivnosti v rezervatu smo v okviru projekta stalno preverjali s spremljanjem stanja biotskih in abiotskih parametrov. Ves čas projekta smo

zagotavljali izvedbo monitoringa ptic, monitoringa kakovosti vode in monitoringa hidroloških parametrov. Opravljena je bila prva kvantitativna raziskava ribjih populacij v zatoku in raziskava potencialne sposobnosti naravne repopulacije naravnega rezervata Škocjanski zatok, osredotočena na repopulacijo rastlinskih združb ter sladkovodnega in brakičnega zoobentosa. V izvedbi je še kartiranje habitatnih tipov v rezervatu.

Zgodba o uspehu

Od konca marca je novo oblikovani sladkovodni del rezervata poskusno preplavljen za čas letošnje gnezditne sezone in iz dneva v dan smo priča čudežem narave, ki se obnavlja in dobiva pravo podobo. Nova življenjska okolja so takoj odkrili tisti, ki so jim namenjena – različne vrste ptic. Opazovalci ptic lahko na bonifiki v kratkem času z malo sreče vidijo kar sedem vrst čapelj, in sicer malo belo (*Egretta garzetta*), veliko belo (*Egretta alba*), čopasto (*Ardeola ralloides*), sivo (*Ardea cinerea*) in rjavo čapljo (*Ardea purpurea*) ter čapljico (*Ixobrychus minutus*) in kvakača (*Nycticorax nycticorax*), v laguni pa še žličariko (*Platalea leucorodia*). Po ocenah naših ornitologov gnezdi v trstičju na bonifiki med 10 in 15 parov malih ponirkov (*Tachybaptus ruficollis*) in prek deset parov rakarjev (*Acrocephalus arundinaceus*). Pred obnovo sta v neposredni bližini bonifike v Ari gnezdila v povprečju dva para malih ponirkov, rakar pa sploh ni redno gnezdil. Obstaja tudi velika verjetnost, da na območju gnezditja tudi polojnik (*Himantopus himantopus*) in mali deževnik (*Charadrius dubius*).

Število opazovanih vrst v zatoku se je v zadnjih mesecih povzpelo na 203 vrste. V zadnjem mesecu so bile opazene kar štiri nove vrste, in sicer beloperuta (*Chlidonias leucopterus*) in belolična čigra (*Chlidonias hybridus*), črnonoga čigra (*Gelochelidon niloticus*) ter zalivski galeb (*Larus genei*). Slednji dve sta bili v Zatoku opazovani prvič, beloperuta čigra pa ponovno po več kot dvajsetih letih. Škocjanski zatok je resnično zaživel, o tem ni dvoma. In prav ptice, ki naseljujejo ustvarjena življenjska okolja, so največji dokaz, da je obnova območja uspela in da so cilji projekta doseženi. ●

5: Par malega deževnika (*Charadrius dubius*) so ornitologi v zatoku videli že nekajkrat, tako da je verjetnost, da tu gnezdi, zelo velika. foto: Igor Brajnik

6: Polojniki (*Himantopus himantopus*) so bili med prvimi novimi vrstami, ko so po ureditvi »odkrile« Škocjanski zatok. foto: Igor Brajnik

7: Oblikovanje polojev in otočkov na zahodnem robu lagune je bilo v sklopu obnove Škocjanskega zatoka eno zahtevnejših opravil. foto: Borut Mozetič

8: Izvajalci so vzdolž zahodnega roba poslani lagune prekopal varovalni jarek, ki bo plenilec in ljudem preprečeval dostop do najbolj varovanih delov naravnega rezervata. foto: Borut Mozetič

1

2

3

4

Podeljeni nagradi Aviana in Zlati legat

//Urša Koce

1 in 2: Tatjana Koren in Mateja Skočir, letošnji dobitnici nagrade Aviana
foto: arhiv DOPPS

3 in 4: Dare Šere in Janez Gregori, dobitnika nagrade Zlati legat za leto 2005
foto 3: Vojko Havliček
foto 4: Milijan Šiško

Aviana je priznanje, ki ga DOPPS podeljuje posameznikom ali organizacijam za posebne dosežke in plemenita dejanja na področju varstva ptic in njihovih življenjskih prostorov. Zlati legat je nagrada, ki jo DOPPS podeljuje slovenskim ornitologom za najboljše delo s področja ornitologije, objavljeno v preteklem letu doma ali na tujem. Letos je bil podeljen Zlati legat za leto 2005.

Na letošnji Skupščini DOPPS, 21. aprila 2007, sta nagrado Aviana prejeli dve osnovnošolski učiteljici, ga. Tatjana Koren in ga. Mateja Skočir, nagrado Zlati legat pa g. Janez Gregori in g. Dare Šere za delo Ptiči Šaleških jezer in okolice (Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 2005). Drugi dve nominirani deli za nagrado Zlati legat sta bili: Marjan Govedič, Franc Janžekovič in Ivan Kos (2002): Prehrana kormorana *Phalacrocorax carbo* na območju reke Save od Ljubljane do Zagorja – *Acrocephalus* 23 (110-111), str. 5-20 ter Damijan Denac (2003): Upad populacije in sprememba rabe tal v lovnem habitatu rjavega srakoperja *Lanius collurio* v Šturmovcih – *Acrocephalus* 24 (118), str. 97-102.

Objavljamo obrazložitve izbora nagrajencev. Nagrajenki za Aviano je izbral Upravni odbor, komisijo za Zlatega legata pa so sestavljali Petra Vrh Vrezec, Tomaž Mihelič, doc. dr. Neje Jogan in dr. Primož Kmecl kot predsednik.

Tatjana Koren – nagrada Aviana za leto 2006

Biti dandanes učitelj na osnovni šoli zdaleč ni več preprosto. Učenci poznajo svoje pravice in učiteljeve omejitve ter to s pridom izkoriščajo. Ostati dobrosrčen in znati vedno pomagati je v takšnih razmerah vsekakor izjemno.

Predlagana kandidatka za nagrado ni le ohranjala dobrega odnosa do svojih učencev in vedno imela »minuto časa« za poslušanje problemov le-teh, ne, njen vpliv je

segal veliko dlje. S svojim čutom za odkrivanje potenciala pri ljudeh, ki je segal globlje, kot je le zaznava, kako se učenci vedejo, je iskala in tudi našla veliko motiviranih otrok.

Iskala in našla je predvsem takšne, ki so imeli razvit poseben čut za naravo, za življenje, takšne, ki so to povezanost tudi sami čutili in je brez nje mogoče ne bi nikoli izrazili. Plod njenega dela je kar nekaj izvrstnih ornitologov, ki jih je v še »zelenih« časih njihovega življenja spravila na pravo pot. Brez nje bi morebiti še zdaj posedali pred televizijo in se spraševali o smislu svojega bivanja.

Tudi tisti, ki niso izbrali poti naravoslovca, so vendarle nekaj odnesli - s svojo zagnanostjo in vzorom ter neizmerno ljubeznijo do narave jim je posredovala pogled na svet, ki je mnoge od njih trajno zaznamoval. Njeni nekdanji učenci so danes izvrstni ornitologi in naravovarstveniki, ki nadaljujejo in bodo še nadaljevali njeno delo. Vsi so kmalu presegli njeno znanje, to pa, kot je sama rekla ob neki priložnosti, zares odlikuje dobrega učitelja. Aviano prejme gospa Tatjana Koren.

Mateja Skočir – nagrada Aviana za leto 2006

Od učiteljev predvsem pričakujemo, da bodo na nas presneli svoje znanje. Dober učitelj poleg znanja prenaša na učence še nekaj več. Kaj je tisto »nekaj več«, vemo vsi tisti, ki smo v šoli imeli dobre učitelje.

Naslednja kandidatka za nagrado Aviana je učiteljica biologije, ki nesebično prenaša svoje obsežno znanje, dobro voljo in pozitiven odnos do narave na svoje učence. Vedno najde čas za organizacijo dogodkov, ki so povezani z varstvom ptic in njihovih življenjskih okolij, pa čeprav niso vedno povezane s šolskimi obveznostmi. Iz množice nadarjenih mladostnikov zna izveliči najboljše. Pod svoje peruti zna pritegniti vse tiste, ki jih še posebej zanimajo ptice. Iz njenega gnezda je v jate našega društva priletelo že kar nekaj vrhunskih ornitologov.

Njeno delo je lahko vzor vsem pedagogom, ki se ukvarjajo s prenašanjem znanja, izkušenj in vrednot na prihajajoče generacije. Je sinonim za skrbno in odgovorno učiteljico, ki svoj poklic ne jemlje kot službo, ampak kot življenjsko poslanstvo. Vsi si lahko samo želimo, da bi imeli čim več Matej Skočir.

Janez Gregori in Dare Šere: Ptiči Šaleških jezer in okolice – nagrada Zlati legat za leto 2005

Nagrajeno delo je zlahtna mešanica strokovnega in poljudnega dela in je primerno ne le kot vir strokovnih podatkov, marveč tudi kot vir motivacije ljubiteljev ptic in narave. Delo je izjemno lepo in natančno napisano ter obdelano, odlična preglednost in berljivost pa ga postavljata v sam vrh sorodnih publikacij. Pester nabor metodologij pri raziskavi manjšega območja pa je inovacija v slovenskem prostoru. Zaradi teh lastnosti se je žirija kljub hudi konkurenci in dolgemu seznamu del, ki pridejo v poštev za nagrado, odločila podeliti nagrado Zlati legat za leto 2005 prav delu Janeza Gregorija in Daret Šereta Ptiči Šaleških jezer in okolice.

V nadaljevanju sledi pogovor z go. Tatjano Koren. Pogovori z drugimi nagrajenci bodo objavljeni v prihodnjih številkah revije Svet ptic. ●

»Vse ptice so lepe!« Pogovor s Tatjano Koren, dobitnico Aviane 2006

//Marjana Ahačič

»Na izletih v naravo me ponavadi spremlja sestra,« je s tistim značilnim žarom v očeh pripovedovala, ko sva sedeli za veliko mizo pri njej doma, v oazi bujnega zelenja sredi Maribora. Za prav tisto mizo, ob kateri je bilo napisanih toliko raziskovalnih nalog, predebatiranih toliko problemov, izrečenih toliko vzpodbudnih besed!

»Vračali smo se iz Ormoža, pa sva, prijetno utrujeni, s sestro razpredali sproščen pogovor o tem, kako so ptice zanimive, koliko različnih vrst je pri nas in kako pravzaprav le vrabci niso nič posebnega. Pa se je pred nama oglasil resen in razločen glas. »Vsi ptiči so lepi.« Bil je Luka Božič, takrat dijak drugega letnika gimnazije. Za vedno si bom zapomnila tisti mirni, resni glas,« se spo-

minja. »Zdaj se seveda že dolgo popolnoma strinjam z njim: Vse ptice so lepe!«

Se še spomnite, kaj je Tatjana Koren, učiteljica biologije na mariborski Osnovni šoli Toneta Čufarja in mentorica številnim mladim ornitologom, napisala v Svet ptic pred skoraj natanko dvema letoma? »Ko bom imela več časa in poklicno ne bom več skrbela za mladino, bom še vedno redno hodila na teren, še vedno sedela v klopeh Pedagoške fakultete, poslušala in se učila. Tedaj bom nadoknadila vse zamujeno in bom tudi sama po oglašanju prepoznala vse ptice. Že zato, ker bom morda nekoč navduševala tudi svoje vnuke.«

Ljubezen do ptic zdaj deli z vnukinjo

Čisto vseh ptic še vedno ne pozna, priznava v zadregi. »Vedno sem se imela mnogo bolj za ljubiteljico kot za poznavalko ptic,« skromno priznava. Vse drugo pa je zdaj, ko že leto dni ne stoji več vsak dan pred polnim razredom učencev, tako, kot je obljubila takrat: navdušeno poslušala predavanja ornitologov in hodi na teren, v posebej veliko veselje pa ji je vnukinja Lara, s katero prav vsak dan skozi kuhinjsko okno opazujeta ptice na vrtu. »Vidiš,« pokaže na knjigo Kateri ptič je to?, ki jo je že zdavnaj nehala pospravljati nazaj na polico. »Čisto obrabljena je že! Z Laro vsako jutro brskava po njej in se skupaj učiva. Prav nenavadno je to njeno navdušenje nad pticami. Kot se velikokrat zgodi, se je tudi v naši družini: hčerki sta sicer navdušeni popotnici in ljubiteljici narave, Metka kot zdravnica, Breda kot pravica pa še posebej, borki za pravice živali, vendar ju je ornitologija preskočila. Se pa očitno dobro prijema dveletne vnukinje Lare. Zjutraj so, takoj ko pride k meni, njene prve besede: »Babica, pticek!« Ob krmilnici pozna vse ptice, ki sva jih vso zimo hranili, le »lenec ni sec, babica« mi pove, ker sem ji nekoč na začetku zime dejala, da je zelenec lumpek, ker podi druge ptičke in jim ne dovoli do hrane. Sedaj že vem, da moram zelo paziti, kaj govorim. Tudi račke, ki jih s starši hodi opazovat na Dravo, zanjo nikoli niso le »račke«. So liske, sivke in črnice!«

Z nasmehom pripoveduje o dogodku, ko je mala Lara v trgovini svoji mami ob izbiranju novoletnih voščilnic s

5: Tatjana Koren z vnukinjo Laro
foto: arhiv družine
Koren

6: S hčerkama na
Dnevu slovenskih
planincev na
Žavcarjevem vrhu
ob razstavi »Drava
nekoč in danes«
foto: arhiv družine
Koren

7

8

7: Poleg narave jo zanima tudi etnologija. Takole je pripravila staro učilnico v Europarku v Mariboru. foto: arhiv družine Koren

8: Priprava raziskovalne naloge »Ali je še kaj ježev na naših vrtovih?« foto: arhiv družine Koren

9: Na ornitoloških izletih so ji na pomoč vedno z veseljem priskočili mladi izkušeni ornitologi. foto: arhiv družine Koren

10: Na družinskem potovanju ob jezeru Nakuru v Keniji foto: arhiv družine Koren

prstkom kazala na nekaj, čemur je rekla »bubo bubo«. »Metka je sprva razumela, da otrok želi dudo, na koncu pa je le ugotovila, da otrok natančno ve, o čem govori in kaj želi pokazati: na eni izmed voščilnic je bila slika sove, besedi bubo bubo pa je otroku precej lažje izgovoriti kot besedo uharica!«

DOPPS in ptice

Potem ko je petnajst let vodila planinski krožek na šoli, je bilo zanimanje za ptice nekakšno naravno nadaljevanje te zavzetosti za naravo, otroke in delo na terenu. Z DOPPS jo je povežalo naključje, za zmeraj zavezali z njim pa štajerski ornitologi. »Moj učenec Andrej Bibič se je leta 1989 kot predavatelj predstavil na naši šoli z zanimivo ornitološko temo. Navdušena sem nato biološkemu krožku dodala še ornitologijo. Andrej mi je za pomoč priporočil dva mlada in za njuna leta izredna ornitologa: Damijana Denaca in Luko Božiča, ki sta nas požrtvovalno vodila na zelo veliko terenov in nam razlagala in nas učila. Kot sem nekoč že zapisala, jima bom vedno hvaležna za vse temeljite razlage in neskončno potrpljenje, saj so se velikokrat za teren odločali tudi učenci, ki jim je bil to le prijeten izlet pa kasneje niso več prihajali med nas. Prav zaradi njunega pristopa in odnosa je kar nekaj učencev z navdušenjem nadaljevalo s tereni in raziskovalnimi nalogami. Matjaž Premzl in Aleš Tomažič pa sta se trajno zapisala ornitologiji. Ob Damijanu, Luko in izkušenemu Borutu Štumbergerju so kasneje prihajali tudi mlajši, pa enako zagnani ornitologi: Jakob Smole, Dominik Bombek, Matjaž Kerček, Dejan Bordjan. Hvaležna sem tudi svoji sestri Janki, ki mi ni nikoli odrekla pomoči in spremstva na teren, tudi če sem jo šele v petek zvečer poklicala in prošeče povedala: »Veliko otrok se je prijavilo, saj boš šla z mano?« Mojega navdušenja nad pticami so se počasi nalezli vsi domači, od moža Andreja, ki je velikokrat potrpežljivo vozil otroke na teren, sestre Mete, ki mi je ob priložnosti podarila v kristal vgravirano ptico na cvetoči veji, do mame, tedaj že krepko čez 80, in brata Jurija, ki sta me ob prvem popisu štorkelej ves teden spremljala od kmetije do kmetije na Dravskem polju in se vsega veselila z menoj.«

Domači vrt je bil prva naravoslovna učilnica

»Morda je moja ljubezen do narave povezana z družinsko tradicijo,« premišljuje. »Nono in nona, sem namreč potomka Slovencev iz Trsta, sta imela pred drugo svetovno vojno vrtnarijo. Po njej pa nam je ostal velik vrt. To je bila za nas štiri otroke, mene, moji sestri in brata, prva naravoslovna učilnica, saj smo takrat na njem pridelali vse, od zelenjave, sadja do cvetja. Še sedaj imam v spominu vonj po suhocvetkah in rafiji iz male podstrešne sobice, kjer smo sušili cvetje! Tudi oče, po izobrazbi pravnik, po duši pa velik ljubitelj narave, je imel vsako zimo poseben obred, ko je v jajčne lupine vtikal semena paradajznikov in buč, nato pa presajal v zabojčke in jih prenašal s sredinske okenske police na notranjo stran, kjer je bilo topleje. Otroci smo ob njem uživali, mama pa ni bila vedno nasmejana, saj oče ni bil najbolj ročno spreten in je vse popackal. Veliko veselja, ki ga je gojil do vseh prebivalcev vrta, kot je imel navado reči, je prenašal kasneje tudi na moji hčerki, Metko in Bredo. Vso mladost smo veliko kolesarili v naravi. To je bila bližnja okolica z Betnavskim gozdom, Dravskim poljem ali izleti na Pohorje, kamor smo šli po jagode, borovnice, gobe.«

Z otroki je treba na teren!

Tatjana Koren je postala učiteljica, ker ima rada mlade. Ker ima rada naravo, se je po gimnaziji odločila za študij biologije na Pedagoški fakulteti v Mariboru. »Za študij biologije sem se odločila šele v četrtem letniku gimnazije, prej sem želela na srednjo medicinsko šolo. Takrat sem za izbirni predmet izbrala biologijo in pol zime pisala nalogo o morskih sesalcih, saj so bile tedaj naloge sestavni del mature. Kasneje, že med poučevanjem, pa nas je biologe in kemike odlično usmerjala naša pedagoška svetovalka, prof. Romana Jazbec iz mariborske enote Zavoda za šolstvo. Že tedaj je videla dlje kot drugi, saj je vnašala v delo vse elemente današnje devetletke. Imeli smo veliko študijskih delavnic, terenskega dela, biološke tabore, pa ekskurzije po Sloveniji in v tujino. Povezovali smo se z organizacijami in društvi, povezanimi z biologijo: gozdarji, lovci, ribiči. Včasih je bilo vsega kar preveč in naporno, vendar se je obrestovalo, saj smo prav zaradi poznavanja narave dela lažje sprejeli in izpeljali vse naravoslovne dneve, ki so jih vpeljali v zgodnjih osemdesetih

letih; vključevali smo se v delo z raziskovalnimi naloga-
mi, nazadnje pa smo bili prav biologi tisti, ki smo se prvi
navdušili in sprejeli projekt Eko šola kot način življenja.
Prav ponosna sem bila, ko smo tudi na naši šoli izpeljali
vse cilje in junija 2004 prvič dvignili Eko zastavo!« Pravi,
da ji je žal, da kljub navezanim stikom z nekaj šolami
in ornitologi po opravljenem naravoslovnem dnevu in
predavanju ornitologija na teh šolah ni za trajno prišla
med delo in vsebine šolskega dela. »Bo že držalo – vsaj
moja osebna izkušnja govori o tem – da otrok ne moreš
kar poslati nekam na predavanje ali teren. Če gre učitelj
z njimi, je vse drugače: uspeh je mnogo večji.«

Učiteljica v šoli, na terenu in za domačo mizo

So učenci zunaj šolske učilnice kaj drugačni kot takrat,
ko mirno sedijo v klopih, sem jo povprašala. »Preden
sem se začela ukvarjati z ornitologijo, sem petnajst let
vodila planinsko organizacijo na šoli, zato sem bila vaje-
na dela z učenci tudi zunaj šole, kjer se vedejo precej dru-
gače kot sicer. Pa ne v negativnem smislu: na vse nas so
takšni dnevi pozitivno vplivali, spoznali smo se in zato
lahko vzpostavili drugačne, boljše medsebojne odnose.
To se je pokazalo tudi pri delu z mladimi ornitologi. Prvo
raziskovalno nalogo sem z njimi pripravila leta 1995. Za
temo smo ponavadi izbrali ptico leta, če te ni bilo, pa pti-
co, ki je bila otrokom najbližja. Z Alešem in Matjažem
smo hodili, se spomnim, na akumulacijsko jezero Kom-
arnik pred Lenartom. Tam smo opravili celoten popis
ne le vodnih ptic. Nastala je zajetna naloga, za katero sta
Aleš in Matjaž ob prvem mestu dobila še posebno po-
hvalo za najboljšo nalogo Srečanja mladih ornitologov
Slovenije. Na tejle mizi, tu, pri meni doma, smo jo pa pi-
sali,« se zadovoljno smeji. »To in še vse ostale iz ornito-
logije, pa tiste, ki jih je razpisalo Prirodoslovno društvo
Slovenije: o čmrljih, koprivah, netopirjih, ježih ...« Trdi,
da je pravo okolje izjemnega pomena za delo. »Tudi tu,
za mizo, smo trdo delali,« poudarja. »Samo terensko
delo namreč ni dovolj. Navaditi sem jih morala tudi na
sistematičnost in vztrajnost. Srčnost in medsebojno po-
vezanost pa jim je dalo društvo. Medsebojno povezanost
in pripravljenost pomagati drug drugemu še vedno ob-
čudujem. DOPPS so ljudje z znanjem, srčnostjo in pre-
danostjo, kakršne bi drugje zaman iskali.«

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju
družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati
v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne
družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic
Slovenije.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali
številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli
revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas
zanimajo strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo
s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige,
v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001
Ljubljana, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426
58 75.** Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki
deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za
varstvo ptic BirdLife International.

S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

1

2

Popis rumene pastirice

//Hana Pesek Rot

1: Rumena pastirica (*Motacilla flava*)
foto: Leon Kebe

2: Travišča
Cerkniškega jezera,
kjer gnezdi rumena
pastirica.
foto: Eva Vukelič

Na Cerkniškem jezeru poleg tedenskega popisovanja ptic vsako leto poteka tudi štetje posameznih vrst. Rumena pastirica (*Motacilla flava*), repaljščica (*Saxicola rubetra*), rjavi srakoper (*Lanius collurio*) in kosce (*Crex crex*) so ogrožene gnezdilke na območju jezera, ki jih preštujemo vsako leto. Štetje organizirata Notranjska sekcija DOPPS in Notranjski regijski park.

Sobota, 12. maja 2007, se je na Cerkniškem jezeru začela z razdeljevanjem obrazcev za popis rumene pastirice. Najprimernejši čas popisovanja rumenih pastiric je prav v tem času, saj tedaj gradijo gnezda in še nimajo mladičev ter tako ostajajo v svojem teritoriju. Z mladiči se kasneje namreč preselijo na obrobja strug, kjer je več hrane. Za vse začetnike in še ne tako dobre poznavalce ptic sta ornitologa Dejan Bordjan in Jana Kus Veenvliet temeljito predstavila rumeno pastirico in potek štetja. Popisovali smo po kartirni metodi, pri kateri v zemljevid območja vrisujemo mesta, kjer smo pastirico videli oziroma slišali peti. Najprimernejši čas štetja je v zgodnjih jutranjih urah. Začnemo tik pred sončnim vzhodom in popisujemo najdlje do 11. ure.

Na sprehodu po močvirnih travnikih, ki je bil v prvi vrsti namenjen spoznavanju metode za popis rumene pastirice, smo poleg te ptice videli še sivo čapljo (*Ardea cinerea*), ki je na tem območju pogosta, malo belo čapljo (*Egretta garzetta*), bičjo trstnico (*Acrocephalus schoenobaenus*), repnika (*Carduelis cannabina*), sive vrane (*Corvus cornix*) in rakarja (*Acrocephalus arundinaceus*), ki se izdaja z značilnim petjem. Raznolikost življenja na jezeru, tudi rastlinstva, je velika, in ni nam treba daleč, da opazimo kalužnice (*Caltha palustris*) in velike poletne zvončke (*Leucorum aestivum*), ki so v tem času v polnem razcvetu. Čeprav se voda zaradi suše umika v svoje struge in z njo tudi žabe, so tla še vedno toliko vlažna, da jih vidimo tudi na polju. Če počakamo do večera, pa lahko poslušamo pravi žabji

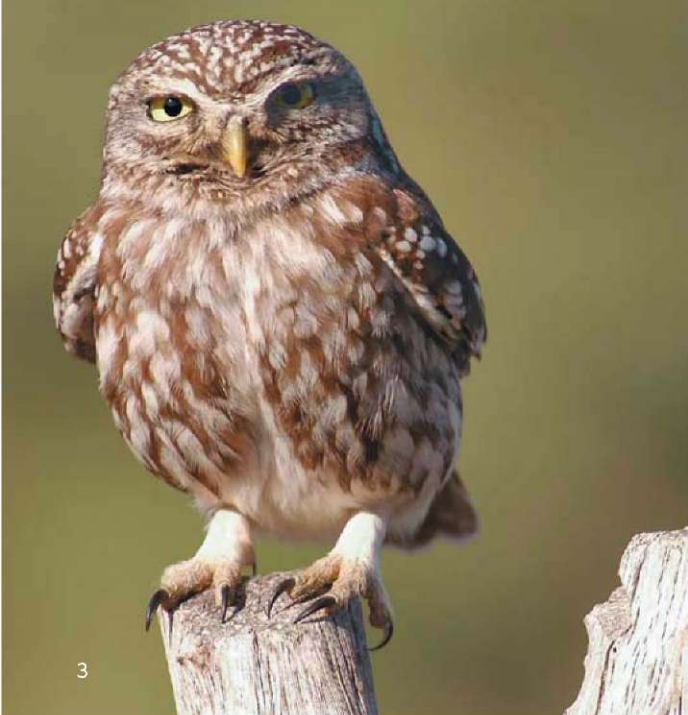
koncert. Žabam sledijo tudi številne pijavke, ki počasi lezejo proti izginjajočim ostankom vode v strugah Stržena. Ob stari strugi, ki jo opazimo šele nekaj korakov pred njo, saj pogled nanjo zastira zdaj že visoka »tršca«, se spreletavajo raznobarvni kačji pastirji, v vodi pa vidimo mladotnice s svojimi unikatno izdelanimi hiškami. Ker na tem delu Cerkniškega polja nismo zasledili nobene težko pričakovane repaljščice, smo se odpravili še na drugo stran polja, vendar tudi tam nismo imeli sreče. Videli smo le belo pastirico (*Motacilla alba*) s hrano v kljunu, kar pomeni, da je v gnezdu že imela mladiče. Na tem delu jezera živi manj živalskih vrst, saj je tu več ribičev in sprehajalcev. Ogled smo sklenili v Ribiškem kotu s prijetnim druženjem. Da pa bi se nam v prihodnjih letih pri štetju ptic pridružilo še več ljubiteljskih opazovalcev, smo poskrbeli tudi za pijačo in dobrote z žara. ●

Prvi skupinski popis čuka na Krasu

//Tomaž Berce

»Ma kej je pej tu?« je v primorskem narečju preplašeno zašepetala starejša ženica, ki je komaj pomolila nos iz kraškega portona ter zatem urno in nepredušno založila vrata na dvorišče. Zgodilo se je, ko sva s kolegom Markom Gregoričem prvič predvajala posnetek petja čuka (*Athene noctua*) na trgu sredi vasi Lipa. V tej vasi sva sicer kasneje poslušala petje te strah vzbujajoče ptice.

Čuk je na Primorskem dobro poznana ptica, saj je bil še pred nedavnim na podeželju, v času naših starih staršev, poznan kot tista sova, ki prinaša smrt v hišo. Iz vodnih vrstic razberemo, da strah ponekod še obstaja. Te ptice so namreč živele v vaseh ali vsaj v njihovi bližini. Znano je, da je bila ob hudem bolniku tudi čez noč prižgana brlivka. Ob tej svetlobi so se zbirale žuželke, ki so v poletnem času glavna hrana čuka ter povsem žužkojedega velikega skovika (*Otus scops*). Ptici sta se na ta vir hrane

3

prilagodili ter se tako zadrževali ravno ob hišah, kjer je ležal bolnik. To so ljudje hitro povezali s skrivnostjo teme in smrti.

Pogosto je petje čuka ne glede na vraže zamenjano s petjem velikega skovika in obratno. Napaka je plod slovenske ornitološke nomenklature, ki nekako nepravilno vztraja pri pripisovanju klica »čiuuk« velikemu skoviku, skovikanje pa pripisuje čuku. Poimenovanje vrst v ljudskem jeziku, ki izhaja iz oglašanja ene in druge sove, je ravno obratno in bi ga pravzaprav morali obravnavati kot pravilno.

Vražam navkljub smo se popisovalci odločili, da majhno skrivnostno matildo popišemo. Čuka smo tako popisovali po celotnem območju IBA na Krasu ter tudi na njegovem južnem robu. Zaradi slabega vremena smo popis sprva prestavili z 9. na 16. marec, kar se je izkazalo za dobro potezo. Vreme je tokrat bilo jasno, le tu pa tam je zapihala rahla sapica. V dveh centrih popisa, ki sta bila v Kozini za južni del ter v Komnu za severni del Krasa, smo popisovalcem predstavili metode popisa ter skupaj prisluhnili posnetkom z različnimi oglašnji čuka. Napolnjeni s pričakovanji smo odrinili vsak na svojo popisno ploskev ter se lotili dela. Na celotnem Krasu smo tako popisali 42 čukov. Iz podatkov je razvidno, da je največ čukov na severni polovici ozemlja Krasa, na prehodu iz Slovenije v Italijo. To tendenco je moč opaziti tudi v Vipavski dolini, kjer je več čukov na Goriškem in v spodnji Vipavski dolini kot pa v zgornjem delu Vipavske doline. Pojav sicer še ni pojasnjen in bo zato ostal del raziskovalnega dela Severnoprimske sekcije v nadaljnjih letih. Ob tej priložnosti pa vabim zainteresirane, da se udeležijo prihodnjih popisov čuka ter velikega skovika na Krasu. ●

3: Čuk (*Athene noctua*) je med ljudmi poznan pod imenom skovik. Nekateri še vedno zmotno verjamejo, da sovica v hišo prinaša smrt. foto: Piet Munsterman/Saxifraga

4: Kraške vasi so bivališče pri nas vedno redkejšega čuka. foto: Tomaž Mihelič

Živalim prijazna trata in vrtna mlaka

//Ivan Esenko

1: Seneni drobir s poda tradicionalne kmetije je pravnica semenska banka travniške rastlinske združbe.

foto: Ivan Esenko

2: Otočki nepokošenih ivanjščic razbijejo monotonost trate in poskrbijo za generativno razmnoževanje teh cvetlic.

foto: Ivan Esenko

3: Liščki (*Carduelis carduelis*) prisegajo na regratove lučke, iz katerih spretno luščijo seme.

foto: Ivan Esenko

4: Samica zelenca (*Carduelis chloris*) v vrtni trati.

foto: Ivan Esenko

5: Na vrtovih z vrtno mlako ne kosimo zgodaj jutraj, ko je trava mokra, ali v dežju, ker morda ravno tedaj zapuščta mlako žabji naraščaj.

foto: Ivan Esenko

6: Preobrazba modrozelenega deve (*Aeshna cyanea*).

foto: Ivan Esenko

Trata

Vrtna trata je prostor, ki se odlikuje po visoki uporabni vrednosti. Zlasti v toplejšem delu leta se na njej radi zadržujemo in se tako izognemo ždenju med štirimi stenami. Bodisi da se odločimo za kosilo zunaj pod milim nebom, ali pa se lovimo z otroki. Trata je nekakšna živa preproga, ki bo zgovorno govorila tudi o nas in našem načinu življenja – o našem odnosu do narave. Ob vseh kottičkih v zunanjih delih naših domov je vrtna trata pogosto pravi poligon za preizkušanje herbicidov za zatiranje t.i. širokolistih plevelov, med katere sodijo tudi ljubke marjetice (*Bellis perennis*) in uporabni regrat (*Taraxacum officinale*) ter množica drugih prijaznih cvetlic. Srečni lastniki takšnih zelenih preprog iluzorno sledijo modelu angleške trate, ki pa uspeva le tam daleč na otoku, po katerem se ta imenuje. Da je trata pred našo hišo paša za oči in hkrati uporabna, ugotavlja ravno prijatelj – Anglež, ki me obišče vsako leto. Zanimivo: on sanja o naši pisani trati, mi pa o njegovi, v neki daljni otoški državi. Torej, kdo ima prav?

Pestro trato vzdržujemo z nekoliko bolj neredno košnjo. Lahko pa se odločimo in redno kosimo samo tiste dele trate, po katerih se največ gibamo. Preostalo bomo pokosili, ko bo trava dozorela, in tako omogočili, da se bo travna ruša obnovljala tudi generativno, saj bomo preostalo travinje pokosili šele takrat, ko bo seme že zrelo. Naslednje košnje si potem lahko sledijo bolj pogosto. Če niste za takšno odločitev, pustite na svoji trati otočke ivanjščic (*Leucanthemum ircutianum*) ali spominčic (*Myosotis* sp.). Cvetočje avtohtono cvetje na zgledno košeni trati ima visoko dekorativno vrednost in tudi nekaj pridiha prvinskosti. Tisti, ki boste sejali novo trato ali bi radi obogatili že obstoječo, se oskrbite s senenim drobom pri kmetu, ki ima takšne travnike. Ta sreča vas bo

nemara doletela kje v hribih, kjer se intenzivno kmetijstvo ni moglo uveljaviti. Takšen senen drob, ki ostaja na tleh senika, pomeni pravo semensko banko travniških cvetk in številnih trav, od katerih se bodo na vašem vrtu obdržale tiste, ki jim bo novo okolje najbolj ustrezalo.

Sonaravno negovana vrtna trata bo privabila v vašo okolico obilico življenja. Morda bo na njej zapel muren (*Gryllus campestris*), vsekakor pa boste lahko na njej opazovali barvite liščke (*Carduelis carduelis*), ki bodo obirali regratove lučke, ob deževnem vremenu pa bodo na njih pulili iz tal deževnike kosi (*Turdus merula*) in cikvoti (*Turdus philomelos*), in še bi lahko našteval. Zagotovo pa se bo nanjo priplazil slepec (*Anguis fragilis*), ki bo morda postal plen beloprsega ježa (*Erinaceus concolor*). Spoznali boste, da marjetice sploh niso tako nežne in krhke, kot so videti, saj zelo dobro prenašajo teptanje. Hojo in pogosto košnjo dobro prenašata tudi plazeča detelja (*Trifolium repens*) in plazeči skrečnik (*Ajuga reptans*). Plazeči detelji s tem, ko hodimo po njej, celo pomagamo pri razraščanju, saj ji na kolencih plazečih se stebel ob stiku s podlago odganjajo korenine, zato jo bomo pogosteje videli na vrtnih stezicah. Marsikoga je pičila čebela, ko je z bosimi nogami hodil po njej, saj je zelo medonosna in privablja medonosne čebele (*Apis mellifera*).

Vrtna mlaka

Če bi radi svoj vrt še bolj približali popolnosti, potem se odločite za vrtno mlako, ki bo znatno popestrila biotsko podobo vašega širšega doma. Govor je seveda o pravi mlaki, ne bazenčku s klorirano vodo in slapiči ter romantično razsvetljavo in vodometom. Za takšno odločitev nekateri ne zberejo dovolj poguma, saj se tekma v prestižu zadnje čase seli tudi na naše vrtove. Tisti, ki smo na svojem vrtu našli prostor za takšno vodno telo, lahko potrdimo, da se mlaka odlikuje tudi z visoko estetsko vrednostjo in da jo lahko postavimo najmanj ob bok okrasnim nasaditvam.

Mlaka na našem vrtu je stara dvajset let. Napaja se s kapnico iz žlebov stanovanjske hiše, njena prostornina pa je približno sedem kubičnih metrov. Kotanja je obložena z bazensko folijo, na vsaki strani pa leži manjša

plitvina, v kateri se na soncu grejejo paglavci in omogoča živalim iz okolice, če po nesreči padejo v vodo, izhod na suho. Tudi v najdaljšem sušnem obdobju se njena gladina spusti zgolj za pičlih pet centimetrov. Njeno okoli meter globoko zamuljeno dno omogoča uspešno prezimovanje vseh tipičnih predstavnikov mlak, tako iz sveta žuželk kot dvoživk. Prezimno trdna mlaka in dokaj neokrnjeno okolje sta razlog za stabilne populacije kačjih pastirjev, med katerimi najdemo tudi redke in že ogrožene vrste. Naselitev mlake je odsev okolja samega. Množica živali in pestra vrstna sestava vam bosta razigrano potrdila, da živite v zdravem okolju. Mlaka zaživi spomladi, ko jo obiščejo dvoživke, ki se bodo v njej razmnoževale. Poleti vas bodo razveseljevali barviti kačji pastirji ob pesmi zelenih žab in zelenih reg. Prve so stalne prebivalke mlake, kjer s svojim poležavanjem na lokvanjevih listih (*Nymphaea alba*) in pesmijo ustvarjajo vodno pravljico.

Robne nasaditve omogočajo kritje živalim. Kačji pastirji bodo na listih obrežnih rastlin doživljali svoje preobrazbe, na listu maslenice (*Helianthus* sp.) vam bo zagledala zelena rega (*Hyla arborea*). Pri robnih nasaditvah lahko uporabite trajnice z okrasnega vrta in avtohtonih rastlin z mokrišč. Zgodaj spomladi vas bodo razveseljevale kalužnice (*Callitha palustris*), malce kasneje pa vodne perunike (*Iris pseudacorus*). Poleti bodo cvetovi navadne krvenke (*Lythrum salicaria*) privabljali številne žuželke. Ker sta toplota in svetloba pomembni dejavniki tudi v vodnem okolju, velja poudariti, da moramo za mlako izbrati sončno mesto, nikakor pa je ne smemo umestiti pod kakšno drevo, ki bo metalo nanjo senco in jeseni listje, ki jo bo s trohnenjem organsko obremenjevalo. Spoznali boste, da so zelene alge (Chlorophyta) samo znanilke nekega obdobja in da same izginejo brez vsakršnih klorovih tablet in podobnih »dobrot« fitofarmaceutvske industrije. Plavajoče rastline, kot sta mala vodna leča (*Lemna minor*) in žabji šejek (*Hydrocharis morsus-ranae*), so nezahtevne in prav takšna sta tudi beli lokvanj (*Nymphaea alba*) in rumeni blatnik (*Nuphar luteum*).

Pomembne v mlaki so rastline oksigenatorji, ki vodo bogatijo s kisikom, ji hkrati jemljejo organske snovi ter

jo s tem prečiščujejo. Ena takšnih podvodnih rastlin je navadni roglolist (*Ceratophyllum demersum*), ki nima korenin, ampak prosto lebdi v vodi. Podvodne rastline ustvarjajo tridimenzionalno mrežo in so bivališče številnih podvodnih živali.

Mlaka bo privabila tudi številne druge živali. V njej si bo pogasil žejo jež in morda kuna belica (*Martes foina*), ki je pred tem na vrtu ulovila velikega voluharja (*Arvicola terrestris*). Nočno stražo pred komarji bodo oblikovali netopirji (Chiroptera), ki bodo komaj polegole komarje prestrezali v zraku in seveda kdaj pa kdaj namočili tudi svoje gobčke v vodo, da bi se odžejali.

Še najbolj opazen bo ptičji svet. Ptičji se bodo v mlaki napajali in kopali v njeni plitvini. Pomladi bodo paglavce sekulj (*Rana temporaria*) plenile mlakarice (*Anas platyrhynchos*) in belouške (*Natrix natrix*), povsem nevarne kače, ki bodo legle jajčeca v kompostni kup. V nočnem ali dnevnem času bo katera od dolgokrakih prebivalk mlake končala v kljunu sive čaplje (*Ardea cinerea*), ki hitro najde tudi manjša vodna telesa, seveda če imajo kaj prebivalcev in jim zagotavljajo varen pristanek. V naši mlaki vsako jesen opazujem vodomca (*Alcedo atthis*), ki verjetno prileti iz smeri Gradašnice, ki ni ravno blizu. To, da so lahko krivokljuni (*Loxia curvirostra*) naravnost obsedeni s kopanjem in urejanjem perja, sem ugotovil ravno pri naši mlaki. Že vsa leta opazam stržka (*Troglodytes troglodytes*), ki se rad zadržuje v obrežnem rastlinju tudi pozimi in spomladi. V suhem rastju najde kritje pred plenilci in seveda hrano – številne žuželke in pajke, ki se skrivajo v njem. ●

7: Samec krvavordečega kamenjaka (*Sympetrum sanguineum*). foto: Ivan Ešenko

8: Boj za obstanek: zelena žaba (*Rana esculenta*) je ulovila navadnega pupka (*Triturus vulgaris*). foto: Ivan Ešenko

9: Zelena rega (*Hyla arborea*) foto: Ivan Ešenko

10: Zelenonoga tukalica (*Gallinula chloropus*) bo obiskala večje mlake. foto: Ivan Ešenko

→ Knjiga Ivana Ešenka Vrtna mlaka

Pri Založbi Kmečki glas je letos izšel prikupen priročnik Ivana Ešenka o vrtni mlaki, po katerem bo z veseljem posegel vsak vrtičkar, ki uživa tudi v opazovanju pestrega življa. S pomočjo knjige Vrtna mlaka se boste lahko podali v vznemirljivo pustolovščino urejanja vodnega telesa na svojem vrtu. Nova vodna pridobitev bo v vašo solesko privabila številna zanimiva živa bitja, s katerimi boste posej navdušeni delili košček svojega raja pod milim nebom. ISBN: 978-961-203-333-0

1

1: S pomočjo »čarobnega kamna« je Tara slišala, kaj bodo murenčki imeli za kosilo in v katere dežele bodo šmarnice poletele v jesenskem času.
foto: Borut Rubinič

2: Mlada šmarnica bo jeseni verjetno odletela v toplejše kraje.
foto: Tone Trebar

3: Kateri kamen bo pravi? Na izletu nabere več različnih kamnov, na katere bomo narisali ptice ali druge živali in rastline.
foto: Barbara Vidmar

4: Pripomočki, ki smo jih potrebovali za ustvarjanje s kamni: barve, čopiči, lepilo, škarje, svinčnik, radirka, peresa in kamen.
foto: Barbara Vidmar

Čarobni kamen

//Barbara Vidmar in Tomaž Mihelič

»Ali ga vidiš?« »Glej, tam je!« »Kaj je bilo to?« Takšni in drugačni vzkliki nas spremljajo marsikdaj, ko preživljamo čas v naravi skupaj z otroki. V naravi lahko opazimo veliko zanimivih živih bitij, ki jih poznamo ali pa tudi ne. Marsikatera žival nam zaradi svojega načina življenja ostane prikrita, med njimi je kar nekaj ptic.

Prav gotovo ste se že kdaj za nekaj minut ustavili sredi gozda, se ozrli okoli sebe in prisluhnili vsem znanim in neznanim zvokom, ki so vas obdajali. Ali ste pri tem kdaj tudi zaprli oči in šele zatem prisluhnili, kaj vse se oglašča okoli vas? Koliko različnih ptičjih pesmi ste lahko prepoznali med vsemi tistimi zvoki?

Ko se boste naslednjič odpravili na izlet, poiščite pisan kamen, ki bo ravno prav velik za otroško dlan. Kamen naj bi bil v otroških očeh čaroben in skrivnosten, zato

2

naj bo čim bolj raznobaren in zanimiv za oko. Lahko poiščete tudi takega, ki je nekoliko nenavadne oblike, da bo vzbudil še več otroške domišljije. To naj bo »čarobni kamen«, ker lahko takrat, ko ga močno stisneš v roko in zapreš oči, slišiš tudi tiste zvoke, ki jih z odprtimi očmi ne moreš slišati.

Otrok naj na izletu »čarobni kamen« stisne v roko ter zapre oči. Potem naj posluša ... Pove naj vam, kaj vse sliši, kakšne zvoke prepozna in kateri so mu neznani. Ko bo spet odprl oči, skupaj ugotovita, kaj vse je slišal in kaj vse lahko tudi vidi. Koliko različnih ptičjih petij in oglašanj je otrok slišal in koliko je ptic, ki jih lahko okoli sebe tudi vidi? Katere druge živali je lahko še prepoznal po zvoku, je morda slišal šum listja, ko je zapihal veter skozi krošnje dreves, morda žuborenje bližnjega potoka, brenčanje žuželk ali kakšne druge, povsem neznane zvoke? Morda pa je lahko naravo tako občutil boljše tudi z vohom – ali so do njega prišle tudi kakšne posebne vonjave, ki jih sicer ne bi poznal, če v roki ne bi stiskal »čarobnega kamna«?

»Čarobni kamen« lahko uporabite v različnih življenjskih okoljih – v gozdu, ob morju, reki, na travniku. Otrokom lahko pričara v vsakem od njih povsem drugačen in zelo pisan živalski in rastlinski svet. Poskusite z zaprtimi očmi »čarobni kamen« stisniti v roko tudi vi. Mogoče boste lahko s pomočjo njegove čarobne moči slišali tudi najbolj skrivnostne zvoke narave!

Seveda na koncu otrokom ne pozabite povedati resnice. Povejte jim, da je bil kamen samo pripomoček, s pomočjo katerega so lahko v naravi zaprli oči in se prepustili drugim čutom. Če boste kamen vzeli domov, vas bo še dolgo spominjal na to lepo izkušnjo. ●

Ko kamen spremeni podobo

//Barbara Vidmar

Medtem ko bomo na izletu iskali »čarobni kamen«, bomo prav gotovo našli tudi druge kamne raznovrstnih oblik, iz katerih lahko izdelamo prav imenitne in zanimive živali in rastline. Pobarvajmo jih torej skupaj!

Na kamen, ki smo ga izbrali, bomo narisali raco mlakarico.

- Kamen najprej dobro operemo in osušimo, da bomo nanj lažje risali.
- Pripravimo si barve, s katerimi bomo kamen pobarvali, lahko so tempera barve ali kakšne podobne, ki bodo dobro prekrile površino.
- Na kamen najprej s svinčnikom skiciramo risbo račke. Če se zmotimo, lahko črte še vedno zbrišemo in zatem ponovno narišemo nove. Ko smo zadovoljni z risbo, pričnemo z barvanjem. Vedno počakamo, da se barva dobro posuši, še preden na kamen naneseemo drugo barvo, razen če želimo, da se barve prelivajo.
- Površine, ki jih bomo pobarvali s svetlejšimi barvami, najprej pobarvamo z belo osnovo, da bodo barve potem bolj vidne. Nato se pogumno lotimo barvanja vseh površin kamna. Pri ustvarjanju lahko uporabimo še druge naravne materiale, ki jih nabereemo na izletu (npr. peresa, mah, listje, različni plodovi ...), lahko pa tudi kupljene materiale kot so npr. kosmate in navadne žičke, vrtljive oči, filc ...

Motivov iz narave je neskončno mnogo, kakšni, na prvi pogled dolgočasni dnevi pa bodo tako otrokom kot tudi nam ob slikanju na kamne hitro minili. ●

5: Na kamen s svinčnikom skiciramo risbo. Površine, ki jih bomo pobarvali s svetlejšo barvo, najprej pobarvamo belo.

foto: Barbara Vidmar

6: Sova, pikapolonica, živobarvni hrošč in čudovita rožica delajo družbo naši raci mlakarici.

foto: Barbara Vidmar

1: »Naša sreča: spet prezimujemo v Sloveniji!«
foto: Miha Podlogar

2: Lovski pritisk v delti Bojane – Bune na črno-gorsko-albanski meji. Pike prikazujejo lovce ali sledi lova.
karta: Ulrich Schwarz/FLUVIUS 2004

3 in 4: Zanesljiv dokaz neusmiljenega lova na vodne ptice so lovske »čček«. Tudi 1000 in več izstreljenih tulcev je moč najti obeni sami! Da ne bo pomote: 1000 v enem dnevu!

5: Makete ptic so nezakonit, a standarden pripomoček za privabljanje in lažje ubijanje vodnih ptic. Ponekod po Balkanu so zadnji dokaz nekdanjega bogastva vodnih ptic.

6: Pogled na balkanske tržnice razkrije vzroke drastičnega upada ogroženih vrst: kvakač in pritikavi kormorani so žrtve lova brez meja.

7: »Da, živiš gavka, še je toplak«

8 in 9: Vsaj toliko vodnih ptic, kot je pobitih, po lovu ostane ranjenih. Po dolgih mukah skrito človeškim očem tudi poginejo.
foto 3–9: Darko Saveljčič

Štetja vodnih ptic po svetu kažejo na upad polovice njihovih populacij

//Martin Schneider Jacoby

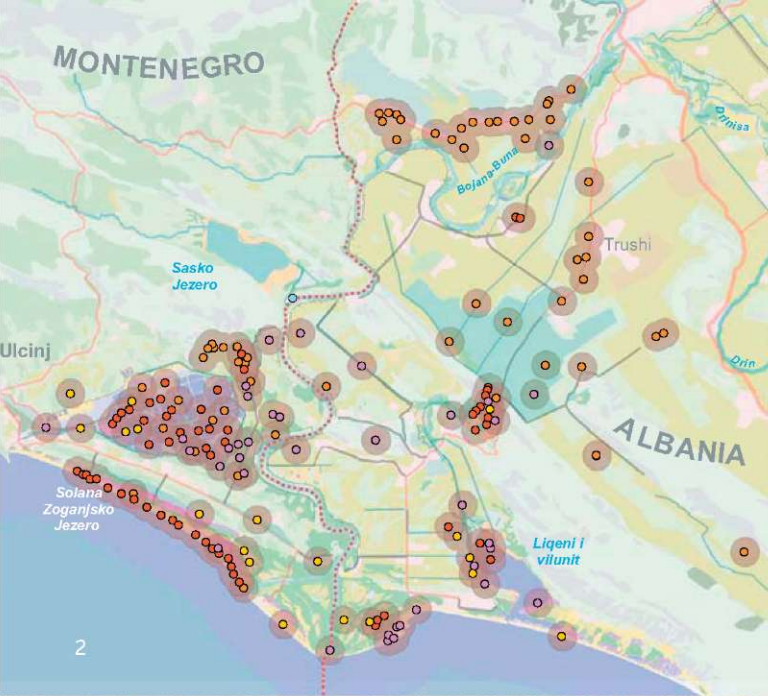
V fundaciji za evropsko naravno dediščino Euronatur opozarjamo na varstvo selitvenih poti ptic prek Jadranskega morja. Zastrašujoči, globalni upad vodnih ptic je po podatkih fundacije moč zaustaviti zgolj z nadaljnimi obsežnimi varstvenimi ukrepi. Tudi v Evropi in zlasti na selitveni poti prek Sredozemlja številne vrste vodnih ptic še naprej številčno nazadujejo. Vrste, kot so priba, črnorepi kljunač ali kostanjevka, si v Nemčiji ne bodo opomogle, če bodo njihova počivališča na selitveni poti uničena ali pa jih blokirajo lovci. Medtem ko so si populacije posameznih vrst ptic v severni Evropi opomogle z oblikovanjem velikih zavarovanih območij in doslednimi omejitvami lova pa v Sredozemlju, številne vrste nazadujejo. Vrste, kot so regeljc, dolgorepa raca in žličarica, si v srednji in severni Evropi ne morejo opomoči, ker se selijo prek Sredozemlja, tu pa se na selitvi močno zdesetkajo ali pa ne morejo načrpati dovolj energije za selitev. Zlasti turistične države, kot sta Hrvaška in Črna gora, ne privoščijo pernatim gostom iz severne in srednje Evrope nikakršnega miru. Vse prepočasi nastajajo lova prosta varstvena območja, kot npr. na Vranskem (Hrvaška) in Skadarskem jezeru (Črna gora, Albanija). Hkrati pa vse več mokrišč izginja zaradi turizma. Euronatur s svojimi projekti v jugovzhodni Evropi podpira varstvo selitvenih poti med srednjo in severno Evropo ter prezimovalnimi območji ptic. V okviru projekta »Adriatic Flyway« je bilo januarja 2007 vzdolž Jadrana na Hrvaškem, v Črni gori in Albaniji prešteti 100.000 vodnih ptic. Še pred 15 leti pa je samo na Skadru prezimovalo 250.000 vodnih ptic. Po presoji fundacije Eu-

ronatur bi lahko na istem odseku obale brez vpliva lova namesto 100.000 prezimovalo pol milijona vodnih ptic. Zaskrbljujoče je, da celo v zavarovanih območjih, kot npr. v Hutovem blatu (BiH), lomastijo lovci. Boljši varstveni ukrepi so nujno potrebni za varno prezimovanje in selitev večjega števila vodnih ptic. Spomladi lahko uspešno gnezdiijo samo ptice, ki na selitvi in na svojih prezimovalnih območjih najdejo dovolj miru in hrane. Na svetu 15.000 prostovoljcev pomaga pri popisovanju vodnih ptic. Poročilo Wetlands International »Waterbird Population Estimates« je predstavilo ocene populacij in trende 878 vrst vodnih ptic na svetu. Glede na zadnje poročilo iz leta 2002 kar 44 % njihovih populacij nazaduje ali pa so že izumrle. In samo pri 17 % vrst populacije naraščajo. Svetovni dan mokrišč – 2. februar – poteka v okviru Ramsarske konvencije, ki je že leta 1971 pozvala h globalnemu varstvu mokrišč. Kar 154 držav je ratificiralo konvencijo. 1636 mokrišč je znanih kot mednarodno pomembnih gradnikov; ti zavzemajo površino 145,7 milijona hektarjev, površino, ki je štirikrat večja od Nemčije. Euronatur pomaga državam jugovzhodne Evrope pri razglašanju nadaljnjih ramsarskih območij, da bi mreža počivališč in gnezdišč za vodne ptice postala gostejša. Zgolj z ohranitvijo najpomembnejših območij je moč zaustaviti nazadovanje številnih vrst ptic in hkrati oblikovati atraktivno ponudbo za turiste. Očarljive pokrajine, nepozidane plaže in vrstno bogata območja so še vedno pomemben predikat turizma. Nazadovanje selivk tako kaže na izgubo dragocenih območij za oddih in počitek. ●

Več informacij:

http://www.euronatur.org/fileadmin/docs/jagd/Zugvogeljagd_Adria.pdf
<http://www.euronatur.org/Zugvoegel.2009.0.html>
http://www.ramsar.org/wm/w.n.wi_wpe4_press.htm
http://www.ramsar.org/wwd/wwd_index.htm

1

2

Črnogorski ornitologi bodo varovali pelikane in pritlikave kormorane

//Borut Rubinić

1: Kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*), ena najpomembnejših vrst s seznama kvalifikacijskih vrst za IBA Črne gore. foto: Borut Rubinić

2: Nacionalni park Durmitor je mednarodno pomembno območje za ptice (IBA), ki združuje tradicionalno kulturno krajino in visokogorje. foto: Borut Rubinić

Ko sva v nedeljo, 17. decembra 2006, z Borutom Moze-tičem v Martinićih pri Podgorici stopila v počitniško hišico Darka Saveljića, predsednika in pogonskega motorja Centra za varstvo in proučevanje ptic Črne gore (Centar za zaščito i proučavanje ptica, CZIP), mi je bilo kljub dejstvu, da sem v »podeželsko rezidenco«, kot hiško imenuje gospodar, stopil že mnogoterič, nekam nenavadno pri srcu. Tega občutka si kar nekaj časa nisem znal pravilno razložiti, in precej dolgih minut sem z računalniško natančnostjo v glavi procesiral razloge za neobičajno počutje, ko mi je končno »kapnilo«. Seveda, moti me, da namesto Darka, dolga leta poleg Nele Vesović in Ondreja Vizija edinega črnogorskega ornitologa, v sobi sedi skupina novih, a ne neznanih obrazov, ki jih ob svojih precej pogostih obiskih Črne gore nisem vajen v vlogi mladih ornitologov. In ravno to so ti obrazi postali – mladi obetavni rod črnogorskih »ptičeljubcev«! Občutek, ki se je tega trenutka ob vstopu v hišico razlil okoli mojega srca, je bil seveda topel in vzneseno navdihujoč.

Z množico dogodkov za širšo javnost, katerih vrhunec je bil sredi decembra minulega leta, se je tudi medijsko odmevno zaključil leto dni trajajoči mednarodni projekt z naslovom »IBA za tvojo prihodnost – IBA for your future«, produkt plodnega sodelovanja dveh naravovarstvenih organizacij, CZIP iz Črne gore in DOPPS iz Slovenije.

Med medijskimi dogodki naj omenim zaključno predstavitev projekta v prostorih kulturnega centra »Banja« v Podgorici 19. decembra 2006, kjer so bili širši javnosti predstavljeni namen, potek projekta in uresničeni cilji. V istem tednu je bilo sodelovanje

med društvoma in uspeh v metodološkem pristopu k varovanju izjemne narave v Črni gori, predvsem pa krepitvi zmogljivosti črnogorskega partnerja predstavljeno na državni (RTCG) in dveh komercialnih televizijah ter v vseh vodilnih dnevnikih časnikih.

Kaj pa glavni rezultati projekta?

S strokovnega vidika je Črna gora dobila zelo pomemben dokument – seznam prioritetenih vrst ptic za varovanje v Črni gori. Izbor vrst je nastal na podlagi kriterijev SPEC, ki jih je razvila zveza BirdLife International za lažje vrednotenje ogroženosti ptic na ravneh, večinoma višjih od nacionalne – na regionalni (evropski ravni) in globalni ravni. Izbor obsega 52 vrst ptic, ravno toliko kot v Sloveniji. Osnova za izbor so bile predvsem v literaturi in v obliki neobjavljenih podatkih zbrane informacije o populacijskih vrednostih izbranih vrst.

S pomočjo izbora vrst in omenjenih populacijskih ocen bo mogoče opredeliti nova mednarodno pomembna območja za ptice (IBA). Medtem ko jih je nekaj že na dlani, je pri drugih glavni problem pomanjkanje podatkov. Slednji so namreč bodisi zelo skromni, zastareli, ali pa jih sploh ni. Tako lahko na primer z gotovostjo trdimo, da izlivni del reke Bojane ustreza kriterijem za IBA, prav tako močvirje Buljatica pri Petrovcu, gorski masiv Prokletije, Čemovsko polje pri Podgorici, Tivatske soline in še kakšno območje. Po drugi strani pa za izjemna območja, kot so npr. pogorje Orjen, kanjoni reke Cijevne in Morače, planoti Hajla in Sinjavina, pogorje Komovi in nekatere druga območja, podatkov skoraj ni.

Glavna naloga skupinice ornitologov, ki sem jo omenil na začetku, je tako jasna – usmerjeno odkrivanje ciljnih vrst in njihovih populacij na območjih, za katere se predvideva (ali celo samo slutiti), da jih pose-ljujejo v večjem številu. Po eni strani torej sladka obveza, ki je izziv za vsakega ornitologa, po drugi strani pa izjemno obsežno in zaradi geografskih značilnosti deželice (nedostopnost določenih delov zaradi redke infrastrukture, strmin, zaraščene in kamnitega

3

4

kraškega sveta ...) naporno delo, ki hkrati prinaša zelo veliko odgovornost. Izbor IBA bo namreč nedvomno močno oblikoval nadaljnja naravovarstvena prizadevanja, v kar se lahko prepričamo tudi v Sloveniji. Toliko pomembnejše je torej, da je vloženi trud pravilno usmerjan, delo pa opravljeno z veliko natančnostjo. Črnogorci bodo morali na Skadarskem jezeru, delti reke Bojane in drugih mokriščih prešteti kodraste pelikane, pritlikave kormorane, čapljice, čopaste čaplje, kvakače, kostanjevke, pritlikave tukanice, male čigre in rjavoperute komatne tekice. Na skoraj 300 km dolgi obali in pripadajočem sredozemskem pasu priobalnega sveta se bodo lotili ocenjevanja številčnosti taščične, žametne in svetlooke penice, sredozemskega kupčarja, oljčnega vrtnika, rjavoglavega srakoperja, črnoglavega strnada in skalnega brgleza. V visokogorju bodo iskali vse tri nosilce privednika »planinski« - pevke, vrabce in kavke ter skalne plezalčke, nekoliko nižje, v širnih iglastih gozdovih črnogorskega »Sjevera«, pa divje peteline, gozdne jerebe, triprste in belohrbte detle in celo običajnejše vrste, kakršni sta čopasta in v listnatih gozdovih močvirska sinica. Iskali bodo tudi redkejše vrste, kakršne so različne ujede – kačar, sredozemski in južni sokol, južna postovka, kratkoprsti skobec, planinski in kragulji orel pa tudi zlatovranke, kosce in slegurje. Med pogostejšimi vrstami se bodo veliko obetajoči črnogorski ornitologi lotili popisov velikih skovikov, hribskih škrijancev, podhujk, skalnih strnadov, v Črni gori precej pogostih čebelarjev, smrdokaver, kotorn in drugih.

Del naloge je torej opravljen. Črna gora je dobila skupino mladih ornitologov, spisek najpomembnejših vrst za varstvo, mali priročnik najpogostejših ptic, spletno stran in globoko sled naravovarstvenega dogajanja v medijih. Kaj še manjka? Pravzaprav nič ... vse je pripravljeno za nove izzive! Rečemo lahko le: »Naj se predstava nadaljuje!« in črnogorskim kolegom zaželimo veliko uspehov in čimmanj izgubljenih naravnih dragocenosti. Pri tem jim bomo z naj-

večjim veseljem in po najboljših močeh pomagali še naprej.

Zgodba se je namreč šele začela! ●

Restavracija Unionska klet

PRISTNA SLOVENSKA HRANA

Istrska kuhinja

Odprto od ponedeljka do petka od 18. do 24. ure,
ob sobotah, nedeljah in praznikih tudi od 12. do 15. ure

LOKACIJA: v kleti Grand hotela Union;
Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana, tel. : 01 308 1968

3: Novi upi črnogorske ornitologije in naravovarstva. foto: Borut Rubinić

4: V zaključni fazi projekta je bilo predvidenih tudi nekaj medijskih dogodkov, kjer je Andrej Medved, direktor DOPPS, predstavil vlogo društva v slovenskem naravovarstvu ter sodelovanje med DOPPS in CZIP. foto: Borut Rubinić

Siva vrana

//Urša Koce

Ob besedi »ptica pevka« običajno pomislimo na drobno, v zelenju skrito bitje, ki nas z milozvočno pesmijo pospremi v lep pomladni ali poletni dan. Kos, sinica, škrjanec, slavec in verjetno še katera so s svojimi prijetnimi ali virtuoznimi napevi navdihnili prenekaterega poslušalca, da je njim na čast še sam spesnil pesem in jim z njo izrazil svojo posebno naklonjenost.

Kakšno smolo imajo pri tem ptice iz družine vranov! Hreščče krakanje sive vrane v zgodnjem jutru vzbuja povsem drugačno razpoloženje kot lahko ptičje petje! Razlika je skoraj takšna kot med budnico z Bachovo melodijo in staro glasno »vekarico«. Le kako bi človek temu lahko bil naklonjen!? In to že navsezgodaj zjutraj!

Pevka? Dajte no mir!

Odrinimo razpoloženske misli za hip na stran in sivi vrani po ornitološko pogledimo v obraz. Čeprav po njihovem oglašanju to težko uganemo, vrani (*Corvidae*) in s tem seveda tudi siva vrana (*Corvus cornix*) sistematsko pripadajo podredu ptic pevok (Passeriformes). Ptice pevke se od drugih ptic ločijo po tem, da imajo ob organu za tvorjenje glasu, imenovanem sirinks (lat. *syrix*), kompleksno razvite mišice, zato lahko ustvarjajo melodično kompleksne napeve in/ali zelo raznolike klice. Ptičje petje, ki ga običajno občudujemo, je območno petje samcev, ki naznanjajo svojo navzočnost tako samicam kot tekmečem.

Sive vrane se s sovrstniki sporazumevajo predvsem z raznolikimi klici, ki so običajno glasni in hreščči in nič kaj podobni pesmi malih koncertantk. Klici so lahko enostavni ali sestavljeni, med njimi pa je tudi veliko oponašanja zvokov drugih živih bitij. Enostavnim klicem je bila tradicionalno pripisana natančno določena sporočilna vloga. To so različni opozorilni, bojni, paritveni klici, območni klici samcev in odzivni klici samic, klici samic na gnezdu in med zbiranjem v skupine itd.

V poglobljeni raziskavi oglašanja pri sivi tesno sorodni črni vrani (*C. corone*), ki se vedenjsko bistveno ne razlikuje od sive vrane, je raziskovalec Bossema v osemdesetih letih prejšnjega stoletja identificiral 23 različnih kategorij sestavljenih klicev. Različni sestavljeni klici lahko vsebujejo tudi enostavne klice, zato so se temelji tradicionalnemu prepričanju o točno določeni vlogi le-teh nekoliko razrahljali. V Bossemovi raziskavi so bili sestavljeni klici znatno bolj intenzivni pri teritorialnih osebkih, ki so se spopadali z vsiljivim sovrstnikom, zato jih funkcionalno primerjamo z območnim napevom drugih ptic pevok. Podobna vzporednica velja med enostavnimi klici vran in oglašnji drugih ptic pevok.

Simbolen pomen različnih »kra-kra« -jev?

Sodobni znanstveniki se težka upirajo misli, da imajo vrani razvit jezik s klici z natančno določenim simbolnim pomenom (besede). Največ raziskav je bilo doslej posvečenih znotraj vrstni zvočni komunikaciji ameriških vran (*C. brachyrhynchos*) in krokarjev (*C. corax*). Pri slednjem naj bi raziskovalci doslej prepoznali že vsaj šest besed. Ne tako malo, če upoštevamo, da so raziskave nekaj podobnega kot v primeru, če bi se srečali z domnevno inteligentnimi bitji iz vesolja, ki bi oddajali nam popolnoma nerazumljive zvoke.

Odkritje jezika pri vranih oz. vranah, tudi sivi vrani, bi spriči njihove sposobnosti proizvajanja kompleksnih zvokov in osupljive inteligence, ki jo prepoznamo v nekaterih drugih, neverbalnih vedenjskih lastnostih, pravzaprav ne bilo posebej presenetljivo.

Z možgani do energetsko bogate in pestre hrane

Kanadski etolog Lefebvre je razvil »ptičji IQ«, s pomočjo katerega je ptice razvrstil glede na njihovo inteligenco. Kot glavni kriterij je uporabil inovativnost pri iskanju hrane. Vrani so, poleg nekaterih papig, dosegli največ točk na lestvici ptičjega IQ-ja.

Iznajdljivost sive vrane pri pridobivanju hrane je za zdaj verjetno najbolj očitna vedenjska lastnost, ki nas prepričuje o njeni inteligenci. Povsod po Sloveniji lahko opazujemo sive vrane, ki nastavljajo trde orehe pod kolesa vozečih avtomobilov ali pa jih z višine mečejo na trda tla, da bi prišle do energetsko bogatih jedrc. Ugotovile so celo, da je to početje varnejše na prehodih za pešce, ko rdeča luč ustavi kolono vozil. Siva vrana v Izraelu se je v mestnem ribniku naučila loviti ribe na vabo iz kruha, ki ga je pobrala nekje v mestu. Primer je posebej zanimiv zato, ker se je, očitno zavedno, odpovedala zanjo užiti hrani (kruh), da bi pridobila boljši zalogaj. Na Finskem sive vrane skačejo v zelje ribičem, saj so se iz luknje v ledu naučile potegniti trnek, na katerega se je ujela riba. Če se individualni iznajdljivosti pridruži še sodelovanje, je učinek še boljši. Vrane v mestih so se naučile družno odpirati pokrove smetnjakov in tako priti do zanje okusnih zavrženih ostankov človekovih obrokov.

Za mladiče ni vse dobro

Odrasle sive vrane so pri izbiri hrane za svoje potrebe povsem neizbirčni oportunisti. Malce karikirano lahko rečemo, da se v njihovi prehrani znajde vse, kar tekne tudi človeku, pa čeprav v nekoliko drugačni obliki. Pri plenjenju posegajo po manjših organizmih, različnih nevretenčarjih, malih sesalcih in manjših pticah, tudi mladičih in jajcih. Večjega plena ne bi obvladale, saj nimajo anatomskih prilagoditev za ubijanje (primerne oblike kljuna ali krempljev). Hrana, ki jo uplenijo, je še posebej pomembna za mladiče, saj ti v svojem zgodnjem razvoju potrebujejo obilo beljakovin. Kljuni nenasitnih mladih se polnijo predvsem z različnimi razvojnimi fazami nevretenčarjev, ki jih njihovi starši najdejo na poljih v bližini gnezd. Potreba je dovolj velika, da lahko gnezdeče sive vrane spomladi zadovoljivo nadomestijo različne kemične zatiralce škodljivcev. Vrane imajo pomembno čistilno funkcijo v naravi, saj pospravijo kar nekaj kadavrov drugih živali. Če najdejo intaktno truplo večje živali, se lotijo zgolj mehkih delov, denimo oči. Med ljudmi zato kroži zmotno prepričanje, da vrani ubijajo npr. jagnjeta tako, da jim izkljujejo oči.

Vrane družijo se rade

Živeti v skupini je vsekakor prednost, če imajo osebkovi sposobnost, da znajo prednosti takšnega življenja izkoristiti. Bna pomembnih gonilnih sil, ki ji raziskovalci danes pripisujejo ključen pomen v razvoju inteligence, je potreba družno živečih osebkov po obdelavi socialnih informacij, kot so informacije o sorodstvenih povezavah, položaju drugih osebkov v skupini in odnosih med njimi. Še posebej naj bi bilo to koristno za posameznika, ki skuša pretentati svojega sovrstnika, denimo pri skrivanju zaloga hrane. Med skrivavi hrane in »tatovici« poteka tekma v tem, kdo bo uspešnejši. Zalogaj hrane na koncu seveda pripada tistemu, ki je bil pri svojem delu bolj zvit. Raziskave kažejo, da so vrane, ki so same izkušene tatice, previdnejše in iznajdljivejše pri skrivanju svojih zalogajev.

Skupine sivih vran, ki se klatijo naokrog v času po gnezditvi, sestav-

ljajo predvsem mladostni neteritorialni osebki. V teh skupinah mladih vran potekajo igre, v katerih se vzpostavlja socialna struktura in utrjuje položaj posameznika, osebki pa se učijo medsebojnega prepoznavanja, ki poteka z neverbalno komunikacijo. Sive vrane pogosto družno napadajo vsiljivce, pri tem pa se še posebej izpostavi osebek, ki ima dominantno vlogo v skupini. V takih napadih posamezniki izkazujejo svoj pogum tudi zato, da utrjujejo svoj položaj v skupini. Sive vrane, ki se zvečer odpravijo na skupna prenočišča, so varnejše pred plenilci, saj je verjetnost za zaznavo le-teh v skupini večja. Sive vrane ne gnezdijsko kolonijsko, čeprav je v ugodnih razmerah gostota gnezdečih parov lahko velika. Tedaj je večje tudi znotraj vrstno plenjenje mladičev, kar je še eden od mehanizmov, ki uravnava velikost populacije.

Ko utihne milozvočno petje

Če se vrnemo k razpoloženskim mislim, ne moremo mimo žalosti, ki nas kot čuteča in ljubeča bitja obide, ko na račun potepuške muce, srake ali vrane z našega vrta izgine žgoleča mala nežna ptica. Še posebej nas lahko prizadene, ko se zazremo v uplenjeno gnezdo, v katerem so bili še pred kratkim ljubki, a nemočni mladiči. Povsem človeški je zato morebiten odpor do storilca, ki pa mu razumsko seveda ne moremo pripisati krivde. V naravi pač vladajo naravni zakoni in tudi siva vrana jim, kljub svoji inteligenci, ne more uiti. Plenjenje je eden izmed naravnih procesov, ki ima svojo vlogo v naravi. Če človek pretirano ne posega v naravno ravnovesje, je učinek plenjenja zanemarljiv ali pa ima celo pomembno vlogo uravnavanja populacij plena. Tudi zarod sivih vran je plen drugih vrst, najpogosteje kragulja, kanje, velike uharice, lisice, kune, mačk ...

Prebivalci mestnega in obmestnega okolja smo v zadnjih letih opazili porast števila sivih vran (in srak) v svoji okolici. Vzrok je v spremenjenem okolju. Mimogrede, kar v tem pogledu velja za sivo vrano, velja tudi za srako. V zadnjih desetletjih se je na račun iznajdljivega in nenehno »napredujočega« človeka močno spremenila struktura mest in predvsem predmestij. Kraki urbanega okolja se vse bolj globoko zajedajo v kulturno krajino, stičišča med krajinama pa je zato bistveno več kot nekoč. Ravno to stičišče je ključnega pomena za uspeh vran, ki v neposredni bližini mesta najdejo dovolj gnezdišč (posamezna drevesa ali skupine le-teh na poljih in travnikih), v mestu pa obilen dodaten vir hrane, zavetje in milejše klimatske razmere pozimi. Takšne razmere seveda povečujejo preživetje (predvsem odraslih) vran.

Pritisk s strani sivih vran (in srak) na ptice pevke je v urbanem okolju torej večji in lokalno te lahko tudi izginejo. Seveda pa vrani niso edini vzrok za upad drugih ptic pevke v mestih in njihovi bližini. Če so se te prilagodljive in inteligentne ptice tako zlahka koristile v takšnem okolju, pa urbanizacija sama namreč ni favorizirajoča za večino ptic pevke, ki na ta račun izgubijo svoja specifična bivališča. Tako so se zaradi urbanizacije mnoge vrste znašle pravzaprav v priležju dveh dejavnikov, ki sta sinergistično še posebej učinkovita. Bolj kot razburjanje zaradi nastalih razmer je naloga mislečega človeka ta, da procese v naravi čim bolj spozna in razume ter odpravlja in preprečuje predvsem lastni negativni vpliv na življenje okoli sebe. ●

1: Inteligenca na pohodu: človeka že dolgo vznemirja vprašanje, če poleg njega živijo tudi druga inteligentna bitja. Za odkritje ni potrebno potovati v vesolje. »Marsovečki« živijo kar med nami. foto: Darinka Mladenovič

2: Sive vrane so številčne v mestih in okolici, kjer najdejo obilico hrane in zatočišče. foto: Darinka Mladenovič

3: Spomladi so ličinke hroščev in drugi nevretenčarji pomemben vir beljakovin za mladiče. foto: Ivan Esenko

1

2

Tradicionalni praznični izlet po Cerkniaškem jezeru

//Renata Tegelj

1: Udeleženci 27. tradicionalnega prazničnega izleta po Cerkniaškem jezeru
foto: Renata Tegelj

2: Vodna smrečica (*Hippurus vulgaris*) lahko ostane prezrt detalj. Če si vzamemo čas za majhne, komaj zaznavne stvari, in se prepustimo občudovanju, odkrijemo vso njihovo lepoto.
foto: Damijan Denac

Kot ljubiteljica narave sem se letos prvič udeležila 27. tradicionalnega opazovanja ptic na največjem kraškem polju v Sloveniji – Cerkniaškem jezeru – ki je potekalo v petek, 27. aprila 2007. Bilo nas je kakih 40 obiskovalcev, ki smo se v sončnem in nekoliko vetrovnem jutru zbrali pri Ribiškem kotu. Vse nas je lepo sprejel in nagovoril strokovni vodja Notranjskega regijskega parka Leon Kebe, ki je vse tja do poldneva skrbel, da so tudi najmlajši obiskovalci uživali ob opazovanju ptic. Vodil nas je v smeri Goričice proti požiralnikom na severnem delu jezera Vodonosu in Retju ter nazaj do zbirnega mesta. Z nami je bil tudi ornitolog Žiga Iztok Remec, ki nam je z veseljem postregel z zanimivimi podatki iz sveta ptic in odgovarjal na naša vprašanja.

Opazovanje in s tem doživljanje vsega živega in neživega, ki nas obdaja, je za vsakega posameznika enkratno, saj je odvisno od znanja, izkušenj, interesa, osebnosti, starosti. Med udeleženci smo bili tako dobri kot tudi malo slabši poznavalci ptic. Sama sem poleg ptic in narave opazovala tudi veliko navdušenje otrok in pomislila, kako zanimiva likovna dela bi nastala, če bi svoja doživetja po končanem izletu izrazili skozi obliko in barvo. Ker se poklicno ukvarjam z vzgojo in izobraževanjem otrok na področju razvijanja likovno ustvarjalnega mišljenja, občutljivosti zaznavanja, vizualnega spomina, domišljije, motoričnih spretnosti ... in tudi sama likovno ustvarjam, se zavedam, kako pomembno je otroka pravilno usmerjati in ne zatirati pristnosti njegovega likovnega izraza. Ne sme nas zavesti, da je otrokovo dojemanje narave zaradi manjšega znanja in izkušenj manj poglobljeno in površno. Največkrat je celo bolj celostno in slikovito kot pri odraslem človeku, pri katerem je velikokrat opaziti vkalupljenost v šablone. Ta problem, ki se kaže na področju likovnega ustvarjanja, je aktualen tudi na področju razumevanja narave in s tem njenega ohranjanja. Seveda otroci nimajo potrebnega znanja, da bi reševali zablode odraslega človeka, imajo pa sposobnost začutiti notranje bistvo, prodreti globlje od zunanjega videza. Vse to se skozi dobo odraščanja izgublja. Če se zavestno ne trudimo stremeti k harmoničnemu bivanju z naravo, izgubljam pristen

stik z njo. Ker smo v dobi tehnologije, obstaja še toliko večja nevarnost, da se ujamemo v lastno zanko napredka. Navidez ugodno in razmeroma hitro rešitev ohranjanja narave lažje sprejmemo kot pa dolgoročno in edino pravilno, saj le-ta zahteva od nas spremembo mišljenja in načina življenja.

Francoski slikar Paul Cézanne o presežku v načinu dojemanja vidnega razmišlja sledeče: »Slikati po naravi ne pomeni kopirati tistega, kar je objektivno, temveč uresničiti svoja občutja.« Cézanne govori o nadgradnji, ki neko delo spremeni v umetnino, torej v nekaj večnega, v nekaj, kar je prodrlo v bistvo človekovega duhovnega in fizičnega sveta. Prav zaradi tega ni toliko pomembno, da si udeleženci izleta zapomnimo vsa imena ptic, ki smo jih videli, kot to, da razvijamo oz. poglobljamo pozitiven odnos do njih in drugih živih bitij ter njihovih življenjskih okolij. Odrasel človek, ki že kot otrok ni razvijal tega odnosa, je največkrat prikrajšan za radosti ob poslušanju spevnih in ritmičnih škrančevih kitic, opazovanju mogočnega belorepca, ki lebdi na nebu, zaznavi komplementarnega in svetlo-temnega kontrasta v perju šoje, ščinkavca ...

Na Cerkniaškem jezeru je bilo doslej opaženih prek 230 vrst ptic, od tega so ornitologi našteali 94 vrst, ki tukaj tudi gnezdi. Na tem pohodu sem našteala okoli 20 vrst. Z nekaterimi sem se poimensko prvič seznanila. Upala sem, da bom videla orla belorepca, ki gnezdi v okoliških gozdovih in lovi na jezeru. Tokrat mi ni bilo dano občudovati dobrega jadrarca, njegovih oglatih peruti in vpadljivega belega klinastega repa. Sem pa zato spoznala škrančarja, ki velja za nadvse hitrega in spretnega lovca v zraku. Skozi teleskop sem lahko opazovala še enega sokola, in sicer rdečenoga postovko, samico, ki je čepela na vrhu grma. V Sloveniji je ta vrsta sokolov redna preletna vrsta. Za ta koledarski čas je bila vodnatost jezera izredno majhna. Kljub temu smo se v bližini bolj vodnatih predelov lahko naužili opazovanja vodnih in močvirskih ptic. Pokazal se nam je čopasti ponirek, poleg njega na jezeru gnezdita tudi mali in rjavovrati ponirek. Priložnost smo imeli videti močvirskega martinca, togotnika in beloperuto čigro, ki so pri nas redni preletniki in poletni gostje. Redni gnezdilec trstičšč na jezeru je tudi trstni strnad; sama sem opazila le rumenega strnada, ki navadno gnezdi v grmovju blizu tal. Siva in velika bela čaplja ter štoklja so nam kazale svojo milino v gibanju ter v sami obliki telesa. Na pokošenem travniku pa nam je s svojim dolgim in upognjenim kljunom poziral veliki škurh. Ker vlažni travniki ustrezajo tudi rumeni pastirici, smo jo lahko večkrat opazovali. Prav tako belo pastirico, ki je najpogostejša pastirica

in na bregove voda ni tako močno vezana. Kajpak smo si lahko dobro ogledali tudi veliko sinico, ki je med otroki ena izmed bolj poznanih ptičjih vrst. Ker gnezdi lahko povsod, kjer raste drevje, jo v parkih, vrtovih in zelenicah spoznajo tudi mestni otroci. Enega izmed otrok, ki se je udeležil izleta, je zelo navdušil prizor vrane, ki je s svojim močnim obokanim kljunom trgala ostanke ribe. Večkrat sta nas preleteli repaljščica in črnoglavka, ki je znana po svojem značilnem zvonkem petju. Koloristično gledano sta dajala ščinkavec in lišček, z močnimi toplimi in hladnimi barvami ter črno-belimi kontrastom perja, največjo protiutež in svežino zelenorjavkastim in v daljavo vedno bolj modrosivkastim odtenkom obdajajočega okolja.

Narava je največji umetnik, ki nas nikoli ne pusti hladne in neobčutljive za njene stvaritve. Vsak prizor, ki ga ustvari, je neponovljiv, in v tem je vsa čarobnost, ki ljudi vsako leto znova vleče, da se udeležujejo takih in drugačnih družabnih in poučnih dogodkov v neposrednem stiku z naravo. ●

Kavke v muzeju

//Sava Osole

Opazovanje ptic je šport za vse generacije. In tako se zgodi, da se v DOPPS-u znajdemo ljudje vseh starosti. Kljub vsemu je aktivnih več mladih, študentov, ki so za svojo starost značilno navdušeni in imajo dovolj volje in energije pa tudi časa za izlete in različna druženja. Potem pa nastane v članstvu manjši vakuum, ljudi srednje generacije je manj. Saj ne da bi imel človek v zvezi s starostjo kake predsodke. Ampak nehoti opaziš, da te mlajši sočlani še vedno vztrajno vikajo, čeprav si jim že večkrat rekel ... Zaradi medgeneracijskega preskoka se lahko celo zgodi, da postane tvoje potepanje nekoliko osamljeno. Na srečo se izkaže, da nisi edini s tem problemom.

In kdo so torej DOPPS-ove Kavke? Prijazni, čisto običajni ljudje, ki gredo radi v naravo, gledat ptice in še kaj drugega brez kakih obveznosti in prehudega tempa. In ti so pravi za družbo in ekskurzije. Leta so morda malo zrelejša, a to niti ni bistveno. Poklic in izobrazba nepomembna. Zaželeno oba spola, malo mešano, kot je prav. Odnos do narave dober, do

ptic še prav posebej. Odnos do družbe odličen! Pripravljenost obiskovati predavanja in izlete in jih morda tudi organizirati. Zaželeno sodelovanje tudi na drugih društvenih akcijah. In zakaj ravno Kavke? Saj poznate kavke: pametne, radovedne in živahne, vedno v akciji, malček navihane, včasih kričave. Zvedavo te gledajo s svetlim očesom in se z mladostno podjetnostjo lotevajo stalno novih podvigov, vedno v družbi, saj so zelo družabne. In taki smo tudi mi!

Tokrat smo se odločili, da gremo »na teren« kar v muzej. Za idejo in organizacijo je, kot že večkrat, poskrbel Vojko Havliček. In tako smo se Kavke v razširjeni zasedbi zbrale v soboto 10. marca popoldne v avli Prirodoslovnega muzeja Slovenije v Ljubljani, kjer nas je prijazno sprejel muzejski ornitolog Dare Šere.

Prirodoslovni muzej Slovenije (PMS) ponuja ljubiteljem narave možnosti, na katere vse prepogosto pozabljamo. Za impozantnim pročeljem se namreč skrivajo bogate zbirke, ki so dobrodošla pomoč pri spoznavanju narave in še posebej različnih vrst ptic.

Ornitološki del zbirke je presenetil tudi tiste, ki smo ga že od prej poznali. Koliko je tam zbranih preparatov različnih vrst ptic, koliko nakopičenega znanja in zanimivosti, ki bi si jih bilo še treba ogledati, primerjati, zapomniti!

Muzejski preparati pomenijo alternativen način spoznavanja vrst, ki dobro dopolnjuje opazovanje ptic v naravi, saj ponujajo možnosti, ki jih pri opazovanju v naravi nimaš. Tu si lahko od blizu ogledaš različne podrobnosti in dobiš pravo predstavo o velikosti ptice, ki jo hkrati lahko tudi primerjaš s sorodnimi vrstami, samca s samico, mladiči in podobno. Tako smo si ogledali zlatovranko, ki je marsikdo v naravi še ni videl, saj je v Sloveniji predlani odgnedil zadnji par. Pa beloglavega jastreba, ki si ga le v muzejski zbirki lahko ogledaš čisto od blizu. Čudili smo se malemu skoviku in čuku, od blizu sta še manjša, kot smo si predstavljali. Primerjali smo tudi pogorelčka in šmarnico, da ju ne bomo več zamenjali, in si ogledali tudi kobilarja, ki ga poznamo po oglašanju, a ga nekateri niso še nikoli videli. Daze je razlagal, mi pa poslušali in spraševali. Časa je seveda zmanjkalo. Odsli smo zamišljeni nad tem, koliko znanja imamo pred nosom, pa ga premalo izkoristimo. Na blagajni smo kupili še kakšno knjigo ali zvočni posnetek ptičjega petja, v upanju, da bomo našli čas, da si malo zapolnimo luknje v znanju.

In seveda smo se strinjali, da velja obisk muzeja ponoviti. Ideja torej, kako koristno in prijetno zapolniti deževno popoldne. Toplo priporočamo začetnikom pa tudi izkušenim ornitologom! ●

3: Močvirski martinček (*Tringa glareola*) na Cerkniškem jezuru počiva na dolgi selitveni poti. foto: Tone Trebar

4: DOPPS-ove Kavke v družbi muzejskih ptic. foto: Vojko Havliček

5: Dare Šere, muzejski ornitolog, je pred nami odprl bogato zakladnico znanja o pticah. foto: Vojko Havliček

1

2

3

6

7

8

Mladi o zimskem taboru v NRŠZ

- 1:** Plamenec (*Phoenicopterus ruber*)
risba: Andreja Tršavec
- 2:** Pribba (*Vanellus vanellus*)
risba: Jakob Puh
- 3:** Plavček (*Parus caeruleus*)
- 4:** Zimska raca (*Clangula hyemalis*)
risba: Adelina Kolatahi
- 5:** Kobilar (*Oriolus oriolus*)
risba: Adelina Kolatahi
- 6:** Vodomec (*Alcedo atthis*)

//Kim Hrvatin

Dne 17.2.2007 smo se udeleženci zimskega tabora mladih ornitologov zbrali v OŠ Oskarja Kovačiča v Škofijah, kjer je potekal naš tabor.

Najprej so nas razvrstili po sobah, nato smo se zbrali v atriju in si izbrali delovno skupino. Na izbiro smo imeli pet skupin, ki jih je vodilo pet mentorjev. Izbrala sem si skupino, v kateri smo se največ posvečali pegasti sovi. Poleg raziskovanja pegaste sove smo vsak dan počeli še kaj drugega. Prvi dan smo odšli v Škocjanski zatok, kjer so nam najprej povedali nekaj podrobnosti o njem, nato pa smo se odpravili na obhod, med katerim smo videli kar 22 različnih vrst ptic.

Drugi dan smo se odpravili v Sečoveljske soline, kjer smo poslušali kratko predstavitev območja in si ogledali film, da bi dobili dobro predstavo o njem. V Sečoveljskih solinah smo videli največ vodnih ptic, med njimi tudi plamenca. Morda se ne sliši nič posebnega, vendar je, saj so to ptico, ki je podobna veliki beli čaplji in živi pretežno v Afriki, v Sloveniji opazili le nekajkrat. Tega dne smo videli 23 različnih vrst ptic.

Tretji dan smo se z avtobusom odpeljali na izliv Soče (Isola della Cona). Najprej smo si v zelo lepem akvariju ogledali nekaj vrst rib, nato smo se odpravili na dolgo pot, na kateri smo lahko opazovali kar 42 vrst ptic. Na izlivu reke Soče smo se zadrževali kar 6 ur.

Četrty dan smo odšli na Kraški rob. Prileglo se je nekaj svežega zraka, vendar nisem pričakovala tako naporene poti. Ko smo prišli nazaj v šolo, smo se posvetili oblačenju in ličenju, saj je bil ta dan pustna sobota! Po Škofijah smo odšli narabit, kar so nam pač dali. Moram reči, da so bili ljudje kar prijazni glede na končni rezultat! Proti koncu dneva smo pokazali svoje sposobnosti petja in humorja, saj smo imeli »Pižama party«.

Peti dan smo se največ posvečali predstavitvi, ki nas je čakala in na kateri so se zbrali starši in tisti, ki so želeli vedeti,

česa smo se naučili. Naša skupina je predstavila vodomca, plavčka in seveda pegasto sovo, ki je glavna zvezda našega raziskovanja. Na koncu smo dobili še darilce, tako da se je vse lepo izteklo.

Na taboru mi je bilo zelo všeč in upam, da bomo še kdaj sodelovali z DOPPS.

//Jakob Puh

Tabor je bil zelo zanimiv. Malo sem pogrešal strokovno raziskovalno delo in starejše mlade ljubitelje ptic. Po pravici povedano mi je kar manjkalo zgodnje vstajanje, ker smo se na teren odpravili šele po zajtrku. In ni bilo toliko smeha kot na poletnem taboru.

Drugače pa je bilo nepozabno, ko smo videli par sokolov selcev in slišali veliko uharico.

Za naslednji tabor predlagam kakšno predavanje več. Povebilo bi lahko več strokovnjakov z različnih področij, ki jih drugače nimamo možnosti slišati in kaj vprašati. Ker smo mlajši, namreč ne moremo še toliko hoditi okoli na prireditve in druga srečanja. Poleg tega bi lahko imeli tudi predavanja, ki bi jih pripravili sami. Vsaka skupina bi si izbrala temo, jo predelala s pomočjo mentorja in različnih virov in jo predstavila vsem udeležencem tabora.

Lahko bi tudi ljudem, ki živijo v bližini mesta tabora, malo razložili pomen krmilnic in gnezdilnic in bi jim lahko poklonili kakšno gnezdilnico ter jim pomagali z nasveti, kako narediti pticam bolj prijazno okolje. Na poletnem taboru so nas namreč veliko ustavljali ljudje in nam razlagali to in ono o pticah. Torej bi lahko našo navzočnost v kraju izkoristili tudi za širjenje pomena ptic v okolju.

Nimam kaj veliko povedati, tabor je bil super. Pomembno je, da sta dva na leto, saj je drugače leto predolgo brez daljšega druženja.

//Kristina Jurman, Valentina Sergaš, Nika Mori in Zala Vuga

Na tabor smo prišle čisto brez izkušenj. Ptice so nam bile skoraj nekaj tujega. Tabora smo se udeležile z namenom, da bi se približale naravi in pticam. Seveda pa nismo pričakovale, da bomo odnesle domov toliko novega znanja. Tabor je bil za nas nepozabna izkušnja, zato smo se odločile, da jo bomo ponovile z udeležbo na poletnem taboru. Zimski tabor je bil popoln – razen poznega kosila, za kar pa vemo, da drugače ne gre. Vsako od nas so ptice tako prevzele, da se sedaj odlično znajdemo v njihovem svetu! Moramo prizna-

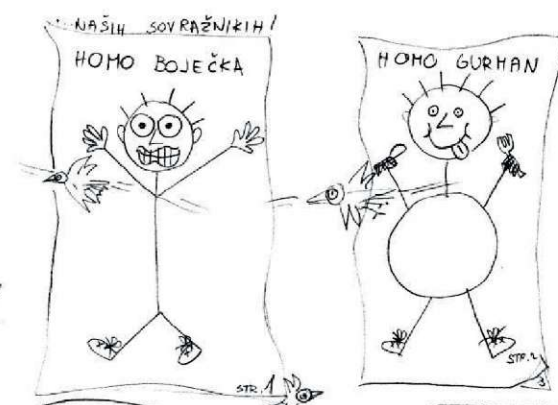

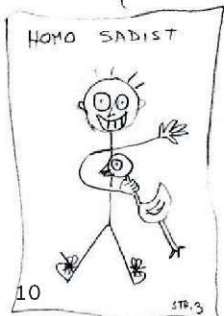
4

5

9

10

STR. 4

© Alenka M

ti, da smo se takrat, ko smo prispele na tabor, ko smo vedele le to, da ptice letijo in da imajo kljun, počutile zelo čudno, ker se nam je zdelo, da smo edine, ki ne vedo nič o pticah. Nato smo spoznale, da tudi drugi obiskovalci tabora niso polni znanja o pticah, in takrat nam je malo odleglo. Seveda pa takrat, ko smo se odpravljale na tabor, nismo hrepenele samo po znanju, temveč tudi po spoznavanju. Spoznavanju novih prijateljev, novih mentorjev in učiteljev, skratka novih oseb. In tako je tudi bilo. Poleg ptic smo spoznale nove ljudi, ki so bili vsi prijetnega značaja. Nad taborom smo zelo navdušene in za nas je bilo to nekaj nepozabnega.

//Alenka Mrakovčič, Andreja Tršavec in Tanja Šumrada

Naša skupina se je posvečala predvsem rastlinstvu. Pod vodstvom in ob razlagi našega mentorja Josipa Otopala smo spoznale marsikateri rastlinski endemit in pa tudi značilne rastlinske predstavnice nekaterih življenjskih okolij. Med najlepšimi so se nam zdele kukavice, čeprav nobene nismo videli v živo v polnem razcvetu, temveč le njihove poganjke. Kako lepe so čez nekaj mesecev, pa smo si lahko samo predstavljale ob slikah iz priložnikov. Iz solin so nam najbolj v spominu ostale živorodeče slanuše, od pogostejših vrst pa, vsaj Tanji, tudi kanele. Zadnji dan smo se odpeljali na ogled vasi Rakitovec na Kraškem robu. Tam smo si ogledali vaški kal, ki so ga pred kratkim ponovno oživili. Nekoč so v njem namreč kmetje napajali živino, kmetice pa so prale perilo. Sedaj je prostor povsem prepuščen redkim rastlinam in dvoživkam, ki ga naseljujejo. Zanimiv pa je bil tudi ogled skalnjaka, kjer rastejo različne redke vrste, tudi tiste, ki žal na tem območju niso več splošno razširjene.

Poleg spoznavanja vseh teh novih in zanimivih nenavadnih rastlin in tudi veliko ptic pa se je vedno našel tudi čas za kakšno debato. To smo z veseljem obrnili na toplem zgodnjepomladanskem sončku.

Vedno znova smo bile presenečene, ko je naš mentor kot iz rokava vlekel zdaj to, zdaj ono zanimivost o posamezni rastlini, in zlepa nismo dočakale, da katere rastline ne bi prepoznal. Tako je vedno potešil našo vedoželjnost in se smejal našim osuplim izrazom, ko je iz torbe vlekel vedno nove knjige o rastlinah.

Na tem taboru smo se naučile veliko novega, predvsem o rastlinskem svetu. Naučile smo se, da se včasih spleča pogledati tudi po tleh ali pa za bližnji grm. Tako si vedno znova presenečen, kaj vse nam lahko ponudi narava v obliki cvetočih kukavic ali pa čisto preprostih cvetov marjetice.

//Nežka Lazar, Taja Majer Fišter, Syu Propopat, Lavra Lipej, Adelina Kolatahi in Lara Zakrajšček

Med zimskimi počitnicami smo se udeležili petdnevnega zimskega ornitološkega tabora. Prebivali smo v osnovni šoli v Škofijah. Vsak dan smo se odpravili v različne kraje, kjer smo opazovali in spoznavali različne vrste ptic. Največ časa pa smo posvetili obročkanju, s katerim nas je seznanil naš mentor Igor Brajnik.

Prvi dan smo obiskale Škocjanski zatok, kjer smo obročkale in opazovale ptice. Obročkali smo plavčke, liščke, zelence in še kaj. Na nogo smo jim dale obroček in v poseben zvezek zapisale naslednje podatke: vrsta in spol ptice, njena teža, izmerili smo dolžino peruti in napisali točno oznako obročka. Ena izmed ptic pa je bila že prej obročkana. Drugi dan smo odšli v Sečoveljske soline, kjer nam je njihov nadzornik pokazal, kako obročkajo ptice pri njih. Tam smo si tudi ogledali film o Sečoveljskih solinah.

Tretji dan smo šli v italijansko mokrišče Isola della Cona. Ta kraj leži na izlivu reke Soče in je rezervat, tako kot naš Škocjanski zatok. V opazovalnicah smo s teleskopi in daljnogledi opazovali ptice, najbolj pa se nam je vtisnila v spomin kraljva čaplja, ki se vedno giblje v bližini živine.

Četrti dan smo odšli na Kraški rob, kjer smo ponovno videli nekaj novih vrst ptic, najlepše pa je bilo, ko smo zvečer poslušali oglašanje velike uharice.

Peti dan je bila zaključna prireditev. Dopoldne smo izdelovali plakat, kjer smo napisali vse, česar smo se naučili na taboru. Plakat smo predstavili našim staršem na zaključni prireditvi skupaj z drugimi udeleženci. Kot presenečenje smo našemu mentorju Igorju Brajniku podarili plakat, na katerem je bila črna štoklja, ki smo jo same narisale.

//Alenka Mrakovčič

Ornitologinja, tudi ptičarka, edinstvena človeška vrsta s značilno ljubeznijo do živali, posebej ptic, navadno na terenu, z daljnogledom, teleskopom in knjigo za določanje vrst ptic. Ima sposobnost stati več ur na mestu in opazovati ptice ter prepoznati do 400 vrst (v Sloveniji). Značilno zanje je komaj vozeče in blatno vozilo ter razpadajoč kasetofon. Imajo čut za ekologijo in so navadno izjemno razgledani, vendar nimajo posebno dobre orientacije in se lahko večkrat izgubijo na istem mestu. Združujejo se v društva, sicer pa raje opazujejo v manjših skupinah od 3-10 oseb. *Ornitolog* opazuje ptice. *Ornitologe* so opazili v bližini meje s Hrvaško. *Ornitologu* je crknil avto. ●

7: Brglez (*Sitta europaea*)
risba: Alenka Mrakovčič

8: Lišček (*Carduelis carduelis*)

9: Veliki škurh (*Numenius arquata*)
risba: Andreja Tršavec

10: »V ptičji šoli«
strip: Alenka Mrakovčič

Potaborno srečanje v NRŠZ

//Nežka Lazar, Lavra Lipej in Taja Majer Fišter

Srečanje šol, ki s svojimi programi sodelujejo z DOPPS

//Ana Baraba in Zala Dimc

1: Nove opazovalnice v Škocjanskem zatoku prinašajo obilo užitek pri opazovanju ptic.
foto: Arhiv DOPPS

2: Na srečanju po taboru so mladi ornitologi uživali ob opazovanju polojnikov (*Himantopus himantopus*).
foto: Eva Vukelič

3: Mladi ornitologi so predstavili svoje delo.
foto: Arhiv DOPPS

4: Opazovanje pestrosti živega sveta na območju naravnega rezervata Škocjanski zatok
foto: Arhiv DOPPS

5: Mali pomirki (*Tachybaptus ruficollis*) so redni prezimovalci na Ljubljani.
foto: arhiv OŠ Božidar Jakac, Ljubljana

V soboto, 21. 4. 2007, smo imeli udeleženci letošnjega zimskega ornitološkega tabora na Škofijah srečanje v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Namen srečanja je bil opazovati in spoznati najpogostejše ptice, ki se v tem času zadržujejo v zatoku, spoznati potek obnove naravnega rezervata, predvsem pa ponovno druženje. V toplem spomladanskem vremenu nas je pot vodila po učni poti do petih opazovalnic, kjer smo lahko nemoteno opazovali ptice s teleskopi in daljnogledi. Nekatere opazovalnice so bile postavljene povsem na novo. Ob vodenju mentorjev zimskega tabora Igorja, Eve in Bojana smo поблиže spoznali nekatere značilne vrste ptic, kot so npr. polojniki, več vrst čapelj, galebov, rac in martinčev ter še nekatere druge. Po končanem izletu smo udeleženci izleta od mentorjev prejeli v dar lične zgoščene s fotografskimi posnetki na zimskem ornitološkem taboru. Seveda ni izostalo vabilo k udeležbi na poletni ornitološki tabor, ki bo na Cerkniškem jezeru v začetku julija.

Prijetno preživet dan, prijazni ornitologi iz DOPPS-a in nepozabna izkušnja so nas prepričali, da se bomo udeležili tudi naslednjega srečanja te vrste, ki bo septembra ponovno v Škocjanskem zatoku. Srečanja smo se udeležili: Timi Čermelj, Gašper Kodele z družino, Jurij Hanžel, Jakob Puh in njegov brat, Metka Šuc, Karin in Sara Srakar, Taja Majer Fišter, Lavra Lipej in Nežka Lazar. ●

V soboto, 19. 5. 2007 smo se zbrali pred ankaransko vojašnico z namenom, da staršem pokažemo, kaj smo v tem letu naredili pri naravoslovnem krožku. Pred vojašnico smo se zbrali učenci OŠ dr. Aleš Bebler Hrvatini, podružnica Ankaran, OŠ Lucija, OŠ Ivana Babiča Jagra Marezige in OŠ Oskarja Kovačiča Škofije.

Najprej se je predstavila naša skupina iz Ankarana. Predstavitev smo obogatili z različnim plakati, ki smo jih naredili med letom, opisali gnezdenje, obročkanje ptic, prebrali smo nekaj lastnih pesmic in kako smo naredili origami laboda.

Ena skupina je predstavila Strunjanski park, zadnja skupina pa zimski ornitološki tabor, ki je potekal letos v Škocjanskem zatoku.

Ko so vse skupine predstavile, je Bojana Lipej iz DOPPS-a na kratko povedala nekaj o renaturaciji Škocjanskega zatoka, nakar smo odšli tudi tja. Že takoj na začetku smo si ogledali potek obročkanja, nato pa smo šli na obhod po učni poti po Škocjanskem Zatoku. Pot je bila dolga več kot dva kilometra. Škocjanski zatok ima 5 opazovalnic, kjer smo videli veliko različnih ptic: črnega laboda, kosa, grlico, malo belo čapljo, idr.

Po prehodu cele poti je Igor Brajnik, ki se ukvarja s pticami, obročkal še ostale ptice, ki so se ujele v ptičjo mrežo. Všeč nama je bilo opazovanje črnega laboda in obročkanje ptic. Bojana in Igor sta nam za zaključek podarila nekaj prospektov in revij, ki jih bomo uporabili pri našem nadaljnjem delu v naravoslovnem krožku.

Javna predstavitev raziskovalnega dela mladih je potekala v okviru projekta Natura Primorske (PPS Interreg IIIA Slovenija – Italija 2000 – 2006). ●

LIŠČEK

6

SINICA

7

Anja Hren
4. RAZRED OŠ BOŽIDAR JAKAC

8

9

Pripovedi učencev OŠ Božidar Jakac, Ljubljana

Reševanje male lastovke

//Ema Barbič, 4. razred

Večkrat grem na kmetijo, kjer se čez poletje zadržujejo kmečke lastovke. V hlevu, v katerem so konji, je več majcenih gnezd, v katerih vsako leto čivkajo male lastovke. Bil je lep dan in ravnokar sem prišla na kmetijo. Ko sem prišla do hleva, sem jo uzrla. Majhno lastovko. Pa ni bila v gnezdu, temveč na tleh. Zelo glasno je čivkala. Poklicala sem lastnikovo ženo, saj sem se bala, da bi lastovko požrli mački. Dali sva jo na višje mesto na seno. Ker nisem imela možnosti opazovati, kaj se je zgodilo, le upam, da so jo tam starši našli in jo krmili. Upam, da je preživela.

Štetje in popisovanje ptic

//Anja Hren, 4. razred

Januarja je po celi Sloveniji potekalo štetje vodnih ptic. Sem članica ornitološkega krožka na šoli, zato me je zelo zanimalo, kako to štetje poteka. S sošolkama in tovarišico smo se dogovorile, da se bomo preizkusile v opazovanju in štetju ptic ob Ljubljanici med Fužinskim gradom in Sotočjem v Štepanjskem naselju.

Zgodaj zjutraj smo odšle izpred šole do Ljubljanice. Ustavile smo se na fužinskem mostu, kjer smo videle race mlakarice, kormorane, sive čaplje. Celo vodomca smo videle za trenutek, ko je preletel reko.

Pot smo nadaljevale po levem bregu. Bile smo pozorne in večkrat opazovale z daljnogledom. Največ opravka smo imele s štetjem mlakaric, saj jih je bilo največ. Videle smo tudi male ponirke, rečna galeba, zelenonoge tukalice in laboda. Ponirke je bilo zelo zabavno opazovati med potapljanjem. Prvič smo tudi slišale, kako se oglašajo.

Ob Sotočju nas je presenetila tudi nutrija, ki je iskala hrano. Ker vemo, da ta žival ni doma v naših krajih, smo razmišljale, kaj njena naselitev pomeni za ravnovesje ob Ljubljanici.

Moram reči, da je popisovanje ptic kar naporno, a vendar zelo zanimivo opravilo.

Zbiljsko jezero

//Eva Mustar, 4. razred

Nekega lepega sončnega dne sva se z dedijem odpravila proti Zbiljskemu jezeru. Prispela sva do parkirišča, kjer sva pustila avto. Naprej sva odšla peš. Do jezera sva hodila po ozki kamniti poti.

Ob obali se nama je prikazal lep prizor. Zagledala sva več kot petdeset labodov in najbrž več kot dvesto lisk. Spomnila sva se, da sva doma pozabila kruh. V bližini je bila trgovina in odločila sva se, da ga greva kupit. V trgovini je delala zelo prijazna gospa. Za precej nižjo ceno nama je dala star kruh.

Ko so labodi zaslišali šum vrečke, so se takoj začeli oglašati. Vedli so se, kot bi bili sestradani. Najbolj sta mi bila všeč dva laboda, ki sta bila parček. Ves čas sta tičala skupaj. Nekateri labodi so mi kruh jemali kar iz rok. Ob teh čudovitih živalih sem preživela skoraj tri ure. Seveda sem jih tudi fotografirala. Ta dan mi bo prav gotovo še dolgo ostal v spominu. ●

6: Lišček (*Carduelis carduelis*)

risba: Eva Mustar

7: Velika sinica (*Parus major*)

risba: Anja Hren

8: Domovina nutrije (*Myocastor coypus*) je Južna Amerika. Evropske vodotoke so naselile po pobegu iz ujetništva, kjer so jih zadrževali z namenom pridobivanja krzna.

foto: arhiv OŠ Božidar Jakac, Ljubljana

9: Učenki OŠ Božidar Jakac Ljubljana pri zimskem štetju vodnih ptic.

foto: arhiv OŠ Božidar Jakac, Ljubljana

1

Kamniška Bela in svet nad njo

//Miha Žnidaršič

1: Zgornji del doline Bele z »Vadje« (skalni rogelj, ki spominja na potapljačo se ladjo). Skrajno levo v zgornjem delu slike je Kamniški dedec, desno Zeleniške špice.

foto: Miha Žnidaršič

Opis območja

Kamniška Bela je levi pritok Kamniške Bistrice, v katero se izliva dober kilometer od izvira. Položnejši del doline se zaključuje s slapom Orglice (tudi Orličje) v zatrepu ledeniško preoblikovane doline. Od parkirišča do slapa je približno dva kilometra markirane poti. Dolino obdajajo zelo strma pobočja, porasla predvsem z bukvijo in topljubenim drevjem. Dno doline in manj strma pobočja nad dolino poraščajo mešani gozdovi smreke in bukve ter pretežno listnati gozdovi s prevladujočo bukvijo. Kot se za alpsko dolino spodobi, tudi Belo obdajajo skalne stene in skalni vrhovi. Naj naštejem nekatere izmed njih: na severni strani so to Mešenik (1099 m nm. v.), Kamniški dedec (1583 m nm. v.), Staničev vrh (1805 m nm. v.), na južni pa Kopa (1180 m nm. v.), Rzenik (1833 m nm. v.), Konj (1803 m nm. v.). Presedljaj (1613 m nm. v.) pa je sedlo med Konjem in Vršiči. Na drugi strani Presedljaja tečejo vode že v sosednjo Lučko Belo.

Dostop

Dostop je precej preprost. V Stahovici zavijemo levo v dolino Kamniške Bistrice. Nato se peljemo po dolini in mimo spodnje postaje kabinske žičnice, ki pelje na Veliko planino, ter zaselka Kopišča do kamnitega mostu, ki prečka potok Kamniško Belo. Do tod je od odcepa v Stahovici približno 6 km. Za kamnitim mostom se na desni strani ceste odpre manjše parkirišče, kjer je izhodišče poti po dolini. Tu poteka tudi začetek poti proti Presedljaju, ki je edina markirana pot na tem območju. Po dvajsetih minutah hoje pridemo do razpotja, na katerem je tablica z označeno smerjo markirane poti proti Presedljaju (naravnost), sledimo levemu odcepu, ki nas ob hudourniku po desetih minutah hoje pripelje do slapa Orličje.

Ptice

V Kamniški Beli bomo lahko opazovali predvsem gozdne ptice, poleg teh pa tudi nekatere gnezdilce skalnih sten. Najboljši čas za obisk doline je od začetka maja, ko se vanjo vrne mali muhar, ki bi zaradi svoje pogostosti lahko bil zaščitni znak doline, pa do konca junija. Območje je izredno zanimivo prav zaradi malega muharja, ki je, resnici na ljubo, težje opazen, a zato toliko boljše slišen. Ker gre, vsaj v spodnjem delu doline, za gozdno okolje, bodo ušesa glavni pripomoček tudi pri opazovanju drugih vrst, kar pa ne pomeni, da lahko daljnogled pustimo doma. Ta nam bo prišel zelo prav že na začetku doline, saj brez nje ne bomo opazili skalnih lastovk, ki letajo ob spodnjih stenah pod Mešenikom. V mešanih gozdovih spodnjega dela doline bomo z nekaj sreče naleteli tudi na krekovta in črno žolno ali pa na pivko. Da bi opazovali še gorsko sinico, se bo treba povzpeti malo više po dolini, saj v spodnjem delu te ptice ni. V spodnjem delu pa bomo našli njej podobno močvirsko sinico.

Vsem, ki jih pot do Orličja ne bo preveč utrudila, pa priporočam, da se povzpnejo še više in izlet podaljšajo v planinsko turo. Kdor bo pod Presedljajem v aprilu ali maju ob dovolj zgodnji uri, bo morda lahko slišal pihanje in gruljenje ruševca, ki v tem času ravno svatuje. V pasu zgornje gozdne meje in ruševja se zadržujeta tudi komatar in mlinarček pa tudi siva pevka. Če iz ruševja pogleda kaj kamnitega, se tam rada pojavi tudi šmarnica, ki smo jo sicer bolj vajeni videvati na strehah hiš. A jo bomo našli tudi na više ležečih pašnikih, v okolici planine Korošice, kjer kamnov in skal ne primanjkuje. Če bomo dovolj vneto preiskovali kamne na teh pašnikih, bomo tu našli tudi navadnega kupčarja. Kdor bo v maju ali juniju na planini pričakal jutro, pa bo slišal in mogoče tudi videl belko, ki so jo, zaradi okolja, v katerem živi, nekdanj imenovali tudi snežna jerebica.

V skalnih stenah nad dolino gnezdita tudi navadna po-

2

3

stovka in krokar. Posebno v višjih predelih se nam lahko zgodi, da nas preleti še kak drug gnezdilec sten, npr. planinski orel ali sokol selec.

Za konec ptičjega poglavja pa še ocvirek, ki ga je kratko malo treba omeniti. To je prav gotovo 30. aprila letos opazovani pojoči belovrati muhar, ki je pel v čistem bukovem gozdu nad slapom Orličje.

Druge zanimivosti

Pod kamnitim mostom, za katerim bomo pustili vozilo, se odpirajo korita Kamniške Bele. Za ogled korit bo treba zaviti pred mostom desno na kolovoz, od koder so korita lepo vidna. Bolj znana od teh sta Veliki in Mali Predaselj, kot se imenujejo korita Kamniške Bistrice, ki so tudi globlja od korit na Beli. V Velikem Predaslju sta zagozdena ledeniška balvana, prek katerih je speljana markirana pot. Predaselj leži 500 m od kamnitega mostu proti izviru Kamniške Bistrice (pri transformatorju levo).

Slap Orličje, nad katerim je nekdaj gnezdil planinski orel, bomo našli v zatrepu doline. Danes je bolj znan kot Orglice. Slap pada v dveh stopnjah (zgornja 12 m, spodnja 31 m). Pod njim voda kmalu ponikne v pesku.

Visoko nad dolino leži Kamniška jama, ki je dolga 1,2 km in se zaključuje z dvorano, dolgo 100, široko 50 in visoko 20 m. Vhod v jamo je zaprt z mrežo. Še više od nje, na višini med 1730 in 1750 m nm. v., leži Kovačnica, ki je preduh skozi Staničev vrh, dolg približno 50 m. Zadnji dve omenjam le kot zanimivost, saj nas želja po opazovanju ptic verjetno ne bo gnala v divji in prepadni svet, kamor vodi le kakšna lovska steza. ●

→ Ptice na območju

planinski orel (*Aquila chrysaetos*)
 navadna postovka (*Falco tinnunculus*)
 sokol selec (*Falco peregrinus*)
 ruševca (*Tetrao tetrix*)
 lesna sova (*Strix aluco*)
 črna žolna (*Dryocopus martius*)
 pivka (*Picus canus*)
 veliki detel (*Dendrocopos major*)
 skalna lastovka (*Hirundo rupestris*)
 vriskarica (*Anthus spinoletta*)
 siva pastirica (*Motacilla cinerea*)
 stržek (*Troglodytes troglodytes*)
 siva pevka (*Prunella modularis*)
 planinska pevka (*Prunella collaris*)
 taščica (*Erithacus rubecula*)
 šmarnica (*Phoenicurus ochruros*)
 navadni kupčar (*Oenanthe oenanthe*)
 komatar (*Turdus torquatus*)
 kos (*Turdus merula*)
 cikovt (*Turdus philomelos*)
 carar (*Turdus viscivorus*)
 mlinarček (*Sylvia curruca*)
 črnoglavka (*Sylvia atricapilla*)
 vrbja listnica (*Phylloscopus collybita*)
 rumenoglav kraljiček (*Regulus regulus*)
 rdečeglavi kraljiček (*Regulus ignicapillus*)
 sivi muhar (*Muscicapa striata*)
 mali muhar (*Ficedula parva*)
 belovrati muhar (*Ficedula albicollis*)
 močvirska sinica (*Parus palustris*)
 gorska sinica (*Parus montanus*)
 čopasta sinica (*Parus cristatus*)
 menišek (*Parus ater*)
 velika sinica (*Parus major*)
 brglez (*Sitta europaea*)
 dolgoprsti plezalček (*Certhia familiaris*)
 dolgorepka (*Aegithalos caudatus*)
 šoja (*Garrulus glandarius*)
 krekovt (*Nucifraga caryocatactes*)
 planinska kavka (*Pyrrhocorax graculus*)
 krokar (*Corvus corax*)
 ščinkavec (*Fringilla coelebs*)

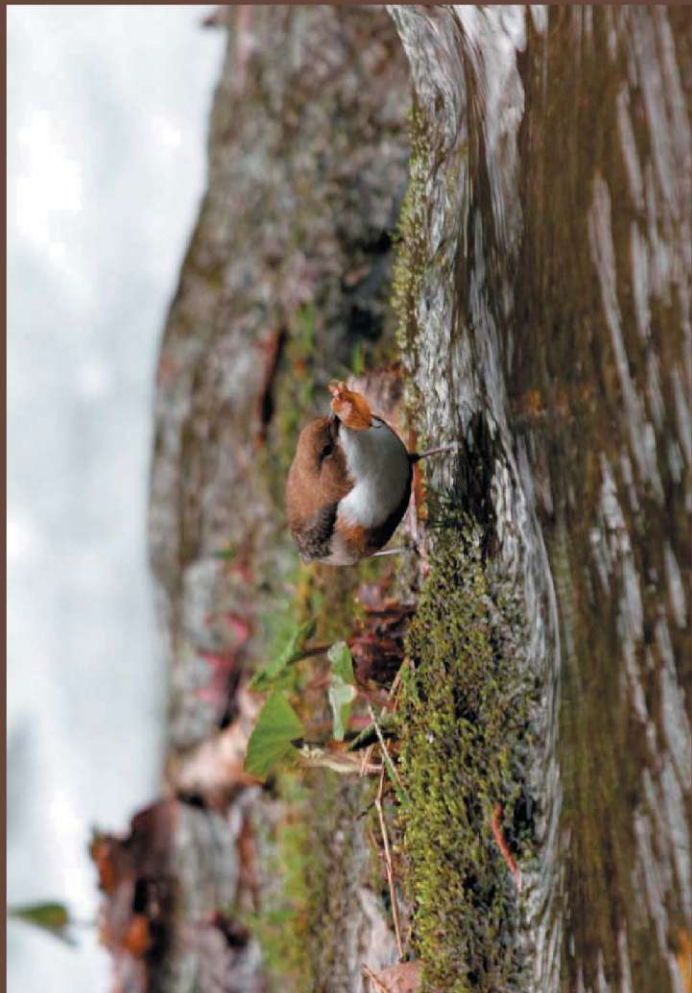
2: Belka (*Lagopus mutus*) – samček v poletnem perju. Belka prebiva na visokogorskih traviščih.
 foto: Tomaž Mihelič

3: Hudournik v dolini Kamniške Bele, ki nas pripelje do Orličja. V ozadju Vežica.
 foto: Miha Žnidaršič

Povodnega kosa (*Cinclus cinclus*) sem fotografiral na Dašnici pri prijatelju, ki je par teh ptic spremljal že drugo leto. Napravil je nekaj sto čudovitih posnetkov, nato pa je povabil še mene. Povodna kosa sta bila malce zadržana na začetku, vendar sta se hitro navadila name, namreč, bila sta navajena na ljudi, saj gre mimo njiju vsak dan na stotine sprehajalcev. Sedel sem ob potoku in čakal, da sedeta na mokre kamne. Po nekaj sto napravljenih posnetkih je priletel v neposredno bližino k meni, me nekajkrat pogledal, nato pa se začel kopati v tolmunu. Sam pri sebi sem si rekel: »No, to je bila pikica na i.«

Janez Papež, Kočevje

avtorji:

Marjana Ahačič
Tomaž Jančar
Bojana Lipej
Andrej Medved
Tomaž Mihelič
Tadeja Oven
Matjaž Premzl
Eva Vukelič

1

2

www.petelin.info

fotografi:

1: Tina Šetina
2: Danilo Bevk
3: Matjaž Kerček
4: Vojko Havliček
5: Barbara Mihelič
6: Tomaž Jančar
7: Tomaž Mihelič
8: arhiv DOPPS
9: arhiv DOPPS

1//Tečaj za vodnike po Trbojskem jezeru

Opazovanje ptic je lahko tudi del turistične ponudbe kraja. Sodi med mirne dejavnosti, brez množice turistov, ki si jih domačini navadno ne želijo na svojih dvoriščih. Obiskovalcem s tem približamo naravo in jih spodbujamo k spoštljivemu odnosu do obiskanega območja, pri domačinih pa dosežemo občutek ponosa in skrbi za svoje domače okolje.

Na Trbojskem jezeru si v okviru projekta Interreg IIIA »Doživetja narave na jezeru« prizadevajo, da bi obiskovalce pritegnili tudi s pticami, ki jih gosti umetno jezero. Za začetek je Center za trajnostni razvoj podeželja Kranj v sodelovanju z našim društvom v Mavčičah pripravil tečaj za turistične vodnike po Trbojskem jezeru. Poseben poudarek tečaja je bil na predstavljanju naravnih zanimivosti jezera obiskovalcem. Poleg ptic so udeleženci tečaja spoznali tudi polže, ribe, sesalce, alpske rastline v soteski Zarice ter glavne zanimivosti podeželja v okolici jezera.

Vodne ptice so ene izmed najbolj opaznih naravnih posebnosti jezera. Bodoči vodniki so jih najprej spoznavali na risbah in fotografijah. Ob tem so dobili nekaj osnovnih napotkov za določanje vrst, ki se pogosto pojavljajo na jezeru.

Glavni del spoznavanja ptic pa je

potekal na terenu. Najprej smo v praksi preizkusili, kako se lotimo opazovanja ptic, kako uporabljamo daljnogled in z njim poiščemo ptico, kako si nastavimo teleskop in podobno. S polotoka, ki se zajeda v jezero, smo si lahko v živo ogledali marsikatero izmed prej obravnavanih vrst, vmes pa tudi kakšno presenečenje. Tak je bil na primer ribji orel, ki je ves čas našega obiska krožil in lebdel nad jezerom. Zanimiv je bil tudi polarni slapnik v svatovskem perju. Zelo dobro pa smo si ogledali tudi najbolj znamenito raco Trbojskega jezera – velikega žagarja.

Udeleženci tečaja so ob koncu priznali, da jih je opazovanje ptic kar potegnilo vase. Obljubili so, da bodo v prihodnosti tudi sami obiskali jezero in s pomočjo ključa za določanje najpogostejših ptic Trbojskega jezera dopolnjevali na tečaju pridobljeno znanje o pticah. Le tako jih bodo lahko kasneje predstavili obiskovalcem jezera, saj enodnevni tečaj ne more nadomestiti praktičnih izkušenj. **EV**

2//Na spletu tudi o divjem petelinu

www.petelin.info je nova spletna stran o skrivnostni ptici mirnih prostranih gozdov – divjem petelinu. Njen namen je informiranje javnosti v zvezi z ogroženostjo te ptice. Predstavljeni so biologija (življenjski prostor, hrana, raz-

množevanje ...), ogroženost in možnosti varovanja te nekdanje razmeroma pogoste ptice, ki pa je danes marsikje že izginila. Na njej se lahko tudi preizkusite v kvizu ali pa posredujete svoja vprašanja.

Avtor strani je Danilo Bevk, absolvent biologije na Biotehniški fakulteti. Življenje divjega petelina raziskuje v okviru svoje diplomске naloge. **MA**

3//Popis pegaste sove na Dolenjskem

V soboto, 31. aprila, se je začelo zares. Štajerska sekcija DOPPS se je v sodelovanju z dolenjskimi kolegi odpravila na popis pegaste sove na Dolenjskem, ki je ostajal edini še nepopisan del severovzhodne Slovenije. Po suhih vajah in pripravah v pisarni smo se dobili v Novem mestu, kjer so popisovalci dobili karte in druge pripomočke za popis.

Pri razdeljevanju kart moram omeniti Andreja Hudoklina in Dušana Klenovška, ki odlično poznata teren in sta karte s severovzhodnega območja razdelila med domačine. Ker je bil naslednji dan izlet, smo nekateri prespali na Dolenjskem. Ponovno se je izkazala prednost domačega terena, saj je Andrej priskrbel odlično kočjo z idilično okolico v gozdovih Roga.

Naslednji dan po zajtrku smo odšli na izlet v Rajhenavski pragozd, kjer so nas presenetile sveže medvedje stopinje. Po ogledu gozda in

poslušanja ptičjega petja smo se odpravili v smeri, kjer bi naj imeli avtomobile. Na poti nazaj smo lepo videli dolgoprstega plezalčka ter gorsko sinico, ki je ob naši poti nekje gnezдила. Nato smo se odpeljali do Krakovskega gozda, kjer smo si ogledali še en pragozd, ampak ker je bilo že popoldne, je pelo bolj malo ptic. Še vedno pa je bilo zelo zanimivo, zato smo izpopolnjevali svoje botanično znanje, saj je bilo ogromno cvetlic. Ko smo pričmokal nazaj do avtomobila, se je del skupine odpravil proti Jovsom, del pa proti Ljubljani.

Na popisu so sodelovali: Barbara Zakšek, Aleš Tomažič, Borut Pittner, Luka Božič, Iris Petrovič, Niko Čelofiga, Andreja Slameršek, Tanja Šumrada, Tomaž Mihelič, Matjaž Kerček, Dušan Pavlin, Sašo Žinko, Huaquin Lopez Lopez, Tereza Potočar, Robert Rožaj, Janez Božič, Andrej Hudoklin, Dušan Klenovšek, Hrvoje Oršanič, Pavel Šet, Peter Požun, Nika Weber, Zdravko Podhraški.

Na poljih med Ormožem in Središčem je pegaste sove popisoval Boris Kočevar, na dolini Dravinje pa še Gregor Žnidar, Andrej Valenti in Dominik Bombek. **MP**

4//Reševali smo štorkljino gnezdo

Konec aprila se je nekaj članov DOPPS-redno se družijo pod imenom Kavke - zbralo na hitri reševalni akciji v Iški Loki, kjer so že

nekaj časa zaskrbljeno opazovali podirajoče se štorkljino gnezdo. Ivan Kogovšek je izdelal kovinski podstavek, ki so ga nato pričvrstili na drog za električno napeljavo in nanj z avtodvigalom namestili gnezdo. »Delo smo opravili v dobrih tridesetih minutah,« je povedal Vojko Havliček, »tako da štorkelj nismo preveč vznemirjali. Zadovoljni smo odšli na pivo, štorklji pa sta hitro poprijeli za delo in nadaljevali z gnezdenjem.« **MA**

5//Prenavljamo Tičistan

V sodelovanju z Zavodom za turizem Ljubljana sodelujemo v projektu »Tičistan«, prek katerega bomo ponovno obudili tradicionalno izročilo parka Tivoli in območje Tičistana uredili tako, da bo spet privlačno za ptice in obiskovalce. Tičistan je uveljavljeno ime za predel mestnega parka Tivoli, kjer so se obiskovalci parka srečevali s pticami. Stik s pticami pa je skozi leta postal manjši, tudi zaradi vegetacije, ki se ni sproti obnavljala.

DOPPS se je povezal z Biotehniško fakulteto – Oddelkom za krajinsko arhitekturo, kjer so študentje četrtega letnika pripravili svoje predloge idejnih ureditev Tičistana. Komisija je predloge idejnih ureditev pregledala in izbrala najboljšega, ki ga je oblikovala Eva Erženičnik.

Vse idejne predloge ureditvenega načrta smo na Gregorjevo razsta-

vili v osrednjem atriju Mestne hiše v Ljubljani – razstavo je odprl ljubljanski župan Zoran Jankovič – na ogled pa je bila do konca marca. **MA**

6//Novice z Volovje rebri

V zadnjih mesecih je bilo dogajanje na Volovji rebri, pravzaprav okrog nje, zelo burno. Okoljsko ministrstvo (MOP) je konec februarja izdalo gradbeno dovoljenje za 29 vetrnih stolpov. Ker so uradniki že prej iz postopka pripravili vse, ki bi se lahko pritožili, je dovoljenje do začetka aprila postalo pravnomočno. In to kljub temu, da vsebuje najmanj eno težko postopkovno napako.

Temu hladnemu tušu je 7. marca sledila objava Komisije za preprečevanje korupcije. Ta je raziskovala nepravilnosti v primeru Volovja reber. Komisija je ugotovila, da ravnanje uradnih oseb Ministrstva za okolje in prostor, ki so pripomogle k izdaji dovoljenj za postavitve vetrne elektrarne na Volovji rebri, ustreza definiciji korupcije.

To so »težke« ugotovitve, zato smo vsi pričakovali, da bodo na MOP sprožili preiskavo, ki bo razjasnila ugotovljene nepravilnosti. Vendar smo se uštel. Na ministrstvu ni bilo niti najmanjše pripravljenosti za to. Lahko le ugibamo, da bi bili uradniki pripravljene takoj dati karte na mizo, če bi imeli čisto vest?

Da čiste vesti v resnici nimajo, se

je dokončno potrdilo prav pred dnevi. Prejeli smo sklep Vrhovnega sodišča, ki pomeni dokončno pravnomočnost sodbe Upravnega sodišča iz junija lani. Ta sodba ugotavlja, da sta ARSO in MOP ravnala nezakonito, ko sta DOPPS-u onemogočila sodelovanje v postopku okoljevarstvenega soglasja. Gre za precedenčno sodbo izjemnega pomena za sodelovanje nevladnih organizacij v postopkih v bodoče.

Ključna posledica sodbe pa je, da je zdaj gradbeno dovoljenje na trhlih nogah. Agencija za okolje bo morala obnoviti postopek izdajanja okoljevarstvenega soglasja. Verjamemo, da bo tokrat izid drugačen, v prid ohranitve Volovje rebri!

Še ena morda pomembna novica. Minister Podobnik je aprila sprejel predstavnike Koalicije za Volovjo reber. Med drugim smo mu predali pobudo za izdelavo državne strategije umeščanja vetrnih elektrarn v prostor. Eden ključnih problemov namreč je, da pri umeščanju velja popolna stihija. Minister je pobudo sprejel in skupaj smo celo postavili nekaj okvirnih terminskih rokov za posamezne faze pri izdelavi strategije. Te odločitve ministra smo bili udeleženci sestanka res veseli.

Tudi na Volovji rebri sami je bilo dogajanje pestro. Skoraj ob vsakem obisku smo opazovali planinskega orla, ki je posedal zdaj tu, zdaj tam na grebenu. Včasih

prav na mestih, kjer naj bi stali vetrni stolpi. Videti je, da orel za zdaj še ne sluti, da mu kanijo razdejati dom. **TJ**

7//Skupinski popisi 2007: gozd, gozd in še enkrat gozd

Proti koncu projekta NOAGS ostaja vse manj nepopisanih predelov v Sloveniji. Letos smo se odločili, da bomo zakrpali luknjo na Snežniku in Javornikih, največjem slovenskem gozdnem masivu. Že priprava kart je bila navdušujoča. Gozd, gozd in še enkrat gozd. Če zraven dodamo še letošnjo zelo toplo pomlad, ki je omogočila dostop do odmaknjenih mraziščnih predelov Snežnika že v aprilu, in idilično lovsko hišo, ki nam jo je priskrbel kolega Leon, je ob tem vsak udeleženec lahko samo zadovoljno zabrunda.

Na Snežnik smo se odpravili dvakrat. Skupaj se nas je na popisih zbralo 25 in zbrali smo odlične rezultate. Senzacija letošnjih popisov je bil prav gotovo belohrbti detel. Za tega izjemno redkega detla se je namreč samo domnevalo, da živi na Snežniškem. Letošnjo pomlad pa smo že v aprilu in maju našli 7 novih lokacij. Prav tako smo se s popisom osredotočili na nekatere druge redke vrste. Ciljno smo popisali sove in divjega petelina, na tetradah pa smo zabeležili večje število triprstih detlov. Zanimivo pa je to, da smo kljub neprespanim nočem in ranim uram videli medveda samo

trikrat. Dvakrat iz avta in enkrat na terenu. Popisovalec in medveda sta se tudi tokrat spodobno vedla. Seveda tudi letošnji skupinski popisi ne bi bili izvedeni, če ne bi bili podprti s strani vas, dragi popisovalci prostovoljci. Kočo nam je priskrbel Leon Kebe, račun zanjo pa poravnal Notranjski regijski park, kateremu se bomo oddolžili z zbranimi podatki. Popisov pa so se letos udeležili: Tomaž Berce, Primož Bizjan, Dejan Bordjan, Alenka Bradač, Petra Buh, Andrej Figelj, Bert van der Geest, Maarten de Grot, Tomaž Jančar, Miha Krofel, Mathieu Lu-Dac, Nina Martinovič, Tomaž Mihelič, Iris Petrovič, Tomaž Remžgar, Mirko Perušek, Matjaž Premzl, Tomi Trilar, Željko Šalamun, Ana Vidmar, Eva Vukelič, Darko Zdešar, Miha Žnidaršič. Vsem zares hvala! **TM**

8//Drugi otroški slikarski Ex-tempore v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok

22. marec, Svetovni dan voda, smo v naravnem rezervatu Škocjanski zatok obeležili z 2. otroškim slikarskim Ex-tempore, ki ga je organizirala OŠ Elvira Vatovec v sodelovanju z Mestno občino Koper, Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Društvom likovnih pedagogov Primorja in Obalnimi galerijami Piran. Ex-tempore, z naslovom »Naša naravna dediščina«, se je udeležilo 45 učencev tretje triade iz 10 osnovnih šol Primorsko-

Kraške regije. Po končanem likovnem ustvarjanju je 5-članska strokovna komisija likovna dela ocenila in razglasila 3 enakovredne nagrade. Sledili sta otvoritev razstave in podelitev nagrad, ki sta potekali na OŠ Elvire Vatovec Prade.

Nagrade so prejeli: Valentina Pucer iz OŠ Šmarje, Nina Vidmar iz OŠ Dutovlje ter Rebeka Nikolič iz OŠ Dragomirja Benčiča Brkina iz Hrpelj. **BL, TO**

9//Skupščina DOPPS 2007

Letošnje 28. redno srečanje skupščine DOPPS, v soboto 21. aprila 2007, je potekalo v znamenju bogatega varstveno ornitološkega programa, ki so ga v kongresnem delu skupščine pripravili aktivni člani društva iz vse Slovenije. Po uvodnem nagovoru predsednika društva, g. Damijana Denaca, v katerem se je zahvalil vsem članom, aktivistom in drugim simpatizerjem, ki so v minulem letu kakorkoli prispevali k uresničevanju poslanstva društva, je sledilo poročilo dela v letu 2006. Osrednje delo društva je bilo opravljeno v okviru pisarne društva, štirih regionalnih sekcij in mladinske sekcije. V finančnem poslovanju društva so skupni prihodki v letu 2006 znašali 196,13 mio SIT, medtem ko je bila med prihodki in odhodki ustvarjena pozitivna razlika v višini 2,25 mio SIT. Predsednik nadzornega odbora g. Tomi Trilar je na predstavlje-

ne kazalce podal ugotovitev, da je bilo finančno poslovanje društva v letu 2006 v skladu s sprejetim programom, finančna sredstva pa so bila porabljena namensko in varčno. Nadzorni odbor je ugotovil, da je poslovanje in delovanje društva v letu 2006 potekalo v skladu s statutom, kodeksom in interesi društva in članstva.

Skupščina je soglasno izglasovala spremembe statuta, ki so bile potrebne z vidika uskladitve obstoječega statuta z novim Zakonom o društvih (ZDru-1, Ur.L.RS, št. 61/2006). Novi zakon namreč narekuje natančnejšo opredelitev med pridobitno in nepridobitno dejavnost. Izglasovane so bile tudi spremembe v prepoznavnosti društva v javnosti, kjer se dosledno uporablja kratica DOPPS, medtem ko je logotip društva doživel manjšo nadgradnjo.

Na skupščini je bila podeljena nagrada Zlati legat za leto 2005, ki sta ga za svoje delo z naslovom Ptice Šaleških jezer in okolice (Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 2005) prejela g. Janez Gregori in g. Dare Šere. Nagrado Aviana za posebne dosežke na področju varstva ptic in njihovih življenjskih prostorov za leto 2006 sta prejeli ga. Tatjana Koren in ga. Mateja Skočir.

V kongresnem delu skupščine, ki ga je vodil g. Al Vrezec, so bili predstavljeni izjemni dosežki DOPPS-ovih ornitologov in ornitologinj v preteklem letu, ki so vnovič do-

kazali, da je moč društva v njegovem aktivnem članstvu.

DOPPS se zahvaluje Grand hotelu Union, ki je vnovič omogočil, da je skupščina potekala v profesionalnem in prijetnem okolju.

AM

15

**let svobode
gibanja**

TELEFON

Si še predstavljate
življenje brez Mobitela?

